

equinox

JOURNAL OF ECONOMICS, BUSINESS & POLITICAL STUDIES

VOLUME XII

ISSUE I

e-ISSN: 2687-4695

<http://dergipark.gov.tr/equinox>

Journal of Economics, Business & Political Studies

Volume: XII, Issue: I

e-ISSN: 2687-4695

A Peer-Reviewed Journal Published Twice a Year

The ethical, scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs to the author.

Research Articles

<http://dergipark.gov.tr/equinox>

Editors

- Tekin Şahin, *Siirt University, Siirt, Turkey*
- Yunus Baydaş, *Siirt University, Siirt, Turkey*
- Serdar Dumlupınar, *Siirt University, Siirt, Turkey*

Layout Editors

- Bilal Tan, *Siirt University, Siirt, Turkey*

Editorial Board

- Chi Keung Marco LAU (The Hang Seng University of Hong Kong)
- Francesca Spigarelli (Università degli Studi di Macerata)
- Frankie Chau (Durham University)
- Hugo Gaggiotti (University of the West of England)
- Manuela Tvaronaviciene (Vilnius Gediminas Technical University)
- Mohammed Nurul Alam (University of Tabuk)
- Nidžara Osmanagic Bedenik (University of Zagreb)
- Qing Guo (United International College, Beijing Normal University-Hong Kong Baptist University)

Advisory Board

- Adem ŞAHİN (TOAdem ŞAHİN (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)
- Ahmet İNCEKARA (İstanbul Üniversitesi)
- Burhanettin ZENGİN (Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
- Ender DEMİR (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
- Fikret ER (Anadolu Üniversitesi)
- Hakkı Okan YELOĞLU (Başkent Üniversitesi)
- Halil İbrahim BULUT (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Harun TERZİ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Mahmut ÖZDEMİR (Kırıkkale Üniversitesi)
- Mehmet BİRİNCİ (Sabahattin Zaim Üniversitesi)
- Mehmet Fikret GEZGİN (Beykent Üniversitesi)
- Mehmet Hüseyin BİLGİN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
- Mohamad SEPEHRİ (Jacksonville University)
- Mohammed Nurul Alam (University of Tabuk)
- Murat Ali YÜLEK (Ostim Teknik Üniversitesi)
- Namık HÜSEYİNLİ (Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi)
- Nasuh Oğuzhan ATALAY (Ege Üniversitesi)
- Orhan AYDIN (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Seyhun DOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
- Selman YILMAZ (İstanbul Üniversitesi)
- Selami SEZGİN (Anadolu Üniversitesi)
- Serdar ONGAN (İstanbul Üniversitesi)
- Seyfettin ARTAN (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Vedat BİLGİN (Gazi Üniversitesi)
- Yusuf TUNA (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
- Yüksel BİRİNCİ (Batman Üniversitesi)

e-ISSN: 2687-4695

Journal of Economics, Business & Political Studies

Volume: 12, Issue: 1

<http://dergipark.gov.tr/equinox>

Abstracting & Indexing

- **Acarindeks**
- **ASOS INDEX**
- **COSMOS IF**
- **DRJI**
- **ESJI**
- **Journal Factor**
- **J-Gate**
- **Google Scholar**
- **İdealonline Veri Tabanı**
- **InfoBase Index**
- **International Scientific Indexing**
- **ROAD**
- **SOBIAD**

e-ISSN: 2687-4695

Journal of Economics, Business & Political Studies

Volume: 12, Issue: 1

<http://dergipark.gov.tr/equinox>

Scientific Indexing Services

Contents

Research Articles

The Impact of Economic Growth on Unemployment: Testing the Validity Okun's Law for E7 Countries

1-13

Ekonomik Büyümenin İşsizlik Üzerine Etkisi: E7 Ülkeleri İçin Okun Yasası Geçerliliğinin Test Edilmesi

Tuğba Konuk

Bibliometric Analysis of Studies on the Concepts of Technostress and Work Engagement

14-41

Teknostres ve İşe Adanmışlık Kavramlarına İlişkin Çalışmaların Bibliyometrik Analizi

Cansu Galaş

Esra Gökçen Kaygısız

2008 Global Financial Crisis, Its Causes and Its Impact on World Economies

42-69

2008 Global Financial Crisis, Its Causes and Its Impact on World Economies

İbrahim Halil Uçar

Review Article

The Effect of Mobbing on Organizational Dissent and Whistleblowing

70-90

Mobbingin Örgütsel Muhalefete ve Bilgi Uçurmaya Etkisi

Metin Atay

Fatih Gönül

Mehmet Emin Yaşar

The Impact of Economic Growth on Unemployment: Testing the Validity Okun's Law for E7 Countries

Tuğba Konuk

yilmaz-tuba@outlook.com

Kahramanmaraş Sütçü İmam
University

orcid.org/0000-0002-7381-4131

JEL Code: A10, B22, C01

Received: 11.02.2025

Revised: 17.02.2025

Accepted: 17.02.2025

Available Online: 21.03.2025

To cite this document

Konuk, T. (2025). The Impact of Economic Growth on Unemployment: Testing the Validity Okun's Law for E7 Countries. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 12 (1), 1-13. doi: 10.48064/equinox.1636539

Abstract

It is generally stated that the relationship between unemployment and growth is inversely proportional. Increases in economic growth reduce unemployment rates. One of the most well-known theories explaining the relationship between unemployment and growth is Okun's Law. According to this law, unemployment rates decrease when the Gross Domestic Product (GDP) in an economy grows above its potential. If growth slows down or becomes negative, unemployment increases. Economic growth leads to increased production and investment. This causes businesses to create more labor force. Therefore, the number of unemployed decreases with the increase in employment. The aim of this study is to investigate the effect of economic growth on unemployment, i.e. the validity of the law of arrows, for E7 countries using data for the years 1994-2023. In the findings, it is concluded that increases in economic growth for E7 countries reduce unemployment rates across the panel. In other words, it is concluded that a 1% increase in economic growth rates leads to a 0.9173% decrease in unemployment rates.

Keywords: Economic Growth, Unemployment, Okun's Law

Ekonomik Büyümenin İşsizlik Üzerine Etkisi: E7 Ülkeleri İçin Okun Yasası Geçerliliğinin Test Edilmesi

Öz

İşsizlik ve büyüme arasındaki ilişkinin genellikle ters orantılı olduğu ifade edilmektedir. Ekonomik büyümede meydana gelen artışlar işsizlik oranlarını azaltmaktadır. İşsizlik ve büyüme arasındaki ilişkiyi açıklayan en bilinen teorilerden birisi Okun Kanunudur. Bu kanuna göre bir ekonomide Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'nin potansiyelin üzerinde büyümesi ile işsizlik oranları düşmektedir. Eğer büyüme yavaşlar ya da negatif olursa işsizlik artmaktadır. Ekonomik büyüme, üretimin ve yatırımın artmasını sağlar. Bu da işletmelerin daha fazla işgücü yaratmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla istihdam artışıyla işsiz sayısında azalış meydana gelir. Bu çalışmanın amacı 1994-2023 yılları verilerini kullanarak E7 ülkeleri için ekonomik büyümenin işsizlik üzerine etkisini yani okun yasasının geçerliliğini araştırmaktır. Elde edilen bulgularda E7 ülkeleri için ekonomik büyümede meydana gelen artışların işsizlik oranlarını panel genelinde azalttığı sonucuna varılmıştır. Başka bir ifadeyle ekonomik büyüme oranlarında meydana gelen %1'lik artışın işsizlik oranlarında %0.9173 oranında azalış meydana getirdiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, İşsizlik, Okun Yasası

1. Giriş

Ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişki, makroekonomi alanında uzun yıllardır tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, Okun (1962) tarafından ortaya konulan ve literatüre Okun Yasası olarak geçen teori, ekonomik büyümeyle işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğunu ileri sürmektedir. Okun'un çalışması, ABD verilerini kullanarak reel GSYH artışının belirli bir oranda olması durumunda işsizlik oranındaki düşüşü tahmin eden bir katsayı belirlemiştir. Okun Yasası, işsizlik oranı ve reel GSYH arasındaki ilişkiyi istatistiksel olarak modelleyen temel bir ekonomik yasadır. Temel olarak iki şekilde ifade edilir: fark modeli ve çıktı açığı modeli. Fark modeli, işsizlik oranındaki değişim ile ekonomik büyüme oranı arasındaki doğrusal ilişkiyi tanımlarken, çıktı açığı modeli, potansiyel ve gerçekleşen GSYH arasındaki farkın işsizlik oranı ile olan ilişkisini incelemektedir.

Blanchard ve Summers (1986), Okun Yasası'nın ülkeler arası farklılıklar gösterebileceğini ve histerezis etkisi nedeniyle işsizliğin büyümeye karşı duyarlılığının zamanla değişebileceğini belirtmişlerdir. Benzer çalışmalar, Okun katsayısının ülkeden ülkeye ve ekonomik koşullara göre farklılaştığını ortaya koymuştur (Moosa, 1997; Sögner&Stiassny, 2000).

Gelişme hızının yüksek olduğu E7 Ülkeleri Çin, Hindistan, Brezilya, Meksika, Rusya, Endonezya ve Türkiye'den oluşmaktadır(Topçuoğlu ve Ayyıldız). Çalışmada bu doğrultuda, ekonomik büyümenin işsizlik üzerine etkisi 1994-2023 yılları verileri kullanılarak E7 ülkeleri için panel veri analizi yöntemiyle araştırılmaktadır. Başka bir ifadeyle Okun Yasası'nın E7 ülkelerinde güncellenen verilere göre ne ölçüde geçerli olduğunun incelenmesi amaçlanmaktadır. Giriş bölümünde okun yasasından kısaca bahsedilmiştir. İkinci bölümde literatür taramasına yer verilecek üçüncü bölümde yöntem ve bulgulara değinilecek son olarak sonuç bölümünde elde edilen sonuçlara göre politika önermelerinde bulunulacaktır.

2. Literatür Taraması

Bu bölümde ekonomik büyümenin işsizlik üzerine etkisini araştıran literatürde yer alan yerli ve yabancı çalışmalara yayım yılına göre değinilecektir.

Tablo 1. Ekonomik Büyümenin İşsizlik Üzerindeki Etkisi: Literatür

Yazar(lar) (Yıl)	Dönem	Ülke	Yöntem	Bulgular
Okun, A.M. (1962)	1948-1960	ABD	Regresyon Analizi	Ekonomik büyüme ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki tespit edilmiş, Okun Kanunu ortaya konulmuştur.
Blanchard& Summers (1986)	1970-1985	OECD Ülkeleri	Panel Analizi	Veri Histeri etkisini inceleyerek, işsizliğin uzun vadede ekonominin büyüme oranına bağımlı olduğunu göstermiştir.

Yazar(lar) (Yıl)	Dönem	Ülke	Yöntem	Bulgular
Bean, C. (1994)	1980-1993	Avrupa	VAR Analizi	Avrupa'daki işsizliğin ekonomik büyümeye duyarlılığının ABD'den farklı olduğu belirlenmiştir.
Moosa, I.A. (1997)	1960-1995	G7 Ülkeleri	Panel Veri Analizi	Okun Kanunu'nun ülkeler arasında değişkenlik gösterdiğini bulmuştur.
Sögner & Stiassny (2000)	1960-1999	OECD Ülkeleri	Panel Regresyon	Büyümeyle işsizlik arasındaki ilişkinin asimetric olduğu, işsizliğin azalmasının büyüme hızına bağlı olduğunu göstermiştir.
Freeman, R. (2003)	1970-2000	ABD	Vektör Otoregresif (VAR) Model	İşsizlik ve büyümeye duyarlılığın teknoloji sektöründe farklı olduğunu belirtmiştir.
Huang & Lin (2011)	1970-2010	G20 Ülkeleri	Panel Veri Analizi	Ekonomik büyümenin kısa vadede güçlü, uzun vadede daha sınırlı etkisi olduğu belirlenmiştir.
Ball, L. et al. (2013)	1980-2011	G20 Ülkeleri	Panel Regresyon	Yüksek işsizlik oranına sahip ülkelerde büyümenin işsizlik üzerindeki etkisinin daha düşük olduğu bulunmuştur.
Gordon, R.J. (2017)	1948-2016	ABD	Zaman Serisi Analizi	İşsizliğin düşüşünün sürdürülebilir büyümeye bağlı olduğu, ancak teknolojik işsizliğin arttığını göstermiştir.
Uysal & Erdoğan (2019)	1990-2018	Türkiye	Johansen Eşbütünlük Testi	Türkiye'de ekonomik büyümenin işsizliği uzun vadede azalttığı, ancak yapısal işsizlik sorunlarının devam ettiği belirlenmiştir.
Tiryaki & Doğan (2020)	2000-2019	Türkiye	ARDL Modeli & Granger Nedensellik Testi	Türkiye'de büyümenin işsizliği düşürdüğü, ancak kadın istihdamı üzerindeki etkisinin sınırlı olduğu bulunmuştur.
Yılmaz & Karahan (2023)	1995-2022	Türkiye	Yapısal VAR Analizi	İşsizlikteki düşüşün enflasyon ve dış ticaret politikalarıyla da şekillendiği, büyümeye tek başına yeterli olmayabileceği belirlenmiştir.

Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde ekonomik büyümenin işsizlik üzerine etkisinin genellikle anlamlı olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle literatürde yer alan çalışmaların genellikle Okun Kanununu desteklediği görülmektedir. E7 ülkeleri için güncel veriler ile güncel ekonometrik yöntemler kullanılarak analizler gerçekleştirilmesinden kaynaklı olarak çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Veri Seti, Model ve Bulgular

Çalışmada 1994-2023 yıllarını veri seti ile E7 ülkelerine ait İşsizlik Oranları (LS) ve Kişi başına düşen GSYİH (LG) değişkenleri logaritmaları alınarak modele dâhil edilmiştir. Analizde yer alan değişkenlerin verilerine Dünya Bankasından ulaşılmıştır. Tablo 2.'de modele dâhil edilen değişkenlerin açıklamaları ve kaynakları yer almaktadır.

Tablo 2. Değişkenlerin Tanımlanması

Değişkenler	Açıklama	Kaynak
LS	Logaritmik İşsizlik Oranları	WDI
LG	Logaritmik Kişi Başına Düşen Milli Gelir	WDI

Ekonometrik analizde E7 ülkeleri araştırılmıştır. Tablo 3.'de analizde yer alan E7 ülkeleri gösterilmektedir.

Tablo 3. Analizde Yer Alan Ülkeler

Analizde Yer Alan Ülkeler	
1	Çin
2	Hindistan
3	Brezilya
4	Meksika
5	Endonezya
6	Rusya
7	Türkiye

$$\text{Model: } LS_{it} = \alpha_i + \beta_{it} LG_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$(i = 1, \dots, 7) \text{ ve } (t = 1994, \dots, 2023)$$

Çalışmada kullanılan modelde E7 Ülkeleri ele alınmıştır. Bu modelde kesit boyutu; i , zaman boyutu; t ile gösterilmektedir.

LS: İşsizlik Oranları Logaritması

LG: Kişibaşı Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Logaritmasıdır.

Yatay Kesit Bağımlılığı testleri, ekonometrik analizlerde oldukça önem arz etmektedir. Özellikle panel veri analizlerinde birimlerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve bağımlılık durumlarını anlayabilmek için bu testlerin uygulanması gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığını dikkate almak doğru tahminler yapabilmek adına önemlidir. (Breusch ve Pagan, 1980).

Ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna varabilmek için “Ho: “Kesitler arası bağımlılık yoktur” hipotezinin reddedilmesi gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığı bir ülkede ortaya çıkan bir şokun diğer ülkelerin ekonomilerini etkilemesidir. Bu tür bağımlılıklar göz ardı edildiğinde, model sonuçları yanıltıcı olabilmektedir (Baltagi, 2008). Ekonometrik modellerde kullanılan serilerin duranlığı başka bir ifadeyle serilerin birim kök içermemesi gerçekleştirilen analizler için oldukça kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda birim kök analizleri serilerin durağan olup olmadığına karar verebilmek için yaygın şekilde kullanılan yöntemdir. Fakat panel veri analizinde birim kök testlerini uygulamadan önce dikkate alınması gereken konu seriler arasında yatay kesit bağımlılığının olup olmadığıdır. Yatay kesit bağımlılığı analiz edildikten sonra uygun birim kök analizini seçebilmek gerekmektedir. Panelde yatay kesit bağımlılığı yok ise birinci kuşak birim kök testleri uygulanabilmektedir. Eğer panelde yatay kesit bağımlılığı olduğu sonucuna varılmış ise ikinci kuşak birim kök testlerinin uygulanması gerekmektedir.

Yatay kesit bağımlılığı testi sonuçlarına tablo 4.'de yer verilmektedir. Kesitler arası bağımlılık olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bir ülkede meydana gelen bir şokun diğer ülkeleri de etkileyebileceği belirtilebilir.

Tablo 4. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenler	LS		LG	
	İst. Değeri	Olasılık Değeri	İst. Değeri	Olasılık Değeri
CD _{lm3} (Pesaran,2004)	-3.487	0.000	-2.261**	0.012
LM _{adj} (PUY, 2008)	15.463	0.000	34.962*	0.000

Not: *, ** ve *** işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir.

Analizden bulgularında yatay kesit bağımlılığı olduğu sonucuna varılmaktadır. Burada yatay kesit bağımlılığın olması durumu bir ülkede meydana gelen bir şokun panel genelinde diğer ülkeleri de etkileyebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla yatay kesit bağımlılığının olduğu durumlarda kullanılacak ikinci nesil birim kök testlerinde uygulamak gerekmektedir. CADF testi, ADF regresyon testi olarak bilinen testten gecikmeli yatay kesit ortalamaları ile genişletilerek oluşturulmuştur. CADF testi $T > N$ ve $N > T$ olduğu iki durumda da kullanılmaktadır (Konuk, 2025). Bu doğrultuda ikinci nesil birim kök testlerinden Pesaran CADF Birim kök testi kullanılmıştır ve sonuçlara tablo 5.'de yer verilmektedir.

Tablo5. CADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	t-bar	%5(cv5)	z-bar	Prob(olasılık)
LS	-1.452	-2.330	0.841	0.800
LG	-2.208	-2.330	-1.223	0.111

CADF birim kök testinde sonuçlarına göre, %5 anlamlılık düzeyinde temel hipotezin reddedilmemesi değişkenin seviyede birim kök içerdiğini göstermektedir. Tabloda yer verildiği gibi, t bar (CIPS) istatistikleri, %95(cv5) güven seviyesinde hesaplanmış olan kritik değerlerden mutlak değer olarak küçük olduğu için tüm serilerin seviyede birim kök içerdiği bulgusuna varılmaktadır. Elde edilen sonuçlarda H_0 boş hipotezi reddedilememektedir. Dolayısıyla LS ve LG değişkenlerinin birim kök testi sonuçlarında seviyede birim kök içerdiği görülmektedir.

Panel veri analizinde homojenlik testi, doğru model seçimi ve güvenilir tahminler elde edebilmek adına kritik öneme sahiptir. Homojenlik varsayımının ihmal edilmesi yanıltıcı sonuçlara sebep olabilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada da homojenlik analizine yer verilmiştir. Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilen Delta Tidle ve Delta Title adj testleri kullanılmıştır. Homojenite testinde sıfır hipotezi H_0 : Eğim katsayıları homojendir olarak kurulurken alternatif hipotez ise H_1 : Eğim katsayıları heterojendir olarak kurulmaktadır. Homojenlik testinin amacı panel genelinde herhangi bir ülkelerde meydana gelen bir olayın diğer ülkelere aynı seviyede etkisi olup olmadığını araştırmaktır. Heterojen yapıya sahip ülke gruplarının ekonomik yapılarının birbirinden farklı olduğu görülürken homojen yapıya sahip ülke gruplarının ekonomik yapılarının benzer olduğu görülmektedir. E7 Ülkeleri için serilerin katsayı homojenite test bulgularına tablo 6.'da yer verilmektedir. Analiz sonuçlarında eğim parametrelerinin heterojen olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Eğim Katsayılarının Homojenliği Test Sonuçları

Testler	Test İst.	Olasılık Değeri
Delta Tilde	7.764*	0.000
Delta Tilde _{adj}	8.169*	0.000

Not:* %01 anlamlılık seviyesini göstermektedir.

Tablo 6.'da görüldüğü üzere prob değeri 0.05'den küçük olduğu dolayısıyla H_0 hipotezinin ret H_1 Hipotezinin kabul olduğu sonucuna varılmaktadır. Dolayısıyla E7 ülkelerinin Heterojen yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Westerlund (2006) panel eşbütünleşme testi çok kırılmalı LM eşbütünleşme testidir. Bu test değişkenlerin seviyede birim kök içerdiği durumlarda kullanılabilir. Westerlund (2006) tarafından geliştirilen çok kırılmalı LM panel eşbütünleşme testi, McCoskey ve Kao (1998)'in LM testine dayalı hem sabitte hem de trendde yapısal kırılmaları tespit eden yeni nesil eşbütünleşme testleri arasındadır. Bu analiz yatay kesit bağımlılığının varlığında ve kesitler arası bağımlılığın bulunmadığı durumlarda kullanılabilir. Bu çalışmada Westerlund (2006) yapısal kırılmalı panel eşbütünleşme testi ile ekonomik büyümenin işsizlik üzerine etkisi araştırılmıştır.

Tablo 7. Yapısal Kırılmalı Panel Eşbütünleşme Test Sonuçları

	LM Test İstatistiği	Asimptotik Olasılık Değeri	Bootstrap Olasılık Değeri
Yapısal Kırılmasız Model			
<i>Sabitli</i>	3.824	0.000	0.090
<i>Sabit ve Trendli</i>	5.772	0.000	0.050
Yapısal Kırılmalı Model			
<i>Sabitli</i>	1.593	0.056	0.840
<i>Sabit ve Trendli</i>	33.476	0.000	0.250
Kırılma Tarihleri			
	<i>Sabitli Model</i>	<i>Sabit ve Trendli Model</i>	
Çin	-	-	
Hindistan	1994-2000	-	
Brezilya	-	-	
Meksika	1994-2017	-	
Endonezya	-	1994-1999	
Rusya	1995-1999-2017	1994-2017	
Türkiye	1994-2010		

Not: Bootstrap olasılık değerleri 100 tekrarlı dağılımdan elde edilmiştir. Asimptotik olasılık değerleri, standart normal dağılımdan elde edilmiştir.

E7 ülkeleri için uygulanan yapısal kırılmalı eşbütünleşme analizi sonuçlarına göre eşbütünleşme ilişkisinin varlığı üzerine kurulu H_0 hipotezi kabul edilmektedir. E7 Ülkeleri için gerçekleştirilen yapısal kırılmalı eş bütünleşme testi bulgularına göre değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu görülmektedir. İlaveten ülkeler bazında kırılma tarihleri tablo 7.'de yer almaktadır. Kırılma tarihleri incelendiğinde 1994 krizinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCE (Common Corelated Effects) analizi değişkenler düzeyinde durağan değil iken, eşbütünleşme ilişkisinin olduğu ve heterojenlik varsayımının kabul edildiği durumlarda eşbütünleşme katsayılarını tahmin edebilmek için kullanılmaktadır (Yerdelen Tataoğlu, 2020). CCE tahmincisi T>N ve N>T durumlarının her ikisinde de kullanılabilir (Konuk ve Engin, 2023).

Analizde yer alan E7 ülkeleri için ekonomik büyüme (LG)'nin İşsizlik oranları (LS) üzerine etkisi Tablo 8.'de yer almaktadır. Tablo 8.'de LG değişkeninin LS bağımlı değişken üzerindeki etkisi CCE tahminci testine göre analiz edilmiştir. Panel genelinde ekonomik büyüme oranlarının İşsizlik oranları üzerine etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Ülkeler tek tek ele alındığında ise E7 için Çin hariç diğer tüm ülkelerde ekonomik büyümenin işsizlik üzerine etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle ekonomik büyümede meydana gelen artışın işsizlik oranlarını azalttığı ifade edilebilir. Bulgular ülke bazlı değerlendirildiğinde; ekonomik büyüme oranlarında meydana gelen %1'lik bir artışın işsizlik oranlarını Hindistan'da %0.6725, Brezilyada %3.9188, Meksika'da %4.8416, Endonezya'da %2.3144, Rusya'da %1.1641, Türkiye'de %0.8862 azalttığı görülmektedir.

Tablo 8. Eşbütünleşme Katsayıları Tahmini (CCE) (Pesaran, 2006)

	β_i		
	Katsayı	Std. Hata	p-değeri
CCE	-1.917365	0.7097243	0.007
Ülke Sonuçları			
Çin	0.3763542	0.4275243	0.379
Hindistan	-0.6725665	0.4061931	0.098
Brezilya	-3.918817	0.3855113	0.000
Meksika	-4.841603	0.79703	0.000
Endonezya	-2.31446	0.3121729	0.000
Rusya	-1.164196	0.246628	0.000
Türkiye	-0.8862665	0.4561513	0.052

Eşbütünleşme testi sonucunda E7 ülkelerinin incelendiği panel genelinde elde edilen sonuçlar ie şu şekildedir:

$$LS = \alpha - 1.917LG + \varepsilon$$

Panel genelinde LG oranında meydana gelen %1'lik artışın LS %1.917 oranında azalttığı görülmektedir. Ekonomik büyümede meydana gelen artışın panel genelinde İşsizlik oranlarını azalttığı ifade edilebilmektedir. Elde ettiğimiz bulgular literatürde yer alan çalışmalarla uyumludur.

4. Sonuç

Literatürde yer alan ampirik çalışmalar, Okun Yasası'nın büyük ölçüde geçerli olduğunu göstermektedir (Huang& Lin, 2011; Altavilla & Ciccarelli, 2009). Bu durum, ekonomik büyümenin işsizlik oranlarını düşürmek için kritik bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı ekonomik büyümenin işsizlik üzerine etkisini ortaya koymaktır. Çalışmada E7 ülkeleri olarak isimlendirilen (Çin, Hindistan, Brezilya, Meksika, Endonezya, Rusya, Türkiye) ülkeleri ele alınmıştır. 1994-2023 yılları verileri kullanılarak ekonomik büyümenin işsizlik üzerine etkisi panel veri analizi ile araştırılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre panel genelinde ekonomik büyüme oranlarının İşsizlik oranları üzerine etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Ülkeler tek tek ele alındığında ise E7 ülkeleri için Çin hariç diğer tüm ülkelerde ekonomik büyümenin işsizlik üzerine etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle ekonomik büyümede meydana gelen artışın işsizlik oranlarını azalttığı ifade edilebilir. Bulgular ülke bazlı değerlendirildiğinde; ekonomik büyüme oranlarında meydana gelen %1'lik artışın işsizlik oranlarını Hindistan'da %0.6725, Brezilyada %3.9188, Meksika'da %4.8416, Endonezya'da %2.3144, Rusya'da %1.1641, Türkiye'de %0.8862 azalttığı görülmektedir.

Çin'de sonuçların istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. Çin'de ekonomik büyümenin işsizliği anlamlı şekilde azaltmamasının birkaç olası nedeni bulunmaktadır. Bu durum literatürde işsiz büyüme olarak da tartışılmaktadır. Çin özelinde bu sonucu açıklayabilecek faktörler şunlardır: Çin'de ekonomik büyüme büyük ölçüde sermaye yoğun sektörler tarafından sürdürülmektedir. İşgücü yerine otomasyon ve teknoloji kullanımının artması, büyümenin istihdam yaratma etkisini sınırlamaktadır (Fu ve Balasubramanyam, 2005). Özellikle sanayi sektöründeki modernleşme ve dijitalleşme, işgücü talebinin artmasını engelleyebilir. Çin'in kırsaldan kente göç süreci, işgücü piyasasında büyük bir arz baskısı yaratmıştır. Lewis'in (1954) iki sektörlü modeli, kırsal bölgelerden gelen fazla işgücünün başlangıçta ücretleri artırmadan istihdam edilebileceğini öne sürer. Ancak Çin'de kırsaldan gelen işgücü fazlası o kadar büyüktür ki, ekonomik büyüme yeterli iş yaratamamakta ve işsizlik oranları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkide bulunmamaktadır (Cai & Wang, 2010). Çin'in işgücü piyasası, katı düzenlemeler ve hukuki sınırlamalar nedeniyle esnek değildir. Devlet destekli büyük işletmelerin istihdam yaratma konusunda özel sektöre kıyasla daha az dinamik olması, büyümenin işsizliği düşürme etkisini sınırlayabilir (Knight & Xue, 2006). Çin'de eğitim sisteminin işgücü piyasasının ihtiyaçlarıyla tam uyumlu olmaması, nitelikli ve niteliksiz işgücü arasında yapısal işsizliğe yol açmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek genç işgücünün beklentileri ile

piyasanın sunduğu işler arasındaki uyumsuzluk, büyümenin işsizlik üzerindeki etkisini zayıflatabilir (Fang, 2016). Bu faktörler göz önüne alındığında, büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkinin anlamlı olabilmesi için emek yoğun sektörlere daha fazla yatırım yapılması ve işgücü piyasasının esnekliğinin artırılması gerekmektedir.

Ekonomik büyüme genellikle işsizliği azaltan bir faktördür, ancak bu ilişkinin gücü ülkenin ekonomik yapısına, büyümenin kaynağına ve teknolojik gelişmelere bağlıdır. Sadece büyüme değil, nitelikli iş gücü politikaları, eğitim reformları ve yatırım teşvikleri de işsizliği azaltmada kritik rol oynamaktadır. Bu doğrultuda ülkeler tek tek ele alındığında literatürde yer alan çalışmalardan Basu ve Maertens (2007), Hindistan'da büyümenin hizmet sektörüne bağlı olduğunu ancak bu sektörün kırsal işsizliği azaltmada yetersiz kaldığını belirtmektedir. Bu doğrultuda mesleki eğitim programları ile vasıfsız işgücünün sanayiye entegrasyonunun sağlanması, kadın istihdamını artırmak için sosyal politikaların geliştirilmesi, büyümenin kapsayıcılığının artırılması ve tarımsal modernizasyon yatırımlarının artırılarak kırsal istihdamın desteklenmesi önem arz etmektedir. Bacha ve Fishlow (2011), Brezilya'da büyümenin gelir eşitsizliğini azaltmadığını ve yapısal işsizliği sürdürdüğünü ifade etmektedir. Bu doğrultuda altyapı yatırımlarının artırılarak istihdam yaratıcı büyümenin desteklenmesi, tarım dışı sektörlerde kayıt dışılığı azaltan reformların uygulanması, eğitim ve sağlık hizmetlerine yatırımların artırılarak insan sermayesinin güçlendirilmesi önemli görülmektedir.

Connolly ve Hanson (2012), Rusya'nın büyümesinin büyük ölçüde enerji sektörüne bağlı olduğunu, ancak bu sektörün istihdam yaratma kapasitesinin sınırlı olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda imalat ve teknoloji sektörlerine yönelik teşvikler artırılması, KOBİ'lerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması ve bölgesel kalkınma projeleri ile işsizliğin coğrafi dağılımı dengelenmesi gerekli görülmektedir. Hill (2000) ve Aswicahyono (2011), Endonezya'da büyümenin istihdam yaratma etkisinin özellikle KOBİ'ler üzerinden gerçekleştiğini vurgulamaktadırlar. Bu doğrultuda Dijital ekonominin desteklenerek girişimciliğin teşvik edilmesinin, tarım ve sanayi arasında bağlantıyı güçlendirecek programların uygulanmasının ve KOBİ'lere yönelik vergi teşvikleri artırılmasının ekonomik büyümeyle işsizlik arasındaki denge için gerekli olduğunu belirtmektedirler. Lederman, Maloney ve Servén (2003), Meksika'da NAFTA gibi ticaret anlaşmalarının büyümeye katkı sağladığını ancak bölgesel işsizlik farklarını derinleştirdiğini belirtmektedirler. İhracata dayalı sektörlerde istihdam artırıcı teşvikler uygulanmasının, işgücü hareketliliğini destekleyen sosyal politikaların geliştirilmesinin ve bölgesel kalkınma planları ile işsizliğin mekânsal dağılımı dengelenmesinin gerekliliğini ifade etmektedirler.

Dutz, Kessides, O'Connell ve Willig (2011), Türkiye'nin büyümesinin inovasyon eksikliği nedeniyle istihdama sınırlı katkı sağladığını belirtmektedirler. Bu doğrultuda Türkiye'de Ar-Ge ve teknoloji yatırımlarının artırılarak yüksek katma

değerli üretim teşvik edilmesi, kadın istihdamını artırmak için esnek çalışma modelleri uygulanması ve genç işsizlikle mücadele için eğitim-istihdam uyumunun artırılması önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Altavilla, C., & Ciccarelli, M. (2009). The effects of monetary policy on unemployment dynamic sunder model uncertainty: Evidence from the US and the Euro area. *Journal of Money, Credit and Banking*, 41(7), 1265-1300. <https://doi.org/10.1111/j.1538-4616.2009.00250.x>
- Ball, L., De Long, J. B., & Summers, L. H. (2013). Fiscal policy and full employment. *Brookings Papers on Economic Activity*, 2013(1), 1-63. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2348792>
- Bacha, E., & Fishlow, A. (2011). The recent commodity price boom and Latin American growth: More than new bottles for an old wine? *Oxford Review of Economic Policy*, 27(2), 201-219.
- Baltagi, B. H. (2008). *Econometric Analysis of Panel Data*. John Wiley&Sons.
- Basu, K., & Maertens, A. (2007). The pattern and causes of economic growth in India. *Oxford Review of Economic Policy*, 23(2), 143-167. <https://doi.org/10.1093/oxrep/grm012>
- Bean, C. (1994). European unemployment: A survey. *Journal of Economic Literature*, 32(2), 573-619. <https://doi.org/10.3386/w5039>
- Blanchard, O. J., & Summers, L. H. (1986). Hysteresis and the European unemployment problem. *NBER Macroeconomics Annual*, 1(1), 15-78. <https://doi.org/10.3386/w1950>
- Breusch, T. S. & Pagan, A. R. (1980). The Lagrange Multiplier Test And its Applications to Model Specification in Econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.
- Cai, F., & Wang, M. (2010). Growth and structural changes in employment in transition China. *Journal of Comparative Economics*, 38(1), 71-81. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2009.10.003>
- Connolly, R., & Hanson, J. (2012). Russia's energy sector: Economic performance and prospects. *Eurasian Geography and Economics*, 53(3), 313-329. <https://doi.org/10.2747/1539-7216.53.3.313>
- Dutz, M. A., Kessides, I., O'Connell, S., & Willig, R. D. (2011). Competition and innovation-driven inclusive growth. *Policy Research Working Paper Series*, 5852. World Bank. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5852>
- Freeman, R. B. (2003). Labor market institutions and policies: Help or hindrance to economic growth? *Economic Policy*, 18(36), 63-92. <https://doi.org/10.1111/1468-0327.00109>
- Fang, C. (2016). Demographic change and labor market adjustment. *China Economic Journal*, 9(1), 1-18. <https://doi.org/10.1080/17538963.2016.1145018>

- Fu, X., & Balasubramanyam, V. N. (2005). Exports, foreign direct investment and employment: The case of China. *The World Economy*, 28(4), 607-625. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9701.2005.00699.x>
- Gordon, R. J. (2017). *The rise and fall of American growth: The U.S. standard of living since the Civil War*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400888955>
- Hill, H. (2000). *The Indonesian economy*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511754370>
- Huang, H., & Lin, S. (2011). Economic growth and unemployment: An empirical study of panel data from G20 countries. *Economic Modelling*, 28(3), 1058-1067. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2010.10.019>
- Knight, J., & Xue, J. (2006). How high is urban unemployment in China? *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 4(2), 91-107.
- Konuk, T., & Engin, C. (2023). Mültecilerin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Seçili Göç Alan Ülkelere Dayalı Panel Veri Analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 185-196. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1209557>
- Konuk, T. (2025). Turizm Gelirlerinin Yakınsaması: Mint Ülkeleri İçin Panel Birim Kök Testinden Kanıtlar. *Uluslararası Ekonomi Ve Siyaset Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, 8(20), 73-83. <https://doi.org/10.58202/joecopol.1583852>
- Lederman, D., Maloney, W. F., & Servén, L. (2003). Lessons from NAFTA for Latin America and the Caribbean countries: A summary of research findings. *World Bank Publications*. <https://doi.org/10.1596/0-8213-5392-5>
- Lewis, W. A. (1954). Economic development with un limited supplies of labour. *The Manchester School*, 22(2), 139-191. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9957.1954.tb00021.x>
- Li, H., & Gibson, J. (2013). Rising regional inequality in China: Fact or artifact? *World Development*, 47, 16-29. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2013.02.004>
- Lin, J. Y. (2012). New structural economics: A framework for rethinking development and policy. *The World Bank*. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8955-3>
- Mccoskey, S. & Kao, C. (1998). A Residual-Based Test Of The Null Of Cointegration In Panel Data. *Econometric Reviews*, 17(1), 57-84.
- Moosa, I. A. (1997). A cross-country comparison of Okun's coefficient. *Journal of Comparative Economics*, 24(3), 335-356. <https://doi.org/10.1006/jcec.1997.1433>

- Okun, A. M. (1962). Potential GNP: Its measurement and significance. *American Statistical Association, Proceedings of the Business and Economics Statistics Section*, 98-104.
- Pesaran, M. H. ve Yamagata, T. (2008) Testing Slope Homogeneity in Large Panels, *Journal of Econometrics*, 142, 50-93
- SöGner, L., & Stiassny, A. (2000). A cross-country study on Okun's law. *Journal of Macro economics*, 22(2), 251-265. [https://doi.org/10.1016/S0164-0704\(00\)00135-0](https://doi.org/10.1016/S0164-0704(00)00135-0)
- Tiryaki, S.,& Doğan, E. (2020). The impact of economic growth on employment in Turkey: Evidence from ARDL and Granger causality tests. *Economic Research*, 33(1), 1234-1256. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2020.1748518>
- Topcuoğlu, A., & Ayyıldız, F. V. (2020). E7 Ülkelerinde Kilit Sektör Analizi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 822-833. <https://doi.org/10.33206/mjss.573907>
- Uysal, D.,& Erdoğan, M. (2019). The long-term relationship between economic growth and unemployment in Turkey: Evidence from Johansen cointegration test. *Journal of Applied Economics and Business Research*, 9(2), 112-130.
- Yılmaz, F.,& Karahan, B. (2023). Structural VAR analysis of economic growth and unemployment in Turkey. *International Journal of Economic Research*, 14(1), 78-95. <https://doi.org/10.1080/12345678.2023.9876543>
- Yerdelen, T. F. (2020). Panel Veri Ekonometrisi, Beta Yayınları, 5. Baskı, 413s.
- Westerlund, J. (2006). Testing for Panel Cointegration with Multiple Structural Breaks. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 68, 101-132.
- Zeng, D. Z. (Ed.). (2018). Building engines for growth and competitiveness in China: Experience with special economic zones and industrial clusters. *The World Bank*.

Bibliometric Analysis of Studies on the Concepts of Technostress and Work Engagement

Cansu Galaş

cansugalas@gmail.com

Giresun University

orcid.org/ 0000-0003-3948-0921

Esra Gökçen Kaygısız

esra.kaygisiz@giresun.edu.tr

Giresun University

orcid.org/ 0000-0002-4950-9508

Corresponding Author

JEL Code: M10, M12, M15

Received: 19.11.2024

Revised: 13.03.2025

Accepted: 18.03.2025

Available Online: 21.03.2025

To cite this document

Galaş, C. & Kaygısız, E. G. (2025) Bibliometric Analysis of Studies on the Concepts of Technostress and Work Engagement. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 12 (1), 14-41. doi: 10.48064/equinox.1588006

Abstract

The widespread use of technology in business processes and daily life can cause technostress, which is a negative situation in individuals. Technostress can cause different negative physical, emotional, cognitive and behavioral effects on individuals. It is expected that these negativities caused by technostress will reduce the individual's level of dedication to work. From this point of view, the study aims to examine the relationship between these two concepts in the context of literature. In this direction, the Web of Science (WoS) database was preferred in the study with the bibliometric analysis method. The sample of the research consists of 43 studies covering the expressions "technostress and dedication to work" in WoS. The obtained data were analyzed using the VOSviewer program. According to the analysis result, the first study was conducted in 2015. The highest number of studies belongs to 2023. In terms of research areas, it was seen that the most studies were conducted in the field of multidisciplinary psychology. The most frequently used keywords were determined to be technostress (20 repetitions), dedication to work (14 repetitions), Covid-19 (6 repetitions) and burnout (5 repetitions). As a result of the findings of the study investigating the relationship between technostress and work engagement, there is a negative relationship between technostress and work engagement.

Keywords: Technostress, Work Engagement, Burnout, Stress.

Teknostres ve İşe Adanmışlık Kavramlarına İlişkin Çalışmaların Bibliyometrik Analizi

Öz

İş süreçlerinde ve gündelik hayatta teknolojinin yaygın kullanımı, bireylerde olumsuz bir durum olan teknostrese neden olabilmektedir. Yaşanan teknostres ise bireylerde farklı negatif fiziksel, duygusal, bilişsel ve davranışsal etkiler doğurabilmektedir. Teknostresin neden olduğu bu olumsuzlukların ise bireyin işe adanmışlık seviyesini azaltması beklenmektedir. Bu noktadan hareketle çalışma bu iki kavram arasındaki ilişkiyi literatür bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, bu doğrultuda bibliyometrik analiz yöntemiyle Web of Science (WoS) veritabanı tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklemini, WoS'da yer alan "teknostres ve işe adanmışlık" ifadelerini kapsayan 43 çalışma oluşturmaktadır. Elde edilen veriler VOSviewer programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre ilk çalışma 2015 yılında yapılmıştır. En fazla çalışma sayısı 2023 yılına aittir. Araştırma alanları açısından bakıldığında en fazla multidisipliner psikoloji alanında çalışıldığı görülmüştür. En sık kullanılan anahtar kelimelerin ise teknostres (20 tekrar), işe adanmışlık (14 tekrar), Covid-19 (6 tekrar) ve tükenmişlik (5 tekrar) olduğu tespit edilmiştir. Teknostres ile işe adanmışlık arasındaki ilişkiyi araştıran çalışma bulguları sonucunda, teknostres ile işe adanmışlık arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Teknostres, İşe Adanmışlık, Tükenmişlik, Stres.

1. Giriş

Gündelik ve iş yaşamının önemli bir parçası olan Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) sürekli gelişim içerisinde. Yaşanan teknolojik gelişim yeni cihazları ortaya çıkarmakta ya da var olan cihazlara da sürekli yenilikler getirmektedir. Bu durum gündelik yaşamda olduğu gibi her sektördeki işletmelerin süreçlerine de birtakım kolaylıklar sağlamakta, işlerin etkinlik ve verimlilik düzeylerini artırmaktadır. Ancak bununla beraber BİT, çalışanlar üzerinde olumsuz etkiler yaratan *teknostresi* de beraberinde getirmektedir (Bao vd., 2024). Teknolojinin yaygınlaşmasıyla adından sıklıkla söz edilen teknostres kavramı, teknoloji kullanımının tetiklediği etkilerden birisi olarak ifade edilmektedir (Truța vd., 2023). Teknostres, bireyin teknolojideki değişikliklere ve yeniliklere uyum sağlama, esnek olma ve başa çıkma becerisiyle ilgilidir (Bourlakis vd., 2023). Kavram, BİT'in getirdiği yeniliklere ve değişikliklere bireyin uyum sağlayamaması, bundan ötürü stres yaşama durumu olarak tanımlanmaktadır (Jena, 2015a). Bu nedenle teknostres, BİT kullanıcılarının yaşadığı her türlü stres olarak ifade edilmektedir (Ragu-Nathan vd., 2008). Teknostres, ayrıca çalışanlarda fiziksel ve duygusal tükenmişlik yaşatmakta, bu da işe adanmışlığı olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Ye vd., 2024).

Çalışan verimliliğinin en önemli göstergelerinden birisi olan işe adanmışlık, çalışanın iş ile ilgili olumlu ve tatmin edici ruh halini ifade etmektedir (Bakker ve Demerouti, 2008). İşe karşı olumlu duygular çalışanın işteki rolüne bağlamakta ve çalışan iş performansları sırasında fiziksel, bilişsel ve duygusal olarak kendini göstermektedir (Coetzee ve De Villiers, 2010). İşe adanmış çalışan, teknolojik yenilik ve değişikliklere diğerlerine göre daha fazla çaba harcamaktadır. Dolayısıyla işe adanmış çalışan diğerlerine kıyasla ekstra çaba harcamakta, aktif ve açık fikirli olmaktadır (Eldor, 2017).

Teknostres ve işe adanmışlık kavramları, çalışan üzerinde önemli etkiler yaratan ve iş yaşamını etkileyen önemli konulardır. Bu kavramların incelenmesi, çalışanın refahı, iş performansı ve üretkenliği üzerinde belirleyici bir rol oynarken aynı zamanda kurumların sağlıklı, etkili ve sürdürülebilir bir çalışma ortamı oluşturulabilmesi için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, teknostres ve işe adanmışlık konularındaki mevcut literatürün ele alınması, araştırma eğilimlerinin belirlenmesi ve bu kavramlar arasındaki ilişkinin ortaya konması, literatüre yeni bir bakış açısı sunmakta ve bu kavramların iş yaşamındaki etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesine katkı sağlamaktadır.

Araştırmanın temel amacı, teknostres ve işe adanmışlık kavramlarına ilişkin gerçekleştirilen bilimsel çalışmaları bibliyometrik yöntemle analiz etmektir. Bu analizle, teknostres ve işe adanmışlık literatürünün genel yapısının ortaya konması, ilgili literatürdeki anahtar temaların tespit edilmesi, konuya ilişkin çok atıf alan çalışmaların ve öncü araştırmacıların belirlenmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, teknostres ile işe adanmışlık arasındaki ilişkiyi ele

alan mevcut çalışmalara dair bir inceleme yaparak, bu iki kavramın birbirleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduğunun ortaya konulması da araştırmanın bir diğer hedefini oluşturmaktadır. Ek olarak, bu kavramlar üzerine yapılan bibliyometrik analizle, bu alanlara olan ilgiyi artırmak, alanyazındaki boşlukları ortaya çıkararak yeni araştırma sorularının geliştirilebilmesi ve böylece mevcut bilimsel literatüre katkı sağlanması da hedeflenmektedir. Bibliyometrik analiz yayınlanmış araştırmaların tanımlanması, değerlendirilmesi ve izlenmesi için nicel bir yaklaşım kullanılmaktadır. Ayrıca araştırmacıları en etkili çalışmalara yönlendirmekte ve literatür taramalarında rehberlik sağlamaktadır (Zupic ve Čater, 2015). Bu doğrultuda WoS'da yer alan yayınlar çalışma kapsamında incelenmiştir. WoS veri tabanı dünyanın önde gelen bilimsel atıf arama ve analitik bilgi platformlarından biridir. Bu veri tabanı araştırmacılara çeşitli bilgi alanlarına ait geniş kapsamlı veri seti sunmaktadır (Li vd., 2018).

Literatürde "teknostres", "işe adanmışlık", "technostress" ve "work engagement" şeklinde aramalar yapılarak kavramlar ile ilgili bibliyometrik analiz yapan çalışmalar incelenmiştir. Araştırma sonucunda teknostres (technostress) kavramı üzerine bibliyometrik analiz yapan çalışmalar bulunmaktadır (Grummeck-Braamt vd., 2021; Ali vd., 2021; Salazar-Concha vd., 2021; Uddin vd., 2023; Lin ve Yu, 2024; Rajput ve Kumari, 2024; Louzán ve Torrano, 2024; Rajput vd., 2024; Çınar ve Furat, 2024). Teknostres üzerine Türkçe yazında yapılmış bir bibliyometrik çalışma bulunduğu gözlemlenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda işe adanmışlık (work engagement) ile ilgili bibliyometrik çalışmaların da bulunduğu saptanmıştır (Altaf ve Masrek, 2021; Nurrosidah ve Sopiah, 2022; Gull vd., 2022; Tan ve Zou, 2022; Zainab ve Ahmad, 2022; Han vd., 2023). Türkçe yazında ise işe adanmışlık ile ilgili bibliyometrik analiz yapılmadığı görülmüştür. Ayrıca kavramlar arasındaki ilişkiyi bibliyometrik temelli inceleyen çalışma alanyazında bulunmamaktadır. Bununla birlikte teknostres ile işe adanmışlık arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışma, literatürdeki bu boşluğa katkıda bulunması bakımından önemlidir zira teknostres ile işe adanmışlık arasındaki ilişki henüz yeterince derinlemesine incelenmemiştir. Bu iki kavram arasındaki ilişkinin anlaşılması hem teorik hem de pratik açıdan önemli sonuçlar doğurabilir. Literatürde bu ilişkiyi analiz eden bibliyometrik temelli bir çalışmanın eksikliği, araştırmanın özgünlüğünü ve bilimsel katkısını artıran önemli bir unsurdur. Bu kavramlara yönelik yapılan bibliyometrik analiz, hangi konularda daha az çalışma yapıldığını belirleyerek araştırmacılara bu boşlukları doldurma fırsatı sunmaktadır. Ayrıca, bu çalışma, teknostres ve işe adanmışlık kavramlarıyla ilişkili olarak literatürde

kavramları belirleyerek, gelecekte bu kavramlar üzerinde daha derinlemesine çalışmalar yapılması gerektiğine dair bilimsel bir rehberlik sağlamaktadır.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Teknostres

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin iş süreçlerinde kullanımının yaygınlaşması ile birlikte teknoloji stres kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır. Teknoloji kullanımından kaynaklanan stres, BİT'e karşı direnme veya kaçınma gibi olumsuz sonuçlara yol açmaktadır (Mohammed, 2022). Bu durum BİT'in kullanım ve yaygınlığının karanlık bir tarafı bulunduğunu göstermekte (Riedl, 2013), literatürde teknostres olarak adlandırılmaktadır.

Bireylerde olumsuz bir ruh halini ifade eden teknostres, ilk olarak Craig Brod tarafından "yeni bilgisayar teknolojileriyle sağlıklı bir şekilde baş edememenin neden olduğu modern bir uyum hastalığı" olarak tanımlanmıştır (Brod, 1984). Ayrıca bu hastalık, bireylerin bilgisayar teknolojisini kabul etme çabası ve bilgisayar teknolojisiyle aşırı özdeşleşme şeklinde kendini gösterdiğini ifade etmiştir (Brod, 1984). İlerleyen yıllarda Brod tarafından yapılan tanımın farklı araştırmacılar tarafından da desteklendiği görülmüştür. Teknostres, bireyin teknolojide yaşanan yenilikleri kabul etme çabasında yaşadığı zorluk (Laspinas, 2015), yeni teknolojileri kullanmanın bireyde yarattığı olumsuz psikolojik etki (Nang vd., 2022) ve bireyin sürekli gelişen BİT'lerle başa çıkma çabası göstermesinin yanı sıra kurumda aşırı BİT kullanımı sonucunda yaşadıkları stres olgusudur (Ragu-Nathan vd., 2008). Teknostres kurum dışında da BİT'lerin sağlamış olduğu sürekli bağlantı ile birlikte bireylerde her zaman iş başındaymış hissi yaşanması durumudur (Ayyagari vd., 2011). Bu bağlamda, teknostres, teknolojinin sürekli erişim imkânı sunan özelliği nedeniyle, bireylerin günlük çalışma saatlerinin uzamasına ve hatta mesai sonrası zamanlarının da iş ile ilişkilendirilmesine sebep olan bir olgudur (Çoban ve Aydoğdu, 2020). Bir diğer tanıma göre teknostres, yoğun BİT kullanımı sonucu bireyde yaşanabilecek psikolojik ve fizyolojik olumsuz tepkidir (Arnetz ve Wiholm, 1997). Kısaca teknostres, bireylerde teknolojiyi öğrenirken ve kullanırken yaşamış olduğu korku, huzursuzluk, gerginlik ve kaygının yansıması (Wang vd., 2008), bireyde BİT'in yaygın kullanımı ile ilişkili olarak ortaya çıkan bir olgu ve mevcut taleplerle baş edememesi sonucu yaşanan olumsuz bir psikolojik durumdur (Berger vd., 2016; Steelman ve Soror, 2017; La Torre vd., 2018).

Teknolojik değişimin yüksek hızı, bireylerin önceki teknolojilere alışmadan yenilerinin tanıtılmasına yol açmakta ve bu durum farkında olmadan psikolojik baskılara sebep olmaktadır (Şahin ve Çoklar, 2009). Bu baskılar, bireylerin yeni teknolojilere uyum sağlama çabalarını zorlaştırarak, teknostresin daha karmaşık bir yapıya bürünmesine neden olabilmektedir. Başka bir deyişle, teknolojinin ilerlemesi ile bireylerin uyum süreci, farklı türde psikolojik zorlukları beraberinde getirebilmektedir. Bu zorluklar, iş ortamları ve yaşam koşullarındaki

farklılıklarına bağlı olarak teknostresin çeşitli boyutlarda ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, teknostresin tüm bireylerde aynı nedenden ötürü ortaya çıkmadığını ifade eden Tarafdar vd. (2007) teknostresi yaratan bireysel faktörleri beş boyut olarak sınıflandırmıştır: Tekno-Aşırı Yükleme, Tekno-İstila, Tekno-Karmaşıklık, Tekno-Güvensizlik ve Tekno-Belirsizliktir. BİT ile bireylerin daha yoğun ve daha hızlı çalışmaya zorlandığı durum *teknolojik aşırı yüklenme*; bireylerin her zaman ve her yerde ulaşılabilir olma durumu *teknolojik istila*; bireylerin yenilenen teknolojiyi anlama ve öğrenmeye zorlandığı durum *teknolojik karmaşıklık*; bireylerin yeni teknolojiyi daha iyi kullanan diğer bireylere işini kaptırma korkusu *teknolojik güvensizlik*; teknolojinin sürekli yenilenmesinin bireydeki bilgilerinin eskimesine yol açması ise *teknolojik belirsizlik* (Tarafdar vd., 2011) olarak ifade edilmiştir. Aynı zamanda teknostres yaratıcıları olarak ifade edilen bu beş faktör bireyleri farklı şekilde etkileyebilmekte, bilgisayar sorunlarından ziyade bireylerin teknolojiye kaynaklanan stres algılarını tanımlamakta (Chandra vd., 2019), bireylerin stres düzeylerinin yükselmesine neden olmakta (Türen vd., 2015) ve bireyde istenmeyen birçok olumsuz sonuca neden olmaktadır. Teknostres psikolojik ve duygusal tiksinnmeye yol açarak bireyin teknolojiyi kullanmasını ve daha fazla öğrenmesini engellemektedir (Wang vd., 2008). Teknostres bireylerde gerginliğin artmasına ve çalışma motivasyonunun düşmesine yol açmaktadır (Saleem vd., 2021). Aynı zamanda teknostres, bireyin verimlilik ve üretkenliğini etkilemekte (Tarafdar vd., 2007), algılanan iş performansı üzerinde olumsuz etkiye sahip olmakta, iş tatminini etkilemekte ve işe adanmışlığı azaltmaktadır (Tu vd., 2005; Srivastava vd., 2015; Jena, 2015b; Chiappetta, 2017; Camacho ve Barrios, 2022; Harunavamwe ve Kanengoni, 2023).

Teknostresin bu olumsuz sonuçları, özellikle Covid-19 pandemi sırasında daha belirgin hale geldiği söylenebilir. Pandemi süreciyle birlikte evden çalışma zorunlu hale gelmiş (Özçelik, 2021), çalışanlar işlerini sürdürebilmek için teknolojiyi hızla öğrenip adapte olmak zorunda kalmış ve teknolojinin yoğun kullanımı, dijital kullanıcılar üzerinde bilişsel ve psikolojik bir yük oluşturarak teknostresin daha da belirginleşmesine yol açmıştır (Yazıcı ve Kınay, 2021).

Teknostresin önlenmesi ve yönetilmesi hem bireysel hem de organizasyonel düzeyde önemli bir konu olup, etkili yöntemlerin geliştirilmesi gereklilik arz etmektedir. Bireysel düzeyde teknostresin yönetimi, bireylerin kişisel yaklaşımları ve bilinçli yöntemleri ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda, zaman yönetimi, egzersiz yapma, teknostrese karşı farkındalık oluşturma, teknoloji kullanımında düzenli aralıklarla molalar verme, yalnızca önemli ve kişisel olarak faydalı e-posta ve bildirimlere yanıt verme gibi yöntemler öne çıkmaktadır (Tagurum vd., 2017). Öte yandan, organizasyonel düzeyde, çalışanlara düzenli olarak teknoloji tabanlı eğitimlerin sunulması büyük önem taşımaktadır (Kanık, 2023). Tagurum vd. (2017) tarafından yapılan bir araştırmada, teknoloji tabanlı eğitimlerin teknostrese karşı mücadelede en etkili yöntem olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, organizasyonların meslektaşlar arası bilgi paylaşımını

teşvik etmesi, sosyal ve duygusal destek sağlaması (Weinert vd., 2020) gibi önlemler, çalışanların teknostrese karşı dirençlerini artırmakta önemli bir rol oynamaktadır. Dijital detoks (teknoloji ve dijital cihazlardan belirli bir süre uzak kalma), hem bireysel hem de organizasyonel düzeyde teknostresi önlemeye yönelik stratejik bir önlem olarak değerlendirilmektedir (Mirbabaie vd., 2022).

2.2. İşe Adanmışlık

İşe adanmışlık kavramı, çalışanın yüksek enerji ve pozitif duygular ile dikkatini işe vermesi (Bakker, 2011), işine karşı sorumluluk duyması (Jufrizen vd., 2024), işini severek yapması (Perwira vd., 2021) ve işe karşı duygusal bağ kurmasını içermektedir (Halbesleben vd., 2009). Schaufeli vd. (2006) kavramı iş ile ilgili olumlu ve tatmin edici bir ruh hali olarak tanımlamış ve dinçlik, adanmışlık ve özümseme olmak üzere üç boyutta ele almıştır. *Dinçlik*, bireyin zihinsel esneklik ve yüksek düzeyde enerjik olması; *adanmışlık* bireyin işi ile güçlü bir bağ kurması, gurur ve meydan okuma duygusu yaşaması; *özümseme* ise bireyin mutlu bir şekilde işine kendini kaptırmasıdır. İşe adanmışlık, fiziksel olarak kurumda bulunan çalışanın aynı zamanda kurumdaki rolünde psikolojik olarak var olması veya "orada olması" (Rothbard ve Patil, 2011) şeklinde ifade edilmektedir. Bir bakıma çalışanın iş rolüne olan bağlılığını nitelemektedir (Rich vd., 2010). İşe adanmışlık, çalışanın rolü çerçevesinde belirlemiş olduğu amaçlara ulaşmak için süreklilik sağlayan ve içsel motivasyon gücünü ifade eden bir kavramdır (Yavan, 2016). İçsel motivasyonu yüksek olan çalışan ise kendini işine kaptırmakta, daha fazla konsantre olmakta, çaba göstermekte, sorun çözmekte, işine karşı yenilik aramakta ve merak duymaktadır (Lee ve Song, 2020; Aslan, 2021). Bu nedenle Wollard ve Shuck (2011) kendini verme, adanmışlık, çalışan motivasyonu, başa çıkma tarzı, etkileşime açıklık ve merakı işe adanmışlığın bireysel öncülleri olarak göstermiştir.

İşe adanmışlık, yalnızca bireysel özelliklerle sınırlı olmayıp, aynı zamanda organizasyonel faktörlerden de etkilenmektedir. Örgütsel adalet (Strom vd., 2014; Erdirençelebi ve Karataş, 2019), algılanan kariyer desteği ve yönetsel destek (Poon, 2013; Sarti, 2014; Lee ve Eissenstat, 2018; Hamzah vd., 2021), performans geribildirimini (Lee vd., 2019; Gonlepa vd., 2023) gibi unsurlar, çalışanların işe adanmışlık düzeylerini artırmada belirleyici bir rol oynamaktadır. İşe adanmış çalışanda işe karşı iyi bir tutum oluşmakta, iş performansı olumlu yönde etkilenmekte, ekstra rol davranışı sergilenmekte, iş tatmini artmakta, olumlu bir ruh hali ortaya çıkmakta, kuruma bağlanmakta ve işten ayrılma niyeti azalmaktadır (Koyuncu vd., 2006; Saks, 2006; Christian vd., 2011; Orgambidez-Ramos ve de Almeida, 2017; Yongxing vd., 2017; Mohammed, 2022).

2.3. Teknostres ve İşe Adanmışlık

İşe adanmışlık, bireyin maddi bir kazanç elde etmenin yanı sıra işini hevesle yapması ve işi sahiplenmesidir. Ayrıca bireyin iş faaliyetlerine kendini tamamen kaptırmasını ifade etmektedir (Bakker ve Albrecht, 2018). Birey, iş faaliyetlerini etkili ve verimli bir şekilde devam ettirmek amacıyla da belirli BİT'leri kullanma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle işe adanmış bireyin aynı zamanda *teknoloji yoğun çalışan birey* olduğu söylenebilir. Teknoloji kullanımı esneklik ve üretkenliği artırabilmektedir. Fakat teknolojik araçlar bireylerin bilişsel, psikolojik ve fiziksel sağlığı üzerinde olumsuz etkilere yol açarak teknostrese neden olabilmektedir. Yaşanan teknostres de işe adanmışlığı olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Atanasoff ve Venable, 2017; Coetzee ve De Villiers, 2010). Literatürde teknostresin işe adanmışlığı olumsuz yönde etkilediği çalışma sonuçları mevcuttur (Hapsari ve Nurtjahjanti, 2022; Harunavamwe ve Kanengoni, 2023; Bail vd., 2023; Bao vd., 2024).

Teknostresin işe adanmışlık üzerinde olumsuz etkisi, iş-talep kaynak teorisi kapsamında da ele alınabilmektedir. Bu teoriye göre, her meslek, iş stresine dair kendine özgü risk faktörlerine sahip olup, bu faktörler genel olarak iş talepleri ve iş kaynakları olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır (Bakker ve Demerouti, 2007). İş talepleri, çalışanların sürdürülebilir psikolojik ya da fiziksel çaba sarf etmelerini gerektiren işin yönlerini (örneğin, düzensiz çalışma saatleri, ağır iş yükü) ifade ederken, iş kaynakları ise bu taleplerle başa çıkabilmek, kişisel gelişimi desteklemek ve iş hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlamak amacıyla kullanılan işin yönlerini (örneğin, performans geribildirim, yönetici desteği) kapsamaktadır (Kim ve Christensen, 2017). İş kaynakları, çalışanların içsel ve dışsal motivasyonel potansiyellerini harekete geçirerek hedeflerine ulaşmalarını teşvik etmekte, bu süreç sonucunda çalışanlar işlerinden tatmin duygusu duyarak işlerine daha yüksek bir adanmışlık gösterebilmektedirler (Xanthopoulou vd., 2007). Bu bağlamda, iş talep-kaynak teorisi, işin talepleri ile kaynakları arasındaki dengeyi ele almakta ve bu dengenin çalışanın işine olan adanmışlık üzerinde nasıl etkiler yaratabileceğinin anlaşılmasına yardımcı olabilmektedir. Teknostres, teknoloji ile ilgili taleplerin bireyler üzerinde yarattığı özel bir stres türü olduğundan, bu teorik çerçeve, teknostresin işe adanmışlık üzerindeki etkilerini somut bir örnekle açıklamak için de kullanılabilir. Örneğin, bir çalışanın sürekli olarak yeni teknolojilere uyum sağlaması gerektiği ancak buna yönelik yeterli eğitim veya destek almadığı bir durum düşünüldüğünde, bu durumun çalışanın işine yönelik teknostres düzeyini artırması muhtemeldir. Bu bağlamda, iş talepleri (yeni teknolojiyi öğrenme ve kullanma) oldukça yüksek olabilirken, bu talepleri karşılayacak kaynaklar (eğitim ve destek) yetersizdir. Bu dengesizlik, çalışan üzerinde psikolojik baskı oluşturabilir ve teknostres seviyesini yükseltebilir. Yüksek teknostres düzeyleri, çalışanın işine odaklanmasını zorlaştırarak, işine olan adanmışlığında azalmaya yol açabilir. Teoriye göre, iş talepleri ile başarılı bir şekilde başa çıkmak için iş

kaynaklarına yatırım yapılması gerekmektedir. Ancak bu yatırım, bireylerin psikolojik ve fiziksel dayanıklılıklarını azaltabilmektedir. Dolayısıyla, bir iş talep biçimi olarak görülen teknostres, çalışanların psikolojik ve fiziksel yatırımları zorlayacak ve bu da işe adanmışlık düzeylerini azaltacaktır (Bao vd., 2024). Bu bağlamda, teknostresin işe adanmışlıkla negatif bir ilişkiye sahip olduğu öne sürülmektedir.

3. Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı ve bu amaç doğrultusunda yapılan analizler ve bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Teknostres ve işe adanmışlık kavramlarına ilişkin yapılan çalışmalara yönelik bibliyometrik bir analiz gerçekleştirerek, teknostres ile işe adanmışlık arasındaki ilişkiyi mevcut literatür çerçevesinde değerlendirmektir. Bu bağlamda, teknostres ve işe adanmışlık konularına dair yapılan çalışmalar, ortak yazar analizi, yazarların atıf analizi, kaynakların atıf analizi, ülkelerin atıf analizi, kurumların atıf analizi, anahtar sözcük analizi gibi bibliyometrik analiz yöntemleri ile incelenmiştir. Bu çerçevede aşağıdaki araştırma soruları belirlenmiştir:

1. Teknostres ve işe adanmışlıkla ilgili yapılan çalışmalarda en fazla ilişkilendirilen kavramlar nelerdir?
2. Teknostres ile işe adanmışlık arasındaki ilişki türleri nelerdir?
3. Teknostres ile işe adanmışlık arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların bulguları nelerdir?

3.2. Veri ve Analiz

Araştırmada bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz, akademik yayınların çıktılarına dayalı, belirli bir alandaki küresel araştırma eğilimlerini anlamaya yönelik bir araştırma yaklaşımıdır (Alsharif vd., 2020). Bu analiz sistematik, şeffaf ve tekrarlanabilir bir inceleme süreci sunarak çalışmanın kalitesini artırma potansiyeline sahiptir (Zupic ve Čater, 2015). Bibliyometrik analiz Web of Science (WoS), Scopus, Google Akademik, Dimensions (Moral Munoz vd., 2020) gibi akademik veri tabanlarından elde edilen verilere dayalı olarak yapılmaktadır. WoS ve Scopus gibi bilimsel veri tabanları, büyük hacimli bibliyometrik veri elde edilmesini kolaylaştırmakta, VOSviewer, Gephi ve Leximancer gibi bibliyometrik yazılımlar ile birlikte bu verilerin analizi mümkün olmaktadır (Donthu vd., 2021).

Bu çalışmada, en yaygın ve en eski veri tabanı olmasının yanı sıra, atıf verilerine ve çoklu veri tabanlarına kolay erişim sağlanmasından dolayı WoS veri tabanı seçilmiştir (Arslan ve Akyol, 2023). Bibliyometrik analiz aracı olarak ise, literatürdeki yeni kavramları, ilişkileri keşfetme, verilerin derinlemesine analizine imkân sağlama ve araştırmacılara kolaylıklar sunan önemli bir program

olmasından dolayı VOSviewer 1.6.20 sürümü tercih edilmiştir (Dirik vd., 2023). VOSviewer programı, ağ görselleştirme, katman görselleştirme ve yoğunluk görselleştirme olmak üzere üç farklı görselleştirme seçeneği sunmaktadır. Bu çalışmada, araştırma alanlarındaki iş birliklerini ve bilgi akışlarını anlamlandırmada sıklıkla kullanılması nedeniyle (Dereli, 2024) ağ görselleştirme tekniği tercih edilmiştir. Ağ görselleştirmede, ögeler isimleriyle birlikte bir daireyle temsil edilmektedir. Ögenin diğer ögelerle olan bağlantı gücü arttıkça, dairenin boyutu da büyümektedir. Daireler arasındaki çizgiler, ögeler arasındaki ilişkileri göstermektedir. Ayrıca, ögelerin renkleri, buldukları alt kümelerle ilgili olarak değişim göstermektedir (Burkut ve Köseoğlu, 2022). Bu teknik, araştırma alanı hakkında görsel veriler sunarak, ögeler arasındaki bağlantıların gücünü daha kolay tespit etmeyi sağlamakta ve literatürdeki önemli bağlantıları belirleyerek çalışmaya katkı sunmaktadır.

12.06.2024 tarihinde, WoS veri tabanında "technostress" and "work engagement" kavramları geçen çalışmalara ulaşmak amacıyla, arama terimi olarak bu iki kavram birlikte kullanılarak "tüm alanlar" seçeneği ile tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda 43 çalışma sonucuna ulaşılmıştır. İki çalışmaya erişime kapalı olmasından dolayı erişim sağlanamamıştır. Ayrıca dört çalışmaya WoS dışında erişim mümkün olmuştur. Teknostres ve işe adanmışlık ile ilgili WoS veri tabanında yer alan çalışmaların yıllara göre dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir. Tablo 1'e göre iki kavram ile ilgili çalışmaların 2015 yılından günümüze kadar devam ettiği görülmektedir. Yapılan çalışma türlerini 35 makale, 4 erken erişim, 5 bildiri makale ve 3 derleme makale oluşturmaktadır. Ayrıca 2015-2024 yılları arasında teknostres ve işe adanmışlık ile ilgili yapılan çalışmaların araştırma alanları incelenmiştir. Sayıya göre ilk beş araştırma alanlarını multidisipliner psikoloji (8), kamu çevre iş sağlığı (7), deneysel psikoloji (6), yönetim (5) ve çevre bilimleri (5) oluşturmaktadır.

Tablo 1: Teknostres ve İşe Adanmışlık ile İlgili Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

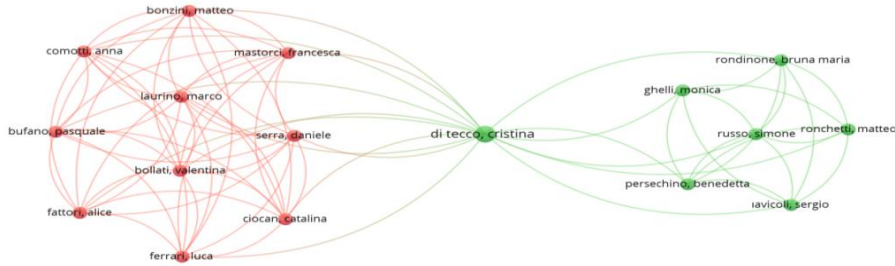
Yıllar	Çalışma Sayısı
2015	1
2016	1
2017	1
2019	2
2020	2
2021	7
2022	10
2023	12
2024	7

3.3. Bulgular

Ortak Yazar Analizi

Ortak yazar analizinde, en az 1 yayın ve en az 1 atıf kriteri ile ağ haritası çıkarılmıştır. Aralarında en yüksek bağlantı olan isimler arasında yapılan analizde iki farklı küme, 17 isim ve toplam 76 bağlantı görülmektedir. En çok katkıda bulunan ilk altı yazarın Reetta Oksa (8), Atte Oksanen (8), Nina Savela (6), Markus Kaakinen (4), Iina Savolainen (3) ve Magdalena Celuch (3); en çok atıf alan ilk altı yazarın ise; 224 atıf ile Shalini Chandra, Anuragini Shirish ve Shirish C. Srivastava, 206 atıf ile Reetta Oksa ve Atte Oksanen, 181 atıf ile de Nina Savela olduğu görülmektedir. En çok eser üreten ve en çok atıf alan yazarların, en bağlantılı yazarlar arasında olmadığı görülmektedir. Bu bulgu, eser üretimi ile atıf dinamiklerinin birbirinden bağımsız olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, eser üretimi yüksek olabilir ancak bu eserlerin akademik etkisi veya atıf alma potansiyeli düşük olabilir. Aynı şekilde, çok sayıda eser verilmiş olsa da bu eserler henüz geniş bir atıf alma sürecine girmemiş olabilir. Atıflar, zaman içerisinde artan bir eğilim sergileyebilmektedir (Çolakoğlu ve Öncü, 2023).

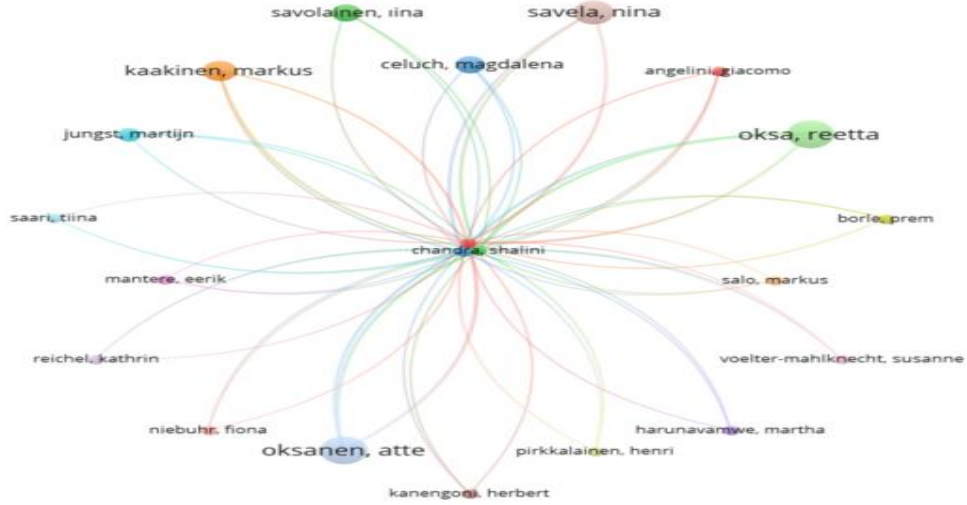
Şekil 1: Yazarlar Arası İş Birliğini Gösteren Ortak Yazar Bağları

Yazarların Atıf Analizi

Yazar atıf analizine yönelik ağ haritası, en az 1 yayın ve 1 atıf kriteri kullanılarak oluşturulmuştur. Birbirine bağlı olduğu tespit edilen 21 isim üzerinden yapılan analizde toplamda 18 küme, 54 bağlantı ve toplam bağlantı gücü 81 olarak belirlenmiştir. En yüksek atıf sayısına sahip yazarlar 222 ile Shalini Chandra, Anuragini Shirish, Shirish C. Srivastava ve 206 atıf ile de Reetta Oksa, Atte Oksanen olduğu görülmektedir. Ayrıca Anuragini Shirish ve Shirish C. Srivastava bağlantılı yazarlar arasında bulunmamaktadır. Her iki yazar da yüksek atıf sayısına sahip olmasına rağmen, yapılan çalışmalar arasında doğrudan bir etkileşim bulunmaması, ağ haritasında birbirleriyle bağlantı kurmamalarına neden olmuş olabilir.

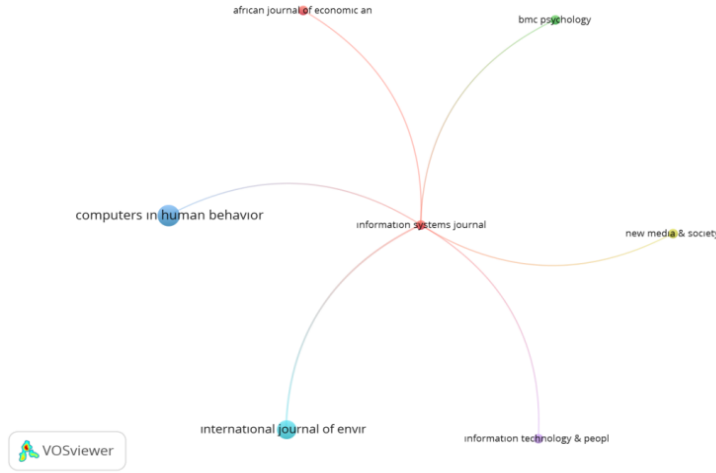
Şekil 2: Yazarların Atıf Bağları

Kaynakların Atıf Analizi

Kaynaklarda en az 1 eser ve 1 atıf alınması kriter kapsamında 7 isim üzerinden yapılan analiz sonucuna göre 6 küme ve 6 bağlantı bulunmuştur. Toplam bağlantı gücü sayısı ise 7'dir. En fazla eser veren kaynaklar *Computers in Human Behavior* (5), *International Journal of Environmental Research and Public Health* (4) ve *Behavior & Information Technology* (2); en fazla atıf alan kaynaklar ise *Information Systems Journal* (224), *Computers in Human Behavior* (129) ve *International Journal of Environmental Research and Public Health* (115) olduğu tespit edilmiştir. En bağlantılı kaynaklar arasında ise ilk sırayı *Computers in Human Behavior* almaktadır. Bu kaynağın, hem en fazla eser veren kaynaklar arasında yer alması hem de en fazla atıf alan dergilerden biri olması, bu derginin hem araştırma üretkenliğinde hem de akademik etkileşimde güçlü bir konumda olduğunu göstermektedir. Ayrıca, en bağlantılı kaynak olması, ilgili konu bütünlüğü ile derginin alandaki prestijini vurgulamaktadır (Hamurcu ve Eren, 2017).

Şekil 3: Kaynakların Atıf Bağları

Ülkelerin Atıf Analizi

Yayınların köken ülkelerine göre aldıkları atıfları gösteren bir ağ haritası oluşturmak amacıyla, bir ülke tarafından en az 1 eser yayınlanması ve 1 atıf alınması şartıyla, aralarındaki bağlantılar göz önünde bulundurularak 9 gözlem birimi üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir. 3 küme, 15 bağlantı ve 22 toplam bağlantı gücüne ulaşılmıştır. En yüksek atıf sayısına sahip ülkeler 292 atıf ile Fransa, 229 atıf ile Finlandiya ve 222 atıf ile Singapur olmuştur. Toplam bağlantı gücü yönünden İtalya ve Almanya'nın önde olan ülkeler arasında olmadığı görülmüştür. Eser sayısı olarak da sıralamanın Finlandiya (10), İtalya (6), Fransa ve Almanya (4) olduğu görülmüştür. Bu bulgu, Fransa, Finlandiya ve Singapur'un yüksek atıf sayılarıyla, uluslararası alanda daha fazla tanınan ve etki yaratan eserler ürettiklerini göstermektedir.

Şekil 4: Ülkelerin Atıf Bağları

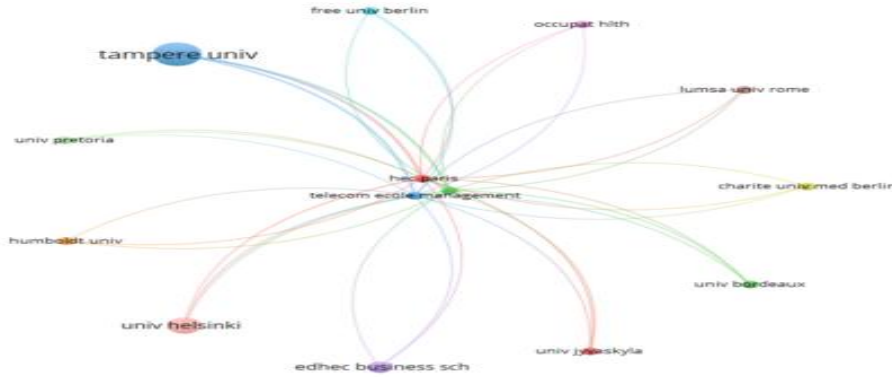
Kurumların Atıf Analizi

Kurumlar arası atıflara dair ağ haritası oluşturmak üzere bir kurum tarafından en az 1 eser yayınlanması ve 1 atıf alınması kriteri kapsamında aralarında ilişki bulunan 14 gözlem birimi üzerinden analiz yapılmıştır. 11 küme, 33 bağlantı ve 45 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir. Eser sayısı olarak sıralama 8 eser ile Tampere University, 4 eser ile University of Helsinki, 2 eser ile de Edhec Business School, Transilvania University of Brasov ve University Medical Center Hamburg-Eppendorf (UKE) olmuştur. En fazla atıf alan kurumlar ise 224 atıf ile HEC Paris, SP Jain School of Global Management, Telecom Ecole de Management, 206 atıf

ile Tampere University ve 139 atıf ile University of Helsinki olduğu görülmüştür. Ayrıca Tampere University ve University of Helsinki'nin en fazla atıf alan kurumlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, bu iki kurumun araştırma üretkenliğinin ve akademik katkılarının daha fazla bilimsel ilgi gördüğüne işaret etmektedir.

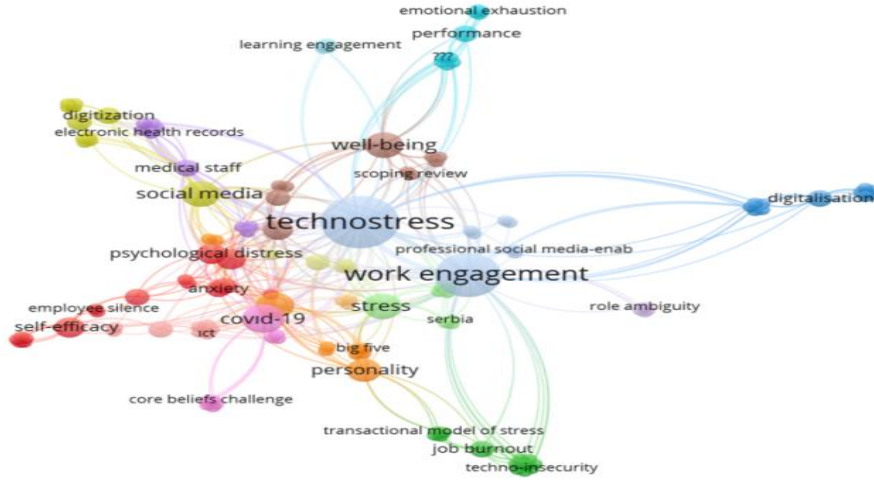
Şekil 5: Kurumların Atıf Bağları

Anahtar Sözcük Analizi

Anahtar sözcüğün en az görülme sayısı 1 kriteri ile anahtar sözcük analizi yapılmıştır. Teknostres ve işe adanmışlık kavramları ile ilgili yayınlarda en sık kullanılan anahtar sözcüklere bakıldığında 20 tekrar ile teknostres (technostress), 14 tekrar ile işe adanmışlık (work engagement), 6 tekrar ile Covid-19, 5 tekrar ile de tükenmişlik (burnout), iyi oluş (well-being), sosyal medya (social media) ve stres (stress) ifadeleri öne çıkmaktadır. Toplam bağlantı gücü açısından en güçlü ifadeler teknostres, işe adanmışlık ve Covid-19 olmuştur. Aralarında ilişki bulunan 141 gözlem birimi ile yapılan analiz sonucunda toplam 16 küme, 559 bağlantı ve 603 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir. Bu bulgu, özellikle Covid-19 pandemisi ile birlikte uzaktan çalışmanın yaygınlaşması ve dijital araçların kullanımının artmasının, teknostres ve işe adanmışlık konularının daha fazla araştırılmasına yol açmış olabileceğini göstermektedir. Pandemi dönemi, teknostresle ilgili araştırmaların hız kazandığı bir dönem olmuştur (Bahamondes-Rosado vd., 2023). Dijital araçlar ve sosyal medyanın etkisiyle, sosyal medyanın teknostresi artırıcı bir rol üstlendiği ve sosyal medya kaynaklı teknostresin, iş performansını olumsuz yönde etkileyebileceği (Brooks ve Califf, 2017) ortaya konmuştur. Ayrıca, sürekli dijital bağlantı ve artan iş baskıları, teknostresin artmasına yol açmakta ve bu artış, tükenmişliği tetikleyerek (Califf ve Brooks, 2020; Gül, 2022) bireylerin iyi oluşunu olumsuz yönde etkilemektedir (Pfaffinger vd., 2022; Truța vd., 2023). Dolayısıyla bu gibi durumlar teknostres ve işe adanmışlık ile birlikte söz konusu kavramların daha fazla incelenmesine yol açmış olabilir.

Şekil 6: En Sık Kullanılan Anahtar Kelime Bağları

WoS veri tabanında yapılan tarama sonucunda, "tüm alanlar" seçeneği ile gerçekleştirilen aramada "technostress" ve "work engagement" kavramlarını içeren toplamda 43 çalışma bulunmuştur. Ancak, "tüm alanlar" seçeneği, her bir çalışmanın bu iki kavram arasındaki ilişkiyi doğrudan incelediği anlamına gelmemektedir. Bu seçim, teknostres ve işe adanmışlıkla ilgili çeşitli konuları ele alan, ancak iki kavram arasındaki ilişkiye odaklanmayan çalışmaları da kapsamaktadır. Dolayısıyla, elde edilen 43 çalışma yalnızca teknostres ve işe adanmışlık ilişkisini doğrudan inceleyen çalışmalarla sınırlı olmayıp, her iki kavramı bağımsız olarak ele alan ve farklı bakış açıları sunan araştırmaları da içermektedir. Bununla birlikte, bu çalışmalardan yalnızca 9'u, teknostres ile işe adanmışlık arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen araştırmalar olarak belirlenmiştir. Çalışmanın bir diğer amacına uygun olarak, yalnızca bu iki kavram arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar dikkate alınmış ve diğer çalışmalar değerlendirme dışı bırakılmıştır. Böylece, 43 çalışmanın yalnızca 9'u araştırma amacına uygun bulunarak detaylı bir şekilde incelenmiş ve aşağıdaki tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Teknostres ve İşe Adanmışlık İlişkisini İnceleyen Çalışmalar

Yazar(lar)	Teknostres ve İşe Adanmışlık İlişkisi	Çalışmada Kullanılan Diğer Değişkenler	Örneklem	Bulgular
Di Dalmazı vd. (2022)	Teknostres işe adanmışlığı azaltmaktadır.	-İş performansı -Psikolojik Gerginlik (Duygusal ve Bilişsel Gerginlik)	Uzaktan Çalışanlar (İtalya)	-Gerginlik aracılığı ile teknostresörler, çalışanların iş performanslarını azaltmaktadır. -Tekno-aşırı yük, duygusal gerginliği olumlu yönde etkilemektedir.

Kasemy vd. (2022)	Teknostres işe adanmışlıkla negatif ilişkilidir.	-Tükenmişlik -Gerginlik	Üniversite Öğrencileri (Tıp ve Hemşirelik Fakülteleri)	-Tekno-istila, hem duygusal hem de bilişsel gerginliği olumlu yönde etkilemektedir. -Teknoloji karmaşık, bilişsel gerginliği olumlu yönde etkilemektedir. -Bilişsel gerginlik hem işe adanmışlığı hem de iş performansını olumsuz yönde etkilemektedir. -Teknostres tükenmişlik ve gerginlik ile ilişkili bulunmuştur. -Tekno-istila, daha fazla tükenmişlik, gerginlik ve daha az işe adanmışlıkla ilişkilendirilmiştir.
Harunavamwe ve Kanengoni (2023)	Teknostresin iş adanmışlık üzerinde anlamlı olmayan doğrudan bir etkisi vardır.	-İş-Aile Çatışması -Algılanan Örgütsel Destek	Üniversite akademik ve destek personeli (Güney Afrika)	-Teknostres algılanan örgütsel desteği negatif ve anlamlı etkilemektedir. -İş-aile çatışması ve algılanan örgütsel destek, işe adanmışlık üzerinde anlamlı ve doğrudan bir etkiye sahiptir. -Algılanan örgütsel desteğin ve iş-aile çatışmasının, teknostres ve işe adanmışlık arasındaki ilişkide anlamlı bir aracılık etkisi bulunmaktadır.
Bail vd. (2023)	Teknostres işe adanmışlıkla negatif ilişkilidir.	-Tükenmişlik -İş Tatmini	Hekimler	-Teknostres tükenmişlikle anlamlı derecede pozitif ilişkilidir. -Teknostres iş tatmini ile negatif ilişkilidir. -Tükenmişlik, işe adanmışlık ve iş tatmini birbirleriyle güçlü bir şekilde ilişkilidir.
Andrulli ve Gerards (2023)	Teknostres işe adanmışlığı azaltmaktadır.	-Çalışan Refahı -Yeni Çalışma Yolları -İyileşme ihtiyacı	Bir grup çalışan (Hollanda)	-Teknostres, yeni çalışma yolları ve refah ile önemli düzeyde negatif ilişkilidir. -İşe adanmışlık, yeni çalışma yolları ve refah ile önemli düzeyde pozitif ilişkilidir. -Teknostres ile iyileşme ihtiyacı arasında önemli bir pozitif ilişki vardır. -İşe adanmışlık ile iyileşme ihtiyacı arasında önemi bir negatif ilişki vardır.
Rodriguez vd. (2024)	Teknostres işe adanmışlığı	-Dijital Dönüşüm	Özel ve kamu firmaları	-Dijital dönüşüm ve teknostres arasında anlamlı ve pozitif ilişki bulunmaktadır.

	azaltılmaktadır.	-Üretkenlik (verimlilik) Algısı		-Teknostres ile üretkenlik algısı arasındaki ilişki pozitif ve anlamlıdır -İşe adanmışlık ile üretkenlik algısı arasında pozitif ve anlamlı ilişki vardır. -İşe adanmışlık teknostresin üretkenlik algısını etkilemede aracı etkiye sahiptir.
Bao vd. (2024)	Teknostres işe adanmışlık ile negatif ilişkilidir.	-İşten Ayrılma Niyeti -Lider Yeterliliği	Emlak Sektörü (Çin)	-Teknostres işten ayrılma niyeti üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. -İşe adanmışlık işten ayrılma niyeti üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. -İşe adanmışlık ve lider yeterliliği teknostres ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiyi düzenlemektedir.
Bernburg vd. (2024)	Teknostres ve işe adanmışlık arasında anlamlı düzeyde küçük bir negatif korelasyon bulunmuştur.	-İş Tatmini -Ruh Sağlığı (Tükenmişlik) -Dijital Stres Algısı	Acil Tıp Hekimleri	-Algılanan yararlılık ve teknostres arasında orta derecede negatif bir korelasyon vardır. -Teknostres ve tükenmişlik arasında hafif pozitif bir korelasyon bulunmaktadır. -Teknostres ve iş tatmini arasında anlamlı düzeyde küçük bir negatif korelasyon vardır.
Ye vd. (2024)	Teknostresin azaltılması ile yüksek düzeyde işe adanmışlık teşvik edilmektedir.	-Kişilik Özellikleri -Öz Yeterlilik	Şirket Çalışanları	-Öz-yeterlilik, işe adanmışlığı etkilemektedir. -Kişilik özellikleri, işe adanmışlığı etkilemektedir.

Tablo 2'de incelenen çalışmalar, teknostres ile işe adanmışlık arasında negatif yönlü bir ilişki bulunduğunu belirtmektedirler. Kavramlar arasındaki negatif ilişki, WoS veri tabanı dışında ulaşılan Hapsari ve Nurtjahjanti'nin (2022) çalışma sonucu ile de paralellik göstermektedir. Bu sonuç bireyin işe adanmışlığının azalmasındaki nedenlerden birinin teknostres olduğunu da ifade etmektedir. Dolayısıyla teknostresin işe adanmışlık üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır (Ali vd., 2023).

Tablo 2'ye göre, teknostres ve işe adanmışlık arasındaki ilişkide genellikle üçüncü bir değişken olarak tükenmişliğin ele alındığı görülmüştür. Bu nedenle tükenmişliğin teknostres ve işe adanmışlık arasındaki ilişkide önemli bir değişken olduğu söylenebilir. Tablo 2'den elde edilen bulgular doğrultusunda teknostresin tükenmişlik ile pozitif ilişkili olduğu görülmektedir (Bail vd., 2023;

Bernburg vd., 2024). Teknostresin tükenmişliğe yol açmasının nedeni, teknostres yaratan faktörlerin (tekno-aşırı yüklenme, tekno-istila, tekno-karmaşıklık, tekno-güvensizlik, tekno-belirsizlik) bireyin zihinsel süreçlerini etkileyerek psikolojik tepkilere yol açmasıdır (Urukovičová vd., 2023). Bu bağlamda bireylerde fiziksel ve duygusal tükenmişlik yaşatan teknostres, işe adanmışlığı azaltabilmektedir (Ye vd., 2024). Diğer yandan, teknostres bireyin enerji seviyesini düşürerek iyileşme ihtiyacını artırmaktadır (Andrulli ve Gerards, 2023). Bir başka çalışma sonucunda ise teknostresin algılanan örgütsel desteği negatif yönde etkilediği ve algılanan refah düzeyi ile de negatif ilişkili olduğu belirtilmiştir (Harunavamwe ve Kanengoni, 2023; Andrulli ve Gerards, 2023). Bu bulgu, teknostresin örgütsel destek algısını zayıflattığı ve bireyin refahını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

WoS veri tabanında teknostres ile işe adanmışlık arasında negatif ilişki olduğunu gösteren çalışma sonuçlarının aksine, Tarabay (2022) teknostres ile işe adanmışlık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte, Mohammed (2022) de teknostres ile işe adanmışlık arasında pozitif bir ilişki bulmuş ancak bu ilişkinin zayıf olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla, literatürde teknostres ile işe adanmışlık arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu ancak ilişkinin gücüne dair farklı değerlendirmelerin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla farklı çalışma bulguları, teknostres ile işe adanmışlık arasındaki ilişkinin değişkenlik gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, teknostres ve işe adanmışlık ifadelerini içeren çalışmalar ortak yazar analizi, yazarların atıf analizi, kaynakların atıf analizi, ülkelerin atıf analizi, kurumların atıf analizi, anahtar sözcük analizi ile incelenmiştir. Elde edilen veriler VOSviewer programı ile analize tabi tutulmuştur. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre, öncelikle teknostres ve işe adanmışlık ile ilgili çalışmalar yıllara göre (2015- 2024) bakıldığında ilk çalışmanın 2015 yılında yapıldığı görülmüştür. Konu ile ilgili 2018 yılına ait çalışmanın olmadığı, 2021 yılından itibaren de yayın sayısının artışa geçtiği belirlenmiştir. En fazla yayın 2023 (12 yayın) ve 2022 (10 yayın) yıllarında yapılmıştır. Kavramlarla ilgili araştırmaların çoğunluğu multidisipliner psikoloji (8) alanındadır. Çalışmaların yoğunluğunun psikoloji türünde olması, teknostresin psikolojik boyutlu bir kavram olarak görülmesinden (Aknoğlu, 1993) kaynaklandığı söylenebilir. Yayın sayısı olarak ülkelerin dağılımına bakıldığında en fazla yayın yapılan ülkenin Finlandiya (10) olduğu görülmüştür. Finlandiya, BİT araştırma ve geliştirmeyi ölçme gibi kriterler doğrultusunda kullandığı Dijital Ekonomi ve Toplum Endeksi'nde yüksek puanlar alarak ilerlemektedir (Finlandiya Bilişim Teknolojileri Sektörü Raporu, 2022). Bu bağlamda, Finlandiya'nın dijitalleşme ve bilişim teknolojilerindeki sürekli gelişimi, teknostres ve işe adanmışlık konusundaki araştırmaların yoğunlaşmasını açıklayan bir etken olarak değerlendirilebilir. Kurumlara yapılan atıf analizi sonuçlarına göre de araştırma

kavramlarına ilişkin en fazla yayın yapan üniversitelerin Tampere University (8), University of Helsinki (4) olduğu görülmektedir. Anahtar sözcük analizi sonucunda teknostres ve işe adanmışlık ifadelerini Covid-19 ifadesi takip etmektedir. Hatta bu üç ifadenin toplam bağlantı gücü açısından en güçlü ifadeler olduğu tespit edilmiştir. 2019 yılında Covid-19 salgınının ortaya çıkışı, iş rollerinin çoğunun teknoloji kullanılarak uzaktan sürdürülmesine yol açmış ve çoğu birey bu duruma hazırlıksız yakalanmıştır (Bahamondes-Rosado vd., 2023). Bu nedenle teknostres, Covid-19 krizinin neden olduğu ani ve zorunlu uzaktan çalışmanın olumsuz yönü olarak ifade edilmiştir (Spagnoli vd., 2020). Dolayısıyla Covid-19'un teknostres ile ilgili çalışmaların artmasına yol açtığı söylenebilir.

Genel olarak bu çalışmada, teknostres ve işe adanmışlık ifadeleri geçen çalışmalar bibliyometrik analizle incelenmiş ve WoS veri tabanında bu iki kavramın ilişkisini ele alan çalışmalar araştırılmıştır. Literatürde bu ifadeler ile ilgili bibliyometrik bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Ayrıca literatürde teknostres ve işe adanmışlık ilişkisinin inceleyen yeterince çalışma da bulunmamaktadır. Bu nedenle bu çalışma literatürdeki bu boşluğu doldurması bakımından önemlidir. Ayrıca araştırma bulgularının gelecekte yapılacak çalışmalar için rehber niteliği göstermesi beklenmektedir.

Gelecekte teknostres ve işe adanmışlık ilişkisi üzerine yapılacak araştırmalar, konuya dair daha kapsamlı bir anlayış geliştirilmesine katkıda bulunabilir. Ayrıca gelecek araştırmalarda anahtar sözcük analizinde ulaşılan, teknostres ile birlikte daha az çalışılmış olan (iyi oluş, sosyal medya, stres, duygusal tükenme vb.) çeşitli ifadeler bibliyometrik analiz yapılarak literatüre katkı sağlanabilir. Bu çalışmanın WoS veri tabanı ile sınırlandırılmış olması çalışmanın en önemli kısıtıdır. Scopus, Elsevier, Pubmed gibi farklı veri tabanları da eklenerek araştırma alanı genişletilebilir ve örneklem büyüklüğü artırılıp tekrar incelenebilir. Ayrıca farklı görselleştirme programları (CiteSpace vb.) kullanılabilir. Sonuçlar bu araştırmanın bulgularıyla karşılaştırılabilir.

Kaynakça

- Akinođlu, H. F. G. (1993). Teknostres. *Türk Kütüphaneciliği*, 7(3), 159-173.
- Ali, A., Jan, S., and Iqbal, P. M. (2021). A Bibliometric Analysis on Technostress: An Emerging Discipline. *Journal of Indian Library Association*, 57(4), 37-48.
- Ali, S., Rubab, A., Jamshed, K., Sheikh, M.Z.A., Jamshaid, S. and Eman, N. (2023). Impact of Techno Stress on Work Engagement with Mediating Role of Workload and Moderating Role of Computer Self-Efficacy. *Journal of Xidian University*, 17(2), 515- 540.
- Alsharif, A. H., Salleh, N. Z. M., and Baharun, R. (2020). Research Trends of Neuromarketing: A Bibliometric Analysis. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*, 98(15), 2948-2962.
- Altaf, A., and Masrek, M. N. (2021). Visualizing the knowledge domain of Work Engagement through Bibliometric Analysis. *Library Philosophy and Practice*(e-journal), 1-23.
- Andrulli, R., and Gerards, R. (2023). How new ways of working during COVID-19 affect employee well-being via technostress, need for recovery, and work engagement. *Computers in Human Behavior*, 139, 107560.
- Arnetz, B.B., Wiholm, C. (1997). Technological stress: Psychophysiological symptoms in modern offices. *Journal of Psychosomatic Research*, 43(1), 35-42.
- Arslan, B., ve Akyol, E. M. (2023). Web of Science (Wos) Veri Tabanında Yer Alan Örgütsel Sessizlik Konulu Makalelerin Bibliyometrik Analiz Yöntemi ile İncelenmesi. *Journal of Business in The Digital Age*, 6(Özel Sayı), 46-56.
- Aslan, H. (2021). İçsel Motivasyonun İşe Adanmışlık Üzerindeki Etkisinde İş Becerikliliđinin Aracı Rolü. *Econder International Academic Journal*, 5(2), 397-415.
- Atanasoff, L. and Venable, M.A. (2017). Technostress: implications for adults in the workforce, *The Career Development Quarterly*, 65, 326-338.
- Aydemir, C, Endirlik, H. (2019). İşe Adanmışlığın Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(3), 1093-1107.
- Ayyagari, R., Grover, V., and Purvis, R. (2011). Technostress: Technological antecedents and implications. *MIS Quarterly*, 35(4), 831-858.
- Bahamondes-Rosado, M.E., Cerdá-Suárez, L.M., Dodero Ortiz de Zavallos, G.F. and Espinosa-Cristia, J.F. (2023.) Technostress at work during the

- COVID-19 lockdown phase (2020–2021): a systematic review of the literature. *Frontiers in Psychology*, 14:1173425.
- Bail, C., Harth, V., and Mache, S. (2023). Digitalization in Urology—A Multimethod Study of the Relationships between Physicians' Technostress, Burnout, Work Engagement and Job Satisfaction. *Healthcare*, 11, 1-22.
- Bakker, A. B. (2011). An evidence-based model of work engagement. *Current directions in psychological science*, 20(4), 265-269.
- Bakker, A. B. and Albrecht, S. (2018). Work engagement: current trends. *Career Development International*, 23(1), 4-11.
- Bakker, A. B., and Demerouti, E. (2007). The Job Demands-Resources model: state of the art. *Journal of Managerial Psychology*, 22(3), 309-328.
- Bakker, A.B. and Demerouti, E. (2008). Towards a Model of Work Engagement, *Career Development International*, 13(3), 209-223.
- Bao, Y., Zhang, X. and Hua, M. (2024). Relating Technostress and Turnover Intention: A Three-Wave Study. *Journal of Computer Information Systems*, doi: 10.1080/08874417.2024.2316638.
- Berger, R., Romeo, M., Gidion, G. and Poyato, L. (2016). Media use and technostress. 10th International Technology, *Education and Development Conference*. (390- 400), March 2016, Valencia, Spain.
- Bernburg, M., Tell, A., Groneberg, D. A., and Mache, S. (2024). Digital stressors and resources perceived by emergency physicians and associations to their digital stress perception, mental health, job satisfaction and work engagement. *BMC Emergency Medicine*, 24(31), 1-13.
- Borle, P., Reichel, K., Niebuhr, F., and Voelter-Mahlknecht, S. (2021). How Are Techno-Stressors Associated with Mental Health and Work Outcomes? A Systematic Review of Occupational Exposure to Information and Communication Technologies within the Technostress Model. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(16), 8673.
- Bourlakis, M., Nisar, T. M., and Prabhakar, G. (2023). How technostress may affect employee performance in educational work environments. *Technological Forecasting and Social Change*, 193, 122674.
- Brod, C. (1984). *Technostress: The Human Cost of the Computer Revolution*. Addison-Wesley Publishing Company, Reading.
- Brooks, S., and Califf, C. (2017). Social media-induced technostress: Its impact on the job performance of it professionals and the moderating role of job characteristics. *Computer networks*, 114, 143-153.

- Burkut, E. B., ve Köseoğlu, E. (2022). Mimarlık alanında çocuklarla ilgili yayınların bibliyometrik analizi ve bibliyografik haritaları. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 7(2), 511-527.
- Califf, C. B. and Brooks, S. (2020). An Empirical Study Of Techno-Stressors, Literacy Facilitation, Burnout and Turnover Intention as Experienced By K-12 Teachers. *Computers & Education*, 157, 1-15.
- Camacho, S. and Barrios, A. (2022). Teleworking and technostress: early consequences of a Covid-19 lockdown. *Cognition, Technology & Work*, 24, 441-457.
- Chandra, S., Shirish, A., and Srivastava, S. C. (2019). Does Technostress Inhibit Employee Innovation? Examining the Linear and Curvilinear Influence of Technostress Creators. *Communications of the Association for Information Systems*, 44, 299-331.
- Chiappetta, M. (2017). The Technostress: definition, symptoms and risk prevention. *Senses Sciences*, 4(1), 358-361.
- Christian, M. S., Garza, A. S., and Slaughter, J. E. (2011). Work engagement: A quantitative review and test of its relations with task and contextual performance. *Personnel psychology*, 64(1), 89-136.
- Coetzee, M., and De Villiers, M. (2010). Sources of job stress, work engagement and career orientations of employees in a South African financial institution. *Southern African Business Review*, 14(1), 27-58.
- Çınar, K., ve Furat, M. F. (2024). Teknostres Kavramı Üzerine Yapılan Çalışmaların Bibliyometrik Analizi, *Arşiv Dünyası*, 11(1), 46-64.
- Çoban, R., ve Aydoğdu, T. (2020). Havaacılık Sektöründe Zaman Baskısının Teknostrese Etkisi: Uçak Bakım Teknisyenleri Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 2442-2460.
- Çolakoğlu, M., ve Öncü, S. (2023). *STEM Araştırma Eğilimlerini Keşfetmek: Bibliyometrik Bir İlgörü*. 3. International Conference on Educational Technology and Online Learning, 204-211.
- Dereli, A.B. (2024). Bibliometric Analysis with Vosviewer. *Communicata*, 28, 1-7.
- Di Dalmazi, M., Mandolfo, M., Stringhini, C., and Bettiga, D. (2022, June). *Influence of technostress on work engagement and job performance during remote working*. In International Conference on Human-Computer Interaction (pp. 149-163). Cham: Springer International Publishing.
- Dirik, D., Eryılmaz, İ. ve Erhan, T. (2023). Post-Truth Kavramı Üzerine Yapılan Çalışmaların Vosviewer ile Bibliyometrik Analizi. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(2), 164-188.

- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., and Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of business research*, 133, 285-296.
- Eldor, L. (2017). The Relationship Between Perceptions of Learning Climate and Employee Innovative Behavior and Proficiency. *Personnel Review*, 46(8), 1454-1474.
- Erdirençelebi, M., ve Karataş, C. G. (2019). Örgütsel Adaletin İşe Adanmışlık ile İşten Ayrılma Niyeti Üzerine Etkisi. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(4), 1825-1849.
- Finlandiya Bilişim Teknolojileri Sektörü Raporu (2022). Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği. Erişim adresi: <https://ticaret.gov.tr/data/5b8a43355c7495406a2275bo/Finlandiya%20Bili%C5%99Fim%20Sekt%C3%B6r%C3%BC%20Notu%202022.pdf>.
- Gonlepa, M. K., Dilawar, S., and Amosun, T. S. (2023). Understanding employee creativity from the perspectives of grit, work engagement, person organization fit and feedback. *Frontiers in psychology*, 13, 1012315.
- Grummeck-Braamt, J. V., Nastjuk, I., Najmaei, A., and Adam, M.T.P. (2021). A bibliometric review of technostress: Historical roots, evolution and central publications of a growing research field. Proceedings of the 54th Hawaii International Conference on System Sciences, 6621-6630.
- Gull, M., Ahmed, A., and Warraich, I. A. (2022). Conducting a bibliometric study through a systematic literature review regarding job characteristics and work engagement. *Journal of Management and Research*, 9(2), 28-65.
- Gül, N. (2022). Teknostresin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisinde Bilinçli Farkındalığın Aracılık Rolü: Banka Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 6(3), 2747-2762.
- Halbesleben, J. R. B., Harvey, J., and Bolino, M. C. (2009). Too engaged? A conservation of resources view of the relationship between work engagement and work interference with family. *Journal of applied psychology*, 94(6), 1452-1495.
- Hamurcu, M., ve Eren, T. (2017). Science citation index (SCI) kapsamında dergi seçimi için analitik ağ süreci yönteminin kullanılması. *Harran üniversitesi mühendislik dergisi*, 2(2), 54-70.
- Hamzah, H., Nordin, N. S., Dwiyantri, R., Na'imah, T., and Mawi, N. (2021). The role of well-being, supervisor support and positive feedback on lecturers' work engagement. *The Journal of Behavioral Science*, 16(1), 73-84.

- Han, Y., Yang, Y., and Mohamed, R. (2023). A bibliometric analysis of work engagement in the hospitality and tourism industry. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 6(5), 1946-1966.
- Hapsari, A. D., and Nurtjahjanti, H. (2022). Hubungan antara technostress dengan keterikatan kerja pada perangkat desa di kecamatan kedung, kabupaten jepara. *Jurnal Empati*, 11(6), 375-380.
- Harunavamwe, M., and Kanengoni, H. (2023). Hybrid and virtual work settings; the interaction between technostress, perceived organisational support, work-family conflict and the impact on work engagement. *African Journal of Economic and Management Studies*, 14(2), 252-270.
- Ingusci E., Signore F., Giancaspro M.L., Manuti A., Molino M., Russo V., Zito M. and Cortese C.G. (2021.) Workload, Techno Overload, and Behavioral Stress During COVID-19 Emergency: The Role of Job Crafting in Remote Workers. *Frontiers in Psychology*, 12:655148.
- Jena, R. K. (2015a). Technostress in ICT enabled collaborative learning environment: An empirical study among Indian academician. *Computers in Human Behavior*, 51, 1116-1123.
- Jena, R.K. (2015b). Impact of technostress on job satisfaction: an empirical study among Indian academician. *The International Technology Management Review*, 5(3), 117-124.
- Jufrizen, J., Harahap, D. S., and Khair, H. (2024). Leader-Member Exchange and Employee Performance: Mediating Roles of Work Engagement and Job Satisfaction. *Journal of Economics, Business, and Accountancy Ventura*, 26(3), 306-322.
- Kanık, L. (2023). Kütüphanelerde teknostresin nedenleri, etkileri ve çözüm önerileri. *Külliye Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, [Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı], 499-526.
- Kasemy, Z. A., Sharif, A. F., Barakat, A. M., Abdelmohsen, S. R., Hassan, N. H., Hegazy, N. N., ... and Abdelwanees, S. (2022). Technostress creators and outcomes among Egyptian medical staff and students: A multicenter cross-sectional study of remote working environment during COVID-19 pandemic. *Frontiers in Public Health*, 10, 796321.
- Kim, S., and Christensen, A. L. (2017). The dark and bright sides of personal use of technology at work: A job demands–resources model. *Human Resource Development Review*, 16(4), 425-447.
- Koyuncu, M., Burke, R. J., and Fiksenbaum, L. (2006). Work engagement among women managers and professionals in a Turkish bank: Potential antecedents and consequences. *Equal opportunities international*, 25(4), 299-310.

- La Torre, G., Esposito, A., Sciarra, I., and Chiappetta, M. (2018). Definition, symptoms and risk of techno-stress: a systematic review. *International archives of occupational and environmental health*, 92, 13-35.
- Laspinas, M. L. (2015). Technostress: Trends and Challenges in the 21st Century Knowledge Management. *European Scientific Journal*, 11(2), 205-217.
- Lee, J. W., and Song, Y. (2020). Promoting employee job crafting at work: the roles of motivation and team context. *Personnel Review*, 49(3), 689-708.
- Lee, M. C. C., Idris, M. A., and Tuckey, M. (2019). Supervisory coaching and performance feedback as mediators of the relationships between leadership styles, work engagement, and turnover intention. *Human Resource Development International*, 22(3), 257-282.
- Lee, Y., and Eissenstat, S. J. (2018). An application of work engagement in the job demands-resources model to career development: Assessing gender differences. *Human Resource Development Quarterly*, 29, 143-161.
- Li, K., Rollins, J. and Yan, E. (2018). Web of science use in published research and review papers 1997-2017: A selective, dynamic, cross-domain, content-based analysis. *Scientometrics*, 115, 1-20.
- Lin, Y. and Yu, Z. (2024). An integrated bibliometric analysis and systematic review modelling students' technostress in higher education. *Behaviour & Information Technology*, 1-25.
- Louzán, R., and Torrano, F. (2024). Bibliometric Study and Network Mapping of Teacher Technostress Between 1992-2022. *Comunicar (English Edition)*, 32(78), 1-15.
- Mirbabaie, M., Stieglitz, S., and Marx, J. (2022). Digital detox. *Business & Information Systems Engineering*, 64(2), 239-246.
- Mohammed, G.M. (2022). The Impact of Technostress on Employees' Well-Being: The Role of Work Engagement and Perceived Supervisor Support. *International Journal of Science and Research (IJSR)*, 11(1), 943-952.
- Moral Munoz, J. A., Herrera Viedma, E., Santisteban Espejo, A. and Cobo, M. J. (2020). Software Tools for Conducting Bibliometric Analysis in Science: An Up to Date Review. *El Profesional De La Informacion*, 29(1), 1-20.
- Nang, A. F. M., Maat, S. M., and Mahmud, M. S. (2022). Teacher technostress and coping mechanisms during Covid-19-19 pandemic: A systematic review. *Pegem Journal of Education and instruction*, 12(2), 200-212.
- Nurrosidah, A., and Sopiah, S. (2022). Work engagement: A systematic literature review and bibliometric analysis. *ETNIK: Jurnal Ekonomi dan Teknik*, 1(11), 757-767.

- Orgambídez-Ramos, A., and de Almeida, H. (2017). Work engagement, social support, and job satisfaction in Portuguese nursing staff: A winning combination. *Applied Nursing Research*, 36, 37-41.
- Özçelik, Z. (2021). Covid-19 nedeniyle evden çalışma sürecinde performans değerlemesi: Bir kamu kurumu çağrı merkezi örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (58), 221-240.
- Perwira, L. T., Aulia, A., and Jocom, C. O. (2021). Are Love of Work, Perceived Organizational Support, and Psychological Well-Being Predictors of Work Engagement? *Journal of Educational, Health and Community Psychology*, 10(4), 673-685.
- Pfaffinger, K. F., Reif, J. A. M., and Spieß, E. (2022). When and why telepressure and technostress creators impair employee well-being. *International Journal of Occupational Safety and Ergonomics*, 28(2), 958-973.
- Poon, J. M. L. (2013). Relationships among perceived career support, affective commitment, and work engagement. *International Journal of Psychology*, 48(6), 1148-1155.
- Ragu-Nathan, T. S., Tarafdar, M., Ragu-Nathan, B. S., and Tu, Q. (2008). The consequences of technostress for end users in organizations: Conceptual development and empirical validation. *Information systems research*, 19(4), 417-433.
- Rajput, S., and Kumari, U. (2024). A bibliometric analysis on computation and technostress research trends. In *AIP Conference Proceedings*, 3072, (1). AIP Publishing.
- Rajput, S., Sami, L., Iffat, B., Kausar, K., Rahman, M. S., and Khan, A. (2024). Techno-Stress: An In-depth Bibliometric Analysis of Its Influence on Job Satisfaction and Turnover Intention from 1985 to 2023 using VOS Viewer Software. *World Journal of Management and Economics*, 16(4), 199-219.
- Rich, B. L., Lepine, J. A., and Crawford, E. R. (2010). Job Engagement: Antecedents and Effects on Job Performance. *Academy of Management Journal*, 53(3), 617-635.
- Riedl, R. (2013). On the Biology of Technostress: Literature Review and Research Agenda. *The Data Base for Advances in Information Systems*, 44(1), 18-55.
- Rodríguez, B. P., Verdú-Jover, A. J., Estrada-Cruz, M., and Gomez-Gras, J. M. (2024). Does digital transformation increase firms' productivity perception? The role of technostress and work engagement. *European journal of management and business economics*, 33(2), 137-156.

- Rothbard, N.P. and Patil, S.V. (2011). *Being There: Work Engagement and Positive Organizational Scholarship*. In G.M. Spreitzer & K.S. Cameron (Eds.), *The Oxford Handbook of Positive Organizational Scholarship*. New York: Oxford University Press.
- Saks, A. M. (2006). Antecedents and Consequences of Employee Engagement, *Journal of Managerial Psychology*, 21(7), 600-619.
- Salazar-Concha, C., Ficapal-Cusí, P., Boada-Grau, J., and Camacho, L. J. (2021). Analyzing the evolution of technostress: A science mapping approach. *Heliyon*, 7.
- Saleem, F., Malik, M.I., Qureshi, S.S., Farid, M.F. and Qamar, S. (2021). Technostress and Employee Performance Nexus During COVID-19-19: Training and Creative Self-Efficacy as Moderators. *Frontiers in Psychology*, 12:595119.
- Sarti, D. (2014). Job Resources as Antecedents of Engagement at Work: Evidence From a Long-Term Care Setting. *Human Resource Development Quarterly*, 25(2), 213-237.
- Schaufeli, W.B., Bakker, A.B., and Salanova, M. (2006). The measurement of work engagement with a short questionnaire: A cross-national study. *Educational and Psychological Measurement*, 66(4), 701-716.
- Spagnoli, P., Molino, M., Molinaro, D., Giancaspro, M.L., Manuti, A. and Ghislieri, C. (2020). Workaholism and Technostress During the COVID-19-19 Emergency: The Crucial Role of the Leaders on Remote Working. *Frontiers in Psychology*, 11:620310
- Srivastava S.C., Chandra S., Shirish A. (2015). Technostress creators and job outcomes: theorising the moderating influence of personality traits. *Information Systems Journal*, 25, 355-401.
- Steelman, Z. R., and Soror, A. A. (2017). Why do you keep doing that? The biasing effects of mental states on IT continued usage intentions. *Computers in Human Behavior*, 73, 209-223.
- Strom, D. L., Sears, K. L., and Kelly, K. M. (2014). Work engagement: The roles of organizational justice and leadership style in predicting engagement among employees. *Journal of leadership & organizational studies*, 21(1), 71-82.
- Suh, A., and Lee, J. (2017). Understanding teleworkers' Technostress and its influence on job satisfaction. *Internet Research*, 27(1), 140-159.
- Şahin, Y. L., ve Çoklar, A. N. (2009). Social networking users' views on technology and the determination of technostress levels. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1, 1437-1442.

- Tagurum, Y. O., Okonoda, K. M., Miner, C. A., Bello, D. A., and Tagurum, D. J. (2017). Effect of Technostress on Job Performance and Coping Strategies among Academic Staff of a Tertiary Institution in North-Central Nigeria. *International Journal of Biomedical Research*, 8(6), 312-319.
- Tan, H., and Zou, Q. (2022). Bibliometric Analysis of the Research of Teachers' Work Engagement from 2008 to 2018 in China. *Academic Journal of Science and Technology*, 1(3), 24-30.
- Tarabay, K. (2022). *The Impact of Technostress on Work Engagement: A Mediation Model Assessing the Role of Grit and Voice Behavior*, [Unpublished Master of Business Administration], Lebanese American University.
- Tarafdar, M., Tu, Q., Ragu-Nathan, B.S. and Ragu-Nathan, T.S. (2007). The Impact of Technostress on Role Stress and Productivity, *Journal of Management Information Systems*, 24(1), 301-328.
- Tarafdar, M., Tu, Q., Ragu-Nathan, T. S. and Ragu-Nathan, B. S. (2011). Crossing to the Dark Side: Examining Creators, Outcomes, and Inhibitors of Technostress. *Communications of the ACM*, 54(9), 113-120.
- Truța, C., Maican, C. I., Cazan, A. M., Lixăndroiu, R. C., Dovleac, L., and Maican, M. A. (2023). Always connected@ work. Technostress and well-being with academics. *Computers in Human Behavior*, 143, 107675.
- Tu, Q., Wang, K., and Shu, Q. (2005). Computer-related technostress in China. *Communications of the ACM*, 48(4), 77-81.
- Türen, U., Erdem, H., ve Kalkın, G. (2015). İş Yerinde Tekno-Stres Ölçeği: Havacılık ve Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 6(1), 1-19.
- Uddin, M. J., Ferdous, M., Rahaman, A., and Ahmad, S. (2023). *Mapping of technostress research trends: a bibliometric analysis*. In 2023 7th international conference on intelligent computing and control systems (ICICCS), 938-943.
- Urukovičová, N., Rošková, E., Schraggeová, M., and Smoroň, J. (2023). Psychometric properties of the Technostress Creators Inventory among employed Slovak respondents. *Computers in Human Behavior Reports*, 12, 100324.
- Wang, K., Shu, Q., and Tu, Q. (2008). Technostress Under Different Organizational Environments: An Empirical Investigation. *Computers in Human Behavior*, 24(6), 3002-3013.

- Weinert, C., Maier, C., Laumer, S., and Weitzel, T. (2020). Technostress mitigation: an experimental study of social support during a computer freeze. *Journal of Business Economics*, 90, 1199-1249.
- Wollard, K. K. and Shuck, B. (2011). Antecedents to employee engagement: A structured review of the literature. *Advances In Developing Human Resources*, 13(4), 429-446.
- Xanthopoulou, D., Bakker, A. B., Demerouti, E., and Schaufeli, W. B. (2007). The role of personal resources in the job demands-resources model. *International journal of stress management*, 14(2), 121-141.
- Yavan, Ö. (2016). Örgütsel Davranış Düzleminde Adanmışlık. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 278-296.
- Yazıcı, A. M., ve Kınay, M. (2021). Redefining the business life and technostress during COVID-19. *Studies on Social Science Insights*, 1(1), 36-48.
- Ye, D., Xu, B., Wei, B., Zheng, L., and Wu, Y. J. (2024). Employee work engagement in the digital transformation of enterprises: a fuzzy-set qualitative comparative analysis. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11(1), 1-15.
- Yongxing, G., Hongfei, D., Baoguo, X., and Lei, M. (2017). Work engagement and job performance: the moderating role of perceived organizational support. *Anales de Psicología/Annals of Psychology*, 33(3), 708-713.
- Zainab, S. S., and Ahmad, U. N. U. (2022). A Bibliometric Analysis of Faculty Work Engagement Literature in Higher Education Domain (1997-2021), *Journal of Xi'an University of Architecture & Technology*, 14(7), 363-373.
- Zupic, I., and Čater, T. (2015). Bibliometric Methods in Management and Organization. *Organizational research methods*, 18(3), 429-472.

2008 Global Financial Crisis, Its Causes and Its Impact on World Economies

İbrahim Halil UÇAR

bodrum351@hotmail.com

Independent Researcher

orcid.org/0000-0002-6046-1285

JEL Code: E32, E44, G01

Received: 10.02.2025

Revised: 19.03.2025

Accepted: 19.03.2025

Available Online: 21.03.2025

To cite this document

Uçar, İ. H. (2025). 2008 Global Financial Crisis, Its Causes and Its Impact on World Economies. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 12 (1).42-69. doi:10.48064/equinox.1636578

Abstract

The 2008 global financial crisis had disrupted economic stability, affecting countries and sectors worldwide, leading to declines in growth, employment issues, and financial losses. The United States had been one of the countries most affected by the crisis. The US economy had contracted by 2.46%, unemployment had risen to 9.63%, and inflation had experienced fluctuations. The tourism sector had been severely impacted; in 2009, the number of international tourists had decreased by 5.3%, and tourism revenues had dropped by 14.6%. Similar effects had been observed in Latin America, which had close trade relations with the U.S. Trade, commodity prices, and investments in the region had significantly declined, with Mexico's GDP having shrunk by 6.29%. Unemployment rates had risen, while Chile had experienced the lowest and Uruguay the highest inflation rates. In Europe, the crisis had caused a significant deterioration in the banking system and employment. Unemployment rates had risen to 9.9% in the Eurozone and 18.2% in Spain. The tourism sector had also been hit hard, with tourist numbers having decreased by 5.6% and revenues having fallen by 12.9%. In China, the growth rate had slowed by 5%, foreign direct investments had fallen by 42%, and the number of tourists had decreased by 4.1%. In the East Asia and Pacific region, GDP growth had declined to 2.56%, foreign investments had dropped by 26%, and tourism revenues had decreased by 2.9%. As a result, it can be said that the crisis had exposed weaknesses in the financial system and had highlighted the need for global cooperation and reform.

Key Words: Global Financial Crisis, Macroeconomic Impacts, International Trade, International Tourism

2008 Küresel Mali Krizi, Nedenleri ve Dünya Ekonomileri Üzerindeki Etkileri

Öz

2008 küresel finans krizi, ekonomik istikrarı sarsmış, dünya genelindeki birçok ülke ve sektörü etkilemiş ve büyüme oranlarında düşüslere, istihdam sorunlarına ve finansal kayıplara yol açmıştır. ABD, krizden en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur. ABD ekonomisi %2,46 küçülmüş, işsizlik %9,63'e yükselmiş ve enflasyon dalgalanmalar yaşamıştır. Turizm sektörü ciddi şekilde etkilenmiş; 2009'da uluslararası turist sayısı %5,3 azalmış, turizm gelirleri ise %14,6 düşmüştür. Latin Amerika'da da benzer etkiler gözlemlenmiştir; ABD ile yakın ticari ilişkiler içinde olan bu bölgedeki ticaret, emtia fiyatları ve yatırımlar büyük ölçüde azalmış, Meksika'nın GSYİH'si %6,29 küçülmüştür. İşsizlik oranları artmış, Şili en düşük, Uruguay ise en yüksek enflasyona sahip olmuştur. Avrupa'da kriz, bankacılık sistemi ve istihdamda önemli bir bozulmaya yol açmıştır. Euro bölgesinde işsizlik oranı %9,9'a, İspanya'da ise %18,2'ye yükselmiştir. Turizm sektörü de darbe almış; turist sayısı %5,6 azalmış, gelirler ise %12,9 düşmüştür. Çin'de büyüme hızı %5 yavaşlamış, doğrudan yabancı yatırımlar %42 azalmış ve turist sayısı %4,1 düşmüştür. Doğu Asya ve Pasifik bölgesinde ise GDP büyümesi %2,56'ya gerilemiş, yabancı yatırımlar %26 azalmış ve turizm gelirleri %2,9 düşüş göstermiştir. Sonuç olarak, 2008 küresel finans krizi, finansal sistemdeki zayıflıkları ortaya çıkarmış ve küresel iş birliği ile reform ihtiyacını vurgulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Finans Krizi, Makroekonomik Etkiler, Uluslararası Ticaret, Uluslararası Turizm

1. Introduction

The 2008 global financial crisis, which erupted in the last quarter of 2008, has been recorded as one of the most serious economic turmoils in modern economic history. The crisis initially emerged in the housing market of the United States but quickly spread to other economies due to globalization and strong trade and financial connections between countries, leading to a widespread economic slowdown worldwide. This crisis, which began in the last quarter of 2008 and deepened in the first quarter of 2009, was exacerbated by structural issues such as low interest rates, excessive risk-taking tendencies, inadequate financial regulations, and a lack of transparency. Additionally, it was intensified by securitization practices and misleading assessments by credit rating agencies. The bursting of the housing bubble in the U.S. and the subsequent devaluation of financial derivative products played a decisive role in triggering the crisis. The global financial crisis not only affected the financial sector but also had a negative impact on many other areas, from household wealth to global trade volumes. The emergence of high unemployment rates, declining investments, and slowing economic growth on a global scale were concrete indicators of the devastating effects of the crisis on world economies. In this context, the crisis not only highlighted the instability of financial markets but also brought widespread economic challenges. This study aims to comprehensively examine the causes of the 2008 global financial crisis and provide a detailed analysis of its repercussions across various economic sectors.

2. 2008 Global Financial Crisis

The roots of the 2008 global financial crisis can be traced back to the low-interest-rate policies implemented by the U.S. Federal Reserve (FED) and other central banks following the collapse of the tech bubble in 2000, as well as the loose credit policies adopted by Asian central banks in the aftermath of the 1997 Asian crisis. Factors such as low interest rates and loose credit policies implemented by central banks led to a significant increase in housing prices in countries like the United States, the United Kingdom, Spain, and Ireland. The excessive rise in housing prices peaked in the United States in 2006, followed by a significant decline in real estate prices in the U.S and many other countries. This development impacted global financial markets, leading to a devaluation of securitized risky mortgage products. The severe pressures experienced in interbank markets in August 2007 made banks reluctant to lend to one another, forcing central banks to inject large amounts of liquidity into the markets. The significant deterioration in collateralized markets, the increase in disruptions, and the growing difficulty of borrowing against low-quality collateral prompted the Federal Reserve (FED) and other central banks to take extensive measures to improve the functioning of money markets. Throughout 2007, the continued decline in the prices of risky securitized products put many financial institutions

in a difficult position. One of the largest investment banks in the U.S., Bear Stearns, was sold to J.P. Morgan with the guarantee of the Federal Reserve (FED). This sale, involving the transfer of public funds and guarantees to J.P. Morgan, became a significant indicator of the crisis. However, during this period, while financial markets, particularly banks, were under intense pressure, the real economy was not significantly impacted. Everything in global markets changed in the last quarter of 2008, in September, with the bankruptcy of Lehman Brothers, one of the largest investment banks in the U.S. The closure of Lehman Brothers forced global markets to reassess risk. This bankruptcy caused significant losses for many individuals and institutions, but its most destructive effect was the signal it sent to international markets. This bankruptcy caused significant losses for many individuals and institutions, but its most devastating impact was the signal it sent to international markets. Investors began to reassess the risks they had initially overlooked and started withdrawing from the markets, which led to a liquidity crisis. In the last quarter of 2008 and the first quarter of 2009, economic activities in the U.S. and many other countries saw a significant decline, while the unemployment rate dramatically increased. The economies of many countries in Asia and Europe have suffered greatly, even though their banks have limited exposure to US securities and remain sound. In Japan, for example, economic growth fell by nearly 4% in the first quarter of 2009. Worldwide, industrial production and economic growth have fallen less sharply, while the global economy has gradually reached a standstill (Allen, Carletti, 2009:2-6). Some of the seeds of the 2008 global financial crisis were sown between 1997 and 2007, during the 10 years preceding the crisis. A series of global events occurred prior to the global financial crisis. A series of global events preceded the global financial crisis. The Southeast Asian Crisis, which started regionally in 1997-1998 and then took on a global dimension by affecting Russia, Latin America and Europe, was compounded by developments such as the collapse of the Nasdaq Technology Exchange in 2001 and the reshaping of world trade volume and structure due to China's rapid growth. Moreover, the large imbalance between savings and investment in China before the crisis, the surplus in production and the deficit in the US deepened import and export imbalances between countries. Thus, before the 2007-2008 crisis, large capital surpluses were accumulating in China, while large deficits were emerging in the US. According to some experts, this growing global imbalance was one of the main causes of the global financial crisis. Some of the events that contributed to the outbreak of the crisis were as follows:

- ✓ The first was the Asian financial crisis, which began in July 1997 in Thailand and was effective during 1997-1998. This crisis led to the creation of large current account surpluses in the region's countries. These surpluses were directed toward offshore investments in an attempt to keep nominal exchange rates low. As a result, the flow of

capital from Asia to the U.S., particularly into technology stocks, led to a rapid increase in stock prices on the Nasdaq Technology Exchange.

- ✓ The second event that occurred before the crisis was the rapid increase in the value of technology stocks in the U.S. between 1998 and 2000, leading to the overvaluation of the Nasdaq Technology Exchange. This overvaluation resulted in a significant loss of value and the eventual collapse of the exchange in 2001.
- ✓ The low-interest rate policy implemented by the US Federal Reserve to stimulate the market between 2001 and 2004, due to concerns of possible deflation and economic downturn, was one of the factors contributing to the crisis.
- ✓ Easy credit, the excessive rise in housing prices, mortgage borrowings, significant growth in loans, the proliferation of secured agreements, and weak legal oversight have led to a period in which investors act with the desire to achieve high returns with minimal capital.
- ✓ In addition to the increase in demand from China and, to some extent, India, the excessively rising global economic conditions, the rapid rise in commodity prices such as oil, minerals, and food from the end of 2004 to the end of 2007, and factors such as inflation, led monetary authorities to tighten their monetary policies from June 2004 to July 2006 (Mckibbin and Stoeckel,2009:4-5).

In the first half of 2007, issues within the subprime mortgage market in the United States were one of the fundamental causes of the crisis. Subprime loans are those in which borrowers possess lower credit quality criteria. These types of loans accounted for one-fifth of new home mortgages in 2006 and approximately 15% of the existing mortgage stock in the United States. A significant characteristic of this period was the securitization of subprime and other loans by the original lenders, who then sold them to investors. This structure allowed even low-quality loans to receive high credit ratings. Additionally, the high yields and strong protective features made these securities attractive to investors. The problems experienced in the first half of 2007 initially only affected the U.S. financial sector. However, in August 2007, the French bank BNP Paribas announced that it had suspended three of its funds that had invested in U.S. mortgage-backed securities. This development revealed that some European banks and off-balance-sheet vehicles had also made significant investments and could thus face substantial losses. The magnitude of this uncertainty and exposure led to a loss of investor confidence in financial institutions. The crisis intensified as the scale of the losses became apparent. In September 2007, panic at Northern Rock bank led to its nationalization. Subsequently, major banks in both the U.S. and Europe announced significant losses, and in March 2008, Bear Stearns was rescued. Although these developments briefly stabilized market conditions, credit risk premiums remained well above pre-crisis levels. However,

the crisis deepened in September 2008 with the bankruptcy of the U.S. investment bank Lehman Brothers. This marked the first instance where creditors of a major financial institution faced significant losses. Lehman's collapse was followed by the nationalization of Fannie Mae and Freddie Mac. Subsequently, the nationalization of the world's largest insurance company, AIG, was announced, along with the bankruptcy or near-bankruptcy of other financial institutions in the U.S. and Europe. Additionally, uncertainties surrounding the content and approval process of bailout packages further exacerbated the overall turmoil (Edey,2009:186-187).

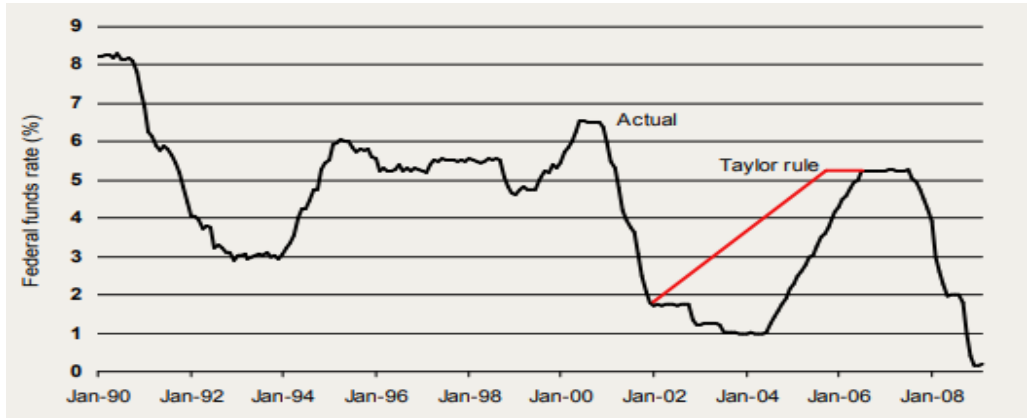
3. Causes Of The 2008 Global Financial Crisis

The causes of the global financial crisis, which began in the fourth quarter of 2008 and intensified in the first quarter of 2009, include the following

3.1.Low Interest Rates

The U.S. Federal Reserve's low-interest rate policy, particularly between 2000 and 2006, is considered one of the contributing factors to the crisis. The collapse of the Nasdaq Technology Exchange, coupled with the economic recession in 2001 and 2002 following the terrorist attacks on the World Trade Center on September 11, led the U.S. Federal Reserve to lower short-term benchmark interest rates in an effort to stimulate the economy. In 2001, short-term interest rates stood at 6.5%, and within two years, they decreased by 5.5 percentage points, reaching 1% in 2003. This decline in short-term interest rates also reduced the interest rates on adjustable-rate mortgages. In the U.S., low inflation and low interest rates reduced the cost of homeownership and increased the demand for mortgage-backed homes. During this period, the low interest rates, coupled with the low returns on traditional investment vehicles, encouraged investors to take on more risk in pursuit of higher returns. As a result, the volume of risky mortgage loans increased, and a large portion of the receivables arising from these loans were securitized and began to be traded in financial markets. In 2004, the U.S. Federal Reserve raised interest rates 17 times between 2004 and 2006 in an effort to control rising inflation and stabilize the economy. During this period, the interest rate, which was 1% in 2000, increased to 5.25% by 2006. This rapid rise in interest rates is considered one of the factors that contributed to the crisis (Kutlu and Demirci, 2011:122,124).

Figure 1: Federal Funds Rate January 1990 to January 2008

Source: McKibbin and Stoeckel, 2009:8

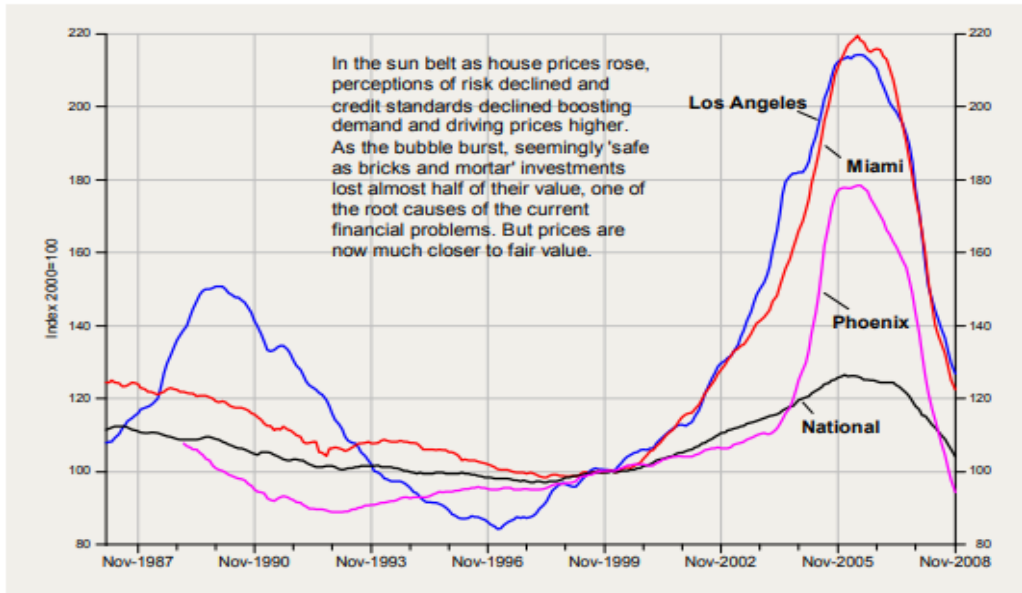
As shown in Figure 1, the United States began lowering short-term benchmark interest rates in 2001 to mitigate the recession. Interest rates, which were around 6.5% in 2001, dropped by more than 5% over a three-year period, reaching 1% in 2004. This situation led to a significant increase in bank loans, a rapid rise in asset prices, and a noticeable increase in commodity prices during the 2003-2004 period due to the extremely low interest rates.

3.2. Excessive Rise in Housing Prices

The mortgage crisis began in the U.S. with an excessive rise in housing prices, followed by a rapid decline. Banks' lending practices, which included extending credit to individuals with no assets, job, or income, led to an uncontrolled increase in housing prices. The housing bubble, which began in 2001 and peaked in 2005, is defined by the rapid rise in real estate values in both local and global property markets, reaching unsustainable levels that surpassed the purchasing power of income and other economic indicators. The sharp decline following the rapid increase in housing prices caused mortgage loans to exceed the value of the homes. This situation led to individuals with low purchasing power being unable to repay their debts, an increase in the number of foreclosed homes in banks' portfolios, and the release of these homes into the market by banks, ultimately causing the bubble to burst. The US Federal Reserve raised interest rates from 1% to 5.25% between 2004 and 2006. However, the FED later stopped raising interest rates due to concerns that the rapid decline in the housing market could harm the overall economy. Roubini from New York University issued warnings in August 2006 regarding the decline in sales and prices in the housing market. Roubini criticized the Federal Reserve's monetary policy, suggesting that the freefall in the housing market would lead to an economic recession in 2007 and negatively impact other sectors of the economy. He also stated that the FED's interest rate decisions were made too late. In addition, *Barron's* magazine, in

August 2006, drew attention to the impending housing crisis by noting that housing prices had dropped by 3% since January 2006 and predicting that they would decline by approximately 30% over the next three years (Bianco,2008:3-6).

Figure 2: US Housing Prices by Per Capita Household Income

Source: McKibbin and Stoeckel, 2009:7

As shown in Figure 2, the decline in housing prices in the United States since 2005 has had a profound impact on household wealth, consumption expenditures, and the default rates on loans held by financial institutions. Between 2000 and 2006, housing prices in some regions doubled, but quickly declined following this period. While these changes attracted significant media attention in some areas, overall, the U.S. housing price index experienced a notable real decline from the first quarter of 2006 to the same quarter in 2009, when the crisis deepened.

3.3. Securitization

Securitization is considered one of the causes of the 2008 global financial crisis because it transferred risk from one institution to another. Securitization involves converting cash flows from various institutions or consumers, collected in a pool, into securities that are then sold to investors. Between 2000 and 2006 in the United States, the environment of abundant liquidity and securitization allowed banks to meet their legal capital requirements, provide higher returns, and share risks, while also being able to issue new loans without the need for additional deposits. This situation led individuals to take on excessive debt. Mortgage-lending banks, in order to secure the repayment of the loans they issued, securitized these loans and sold them, either partially or completely, to a

mortgage institution or another bank. This system, in the event of a disruption in the payments of securitized loans, caused losses for both the financial institutions that purchased the securities and the banks, thereby facilitating the transfer of risk from one institution to another (Alantar,2008:2-3).

3.4.Housing Market Adjustment

Between 2000 and 2007, rising housing prices made homeownership a significant investment vehicle. The homeownership rate, which was 64% in 2004, increased to 69.2% in 2006 due to the impact of speculative home purchases. In the United States, the value of a home that was worth \$100,000 in 2000 reached \$160,000 by 2007 (Kutlu and Demirci, 2011:122).

In 2006 and 2007, many business writers and economists predicted that a correction would occur in the real estate market due to the excessive rise in housing prices. It was anticipated that this correction could range from a few percentage points of decline to decreases as steep as 50%. Moody's Chief Economist Mark Zandi predicted that between 2007 and 2009, the economy would experience double-digit inflation and a severe collapse. Another economist, Robert Shiller from Yale University, analyzed historical real estate data and pointed out that in some regions, housing prices had already fallen by up to 50%, and he anticipated that these declines would deepen in the near future (Bianco,2008:6).

3.5. Greenspan's Criticism

In March 2007, during a session at the Future Industry Association's annual conference, then-FED Chairman Greenspan responded to a question about the causes of the risky mortgage crisis by stating that the rise in subprime loans was a new development. He also mentioned that the issue of housing prices was a larger problem than the mortgage credit issue itself. Additionally, he pointed out that borrowing at high prices, the delayed entry of subprime loans into the system, and the impossibility of generating sufficient capital without raising interest rates were contributing factors. In December 2007, during a session, Alan Greenspan argued that the housing bubble was less related to the FED's interest rate policy and that the global savings surplus had lowered interest rates, driving up housing prices worldwide. These statements contributed to the escalation of the crisis. Some economists criticized the FED's low-interest rate policy, claiming that it had caused the bubble to inflate, and they also criticized President Greenspan's policy of rebuilding the housing market (Bianco,2008:4).

3.6.Inaccurate Assessments and Ratings by Rating Agencies

Financial institutions and banks, along with credit rating agencies that assess their financial structures and reliability, played a significant role in the outbreak of the crisis due to their erroneous assessments and the inaccurate ratings they

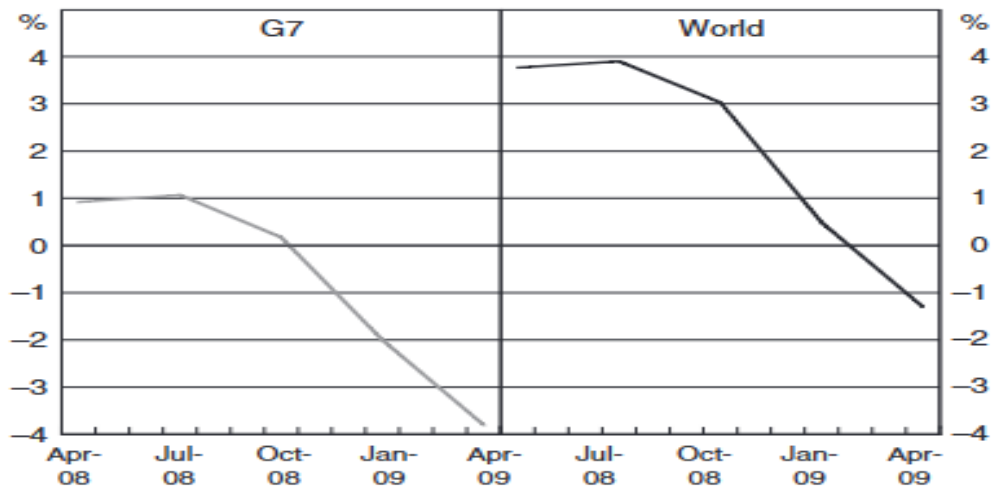

assigned prior to the crisis. These institutions, due to their inability to accurately analyze risks, misled investors and created a false sense of security in the financial markets. For instance, before the collapse of Enron, one of the largest companies in the U.S., credit rating agencies failed to detect the serious issues within the company's financial structure. Such flawed assessments not only misled investors but also posed a significant threat to the economic system, contributing to the deepening of the crisis (Alantar, 2008:4).

4. Effects Of The 2008 Global Financial Crisis on Regional and Country Economies

The 2008 global financial crisis deeply affected the economies of many regions and countries around the world. The crisis led to a severe recession, particularly in developed economies, while economic contractions were also observed in developing countries. The U.S. economy was hit hardest by the collapse of the financial sector, facing high unemployment and economic contraction. Emerging markets such as Latin America, Asia, and China were negatively affected by the global repercussions of the crisis. However, China's strong economic structure allowed it to recover more quickly. On the other hand, Latin American countries faced significant challenges due to falling commodity prices and reduced demand.

Figure 3: IMF GDP Forecast (Year-Average Percentage Change)

Source: Edey, 2009:189

As seen in Figure 3, until mid-2008, the IMF had estimated global growth for 2009 to be around 4%. However, starting from August 2008, this forecast was revised downward, and by April 2009, the global growth projection was reduced to 1.5%, with the G7 economies experiencing a negative growth rate of approximately 4%. As clearly shown in the figure, the downward revision of more than 5% in the

global and G7 growth forecasts within just a few months clearly reflects the scale and severity of the crisis.

4.1. Impacts on the US Economy

The 2008 global financial crisis, which began in 2007 and was the most severe crisis since the Great Depression of 1929, impacted on all international markets and economic sectors, becoming so widespread and influential that it drove tens of millions of people into poverty. The crisis that began in 2007 led to a rapid decline in housing prices and the collapse of financial markets, reaching its lowest point in 2009. This process resulted in a reduction of \$19.7 trillion in U.S. household wealth, which was equivalent to the total value produced by the U.S. economy over 15 months. Most of the losses were driven by artificial price increases fueled by Wall Street. Many families, whose futures were tied to overvalued assets like stocks and housing, experienced significant losses. Between 2008 and 2009, in just an 8-month period, these families faced an average loss of \$100,000 in their home and stock investments. While wealthier individuals suffered larger losses, middle-class and low-income families were hit harder due to the proportionally greater decline in the net value of their assets. The 2008 global financial crisis not only shook financial markets but also deeply disrupted the economic structure of society. In the United States, middle-class families lost approximately 40% of their wealth between 2007 and 2010, experiencing significant impoverishment. The impact of the crisis became more pronounced between the third quarter of 2007 and the first quarter of 2009, leading to a loss of \$16 trillion, or a quarter of the total household wealth in the U.S. This process not only undermined the reliability of individuals but also severely damaged the trust in the entire economic system, effectively erasing financial wealth and capital. The crisis deepened economic inequalities and particularly weakened the resilience of the middle class. The 2008 global financial crisis profoundly impacted the U.S. labor market, leaving millions of people facing economic uncertainty. Throughout the crisis, more than 8.7 million people lost their jobs, and many workers were forced to struggle with long-term unemployment or mass layoffs. By July 2009, the effects of the unemployment crisis became even more pronounced, with the number of people desperately searching for work, forced to take jobs well below their skill levels, working part-time, or having given up looking for work, reaching 12 million. During this period, the labor market was hit not only by numerical losses but also by a significant decline in individuals' motivation to participate in the workforce (Atkinson et al, 2013:14; Beachy;2012:3-4).

In the early 2010, one in every ten mortgage holders in the U.S. was unable to pay off their debts. By mid-2012, approximately 8 million families were facing foreclosure proceedings as a result of the crisis. The crisis that started in the housing and finance sectors quickly spread to the entire economy. The near halt of credit flow in the market, the decline in business investments and consumer

spending, as well as the increasing layoffs, plunged the economy into a deep recession. This situation not only severely undermined financial stability but also shaken the overall economic confidence of society. The production downturn that began in December 2007 continued with a sharp decline until June 2009. During this period, 8.8 million people in the U.S. lost their jobs, equivalent to the total employment population of New York. As a result of the crisis, the unemployment rate, which was 4.7% in October 2007, more than doubled within two years, reaching 10% in October 2009. This dramatic increase clearly illustrates the deep and lasting impact of the crisis on the labor market. Although the unemployment rate showed a decline in the years following the crisis, its effects were felt for a long time. In 2012, the unemployment rate was 7.9%, which decreased to 6.7% in 2013, 5.6% in 2014, and 5.0% in 2015. By January 2016, the unemployment rate had dropped to 4.9%, approaching pre-crisis levels. However, this improvement highlighted that the recovery in the labor market was a gradual and time-consuming process (BLS Bureau of labour statistic US Department of labour 2016; Beachy, 2012:4-5),

Table 1: GDP Growth, Unemployment and Inflation in the US 2007-2010 Period

2007			2008			2009			2010		
GDP	Unemp	Inf	GDP	Unemp	Inf	GDP	Unemp	Inf	GDP	Unemp	Inf
2	4.62	2.85	0.11	5.78	3.83	-2.57	9.25	-0.35	2.69	9.63	1.64

Source: World Bank

According to World Bank data shown in Table 1, the U.S. GDP growth during the years 2008 and 2009, reflecting the effects of the 2008 global financial crisis, was 0.11% and -2.57%, respectively. This indicates that the U.S. economy contracted by 2.46% between 2008 and 2009. The GDP growth in 2010, the year when the effects of the crisis began to wane, was 2.69%. During the 2007-2010 period, the unemployment rate, which was 4.62% in 2007, rose to 5.78% in 2008, 9.25% in 2009, and further increased to 9.63% in 2010. This indicates that unemployment continued to persist in the U.S. even after the financial crisis. During the years of the financial crisis in the U.S., inflation rates saw fluctuations. In 2008, the inflation rate was 3.83%, but it dropped to -0.35% in 2009. After that, inflation began to rise again in 2010.

The U.S., which is the world's largest tourism revenue earner, experienced a significant decline in both international tourist arrivals and international tourism revenues in 2009, when the impact of the 2008 global financial crisis was deeply felt. Table 2 below shows the number of tourists visiting the U.S. and the tourism revenue earned between 2007 and 2009.

Table 2: International Tourist Arrivals and Tourism Receipts in United States (2007-2009)

	International Tourist Arrivals (Million)			Change %	
	2007	2008	2009	08/07	09/08
United States	55.979	57.937	54.884	3.5	-5.3
	International Tourism Receipts US\$ (Billion)			Change %	
United States	96.896	109.976	93.917	13.5	-14.6

Source: World Tourism Organization (UNWTO 2009-2010)

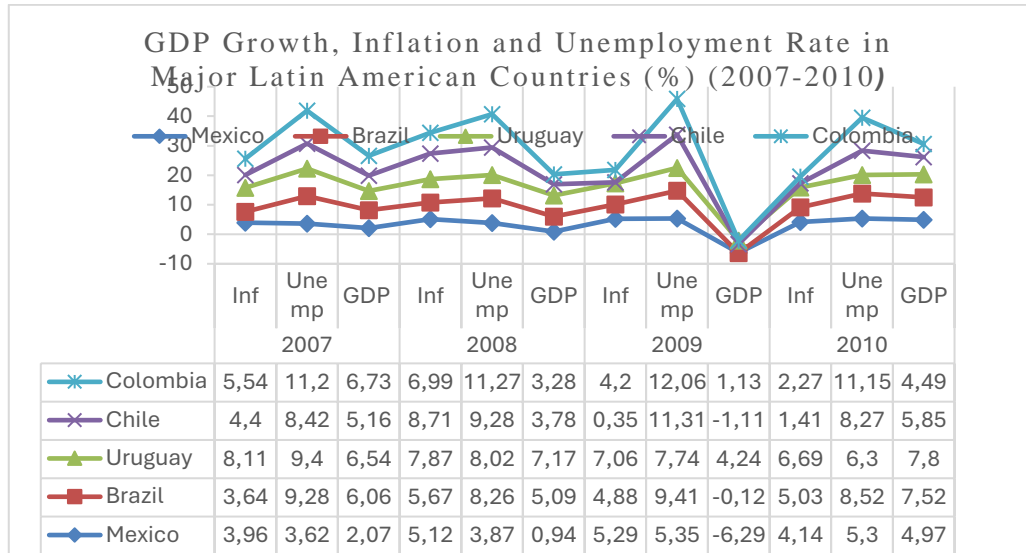
The United States, the country with the highest tourism revenue in the world, welcomed 55.979 million international tourists in 2007, according to data from the World Tourism Organization. In 2008, the number of tourists increased by 3.5%, reaching 57.937 million. However, in 2009, as the effects of the global financial crisis began to be felt, there was a significant decline in tourism, and the number of international tourists decreased by 5.3%, dropping to 54.884 million. This situation highlights how devastating the effects of economic crises can be on the tourism sector. In terms of tourism revenue, the U.S. earned \$96.896 billion in 2007. In 2008, this revenue increased by 13.5%, reaching \$109.976 billion. However, in 2009, due to the impact of the financial crisis, tourism revenues dropped by 14.6%, falling to \$93.917 billion. The crisis not only negatively affected all sectors of the U.S. economy but also had a significant impact on the tourism sector, leading to a noticeable decline in both the number of visitors and the revenue generated (World Tourism Organization (UNWTO), 2010:6-8).

The crisis, which deeply affected key sectors of the U.S. economy, quickly spread to other regions of the world. The financial collapse particularly impacted on troubled companies on Wall Street and foreign banks that conducted business with firms operating at similar risk levels. This highlighted how interconnected the global financial system is and demonstrated that crises can cause significant destruction not only on a local scale but also internationally. The crisis in the U.S. led to a decrease in income and spending, which in turn caused significant declines in tourism, exports, aid, and investments in many countries with trade relations with the U.S. In 2009, global production of goods and services shrank by 2%. According to estimates, between 47 and 84 million people fell below the poverty line due to income losses and rising unemployment. The U.S.-originated global crisis not only caused financial damage to institutions and companies but also had tragic effects on the most vulnerable segments of society. The World Bank estimated that more than fifty thousand babies in Sub-Saharan Africa lost their lives due to the crisis. This highlights how the crisis was not only economically devastating but also had a profoundly destructive humanitarian impact (Beachy, 2012:4-5).

4.2. Impacts on the Latin American Economies

During the 2008 global financial crisis, Latin American countries exhibited different economic responses. Some countries, such as Uruguay, Bolivia, Peru, and Panama, showed resilience against the crisis and did not experience an economic downturn. Countries such as Brazil, Colombia, and the Dominican Republic experienced only minor downturns during the crisis, whereas nations like Mexico and Chile suffered significant economic declines. These differences highlight how each country's economic structure and crisis management strategies played a decisive role. Mexico, which has strong trade ties with the U.S., experienced a severe economic contraction of 7% during the 2008 global financial crisis. As of September 2009, the World Bank projected a 2% contraction for the Latin American region in 2009. However, while Mexico and Chile were the countries most affected by the crisis across Latin America, other nations in the region did not suffer as much damage during this period. The region was less affected compared to other parts of the world and demonstrated a more resilient performance. During the 2008 global financial crisis, Western Europe's GDP was expected to decline by 4.1%, Eastern Europe's GDP by 5.4%, and Japan's GDP by an anticipated 5.7%. In the Americas and Latin America, GDP was estimated to decrease by approximately 3%. These figures demonstrate that the global impacts of the crisis varied across regions, depending on their economic structures and levels of resilience. The United States holds a significant share in Latin American countries' imports, exports, foreign direct investments, and remittances. Therefore, U.S. economic indicators are of great importance for Latin American countries. The recession in the American economy caused by the 2008 global financial crisis led to a 28% decrease in U.S. imports from Latin American countries between 2008 and 2009. According to data from the Economic Commission for Latin America, there were significant declines from the first half of 2008 to the first half of 2009: a 29% drop in commodity prices, a 31% decrease in trade volume, and a 42% reduction in foreign direct investment. These declines highlight the profound impact of the global financial crisis on Latin America's economy (Blanco, 2010:81-83).

Figure 4: GDP Growth, Inflation and Unemployment Rate in Major Latin American Countries

Source: World Bank

Note: Data obtained from the World Bank. The table and graph were created by the author.

According to Figure 4, in 2009, when the effects of the 2008 global financial crisis were most pronounced, Mexico, the locomotive economy of Latin America, experienced a significant GDP contraction of -6.29%. This downturn can be attributed to its close trade relationship with the United States. In terms of GDP growth, while Mexico, Brazil, and Chile were negatively affected in 2009, it is notable that Uruguay and Colombia managed to grow by 4.24% and 1.13%, respectively. In terms of inflation rates, the most noticeable effects of the 2008 global financial crisis were observed in 2009. Among the five major economies of Latin America, inflation rates were as follows: Mexico at 5.29%, Brazil at 4.88%, Uruguay at 7.06%, Chile at 0.35%, and Colombia at 4.2%. In 2009, Chile experienced the lowest inflation, while Uruguay had the highest. In the largest economies of Latin America, there was a significant increase in unemployment rates during 2008, 2009, and 2010. During the 2008 global financial crisis, Mexico's unemployment rate rose from 3.62% in 2007 to 3.87% in 2008. In 2009 and 2010, the unemployment rate showed an increase of about 2% compared to the pre-crisis year of 2007. In Chile, the unemployment rate was 8.42% in 2007 and increased to 9.28% in 2008. In 2009 and 2010, it further rose to 11.31% and 8.27%, respectively. In contrast, unemployment rates in other economies of the Latin American region were significantly higher.

Unemployment rates increased in most countries in 2009, the year when the effects of the crisis were most pronounced, with the exception of Uruguay. In 2009, the unemployment rate rose by approximately 1.5% in Mexico and

Colombia, and by 3% in Chile, while Uruguay experienced a 2% decrease. This indicates that Mexico was more resilient in terms of unemployment during the crisis, whereas Colombia felt the unemployment issue more acutely.

When examining the impact of the global financial crisis on the tourism sector, it is clear that tourism plays a crucial role in the economies of Latin American countries. It contributes significantly to both Gross Domestic Product (GDP) and employment. However, the 2008 global financial crisis led to a decrease in disposable income, resulting in a notable decline in international tourism activities in 2009. This situation, particularly in 2009 when the crisis deepened, had a negative impact on the number of international tourists and tourism revenues in Latin American countries. As a result, the tourism sector faced significant challenges during this period, experiencing losses in both economic growth and employment.

Table 3: International Tourist Arrivals and Tourism Receipts in Latin America (2007-2009)

	International Tourist Arrivals (Million)			Change %	
	2007	2008	2009	08/07	09/08
Latin America	48,6	50,1	48,4	3,8	-4,16
Latin America	International Tourism Receipts US\$ (Billion)			Change %	
	46,3	49,2	47,0	4,9	-4

Source: World Tourism Organization (UNWTO),2010)

When examining Table 3 it is observed that the number of international tourists visiting Latin American countries was 48.6 million in 2007. In 2008, it increased by 3.8% to reach 50.1 million. However, in 2009, a decline in tourism occurred, with the number of international tourists decreasing by 4.16% to 48.4 million. These changes reflect the challenges faced by the region's tourism sector during the crisis period. In terms of tourism revenues, Latin American countries earned \$46.3 billion in 2007. In 2008, revenues increased by 4.9% to \$49.2 billion. However, in 2009, tourism revenues decreased by 4% to \$47 billion due to the crisis. According to the World Tourism Organization's 2010 data, particularly in 2009, when the effects of the crisis intensified, the Latin American region experienced a negative trend in both the number of incoming tourists and tourism revenues (World Tourism Organization (UNWTO) 2010).

4.3. Impacts on the European Union Economy

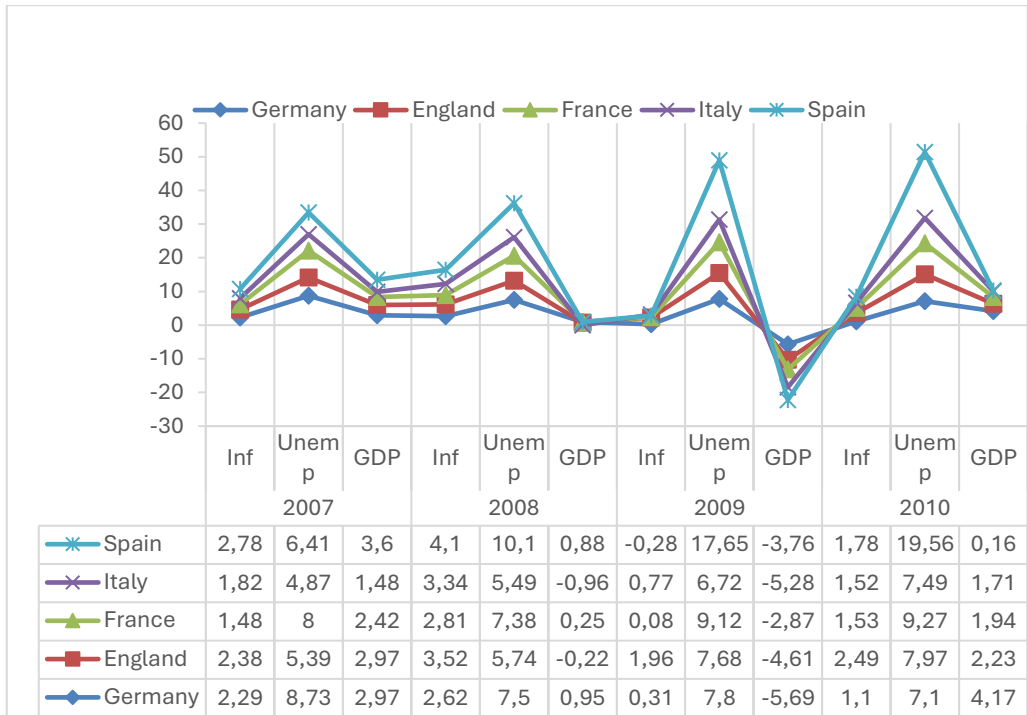
The risky mortgage crisis that emerged in 2007, with roots dating back to the late 20th century, quickly grew into the largest financial crisis since the Great Depression of 1930. This crisis led to a significant decline in global stock markets, the bankruptcy of major financial institutions, and forced governments to prepare bailout packages to rescue their financial systems. The European Union, with its close trade relations with the United States, was quickly affected by the crisis, leading to deep negative impacts on the EU's economic structure. At the onset of the crisis, banks dealing with troubled Wall Street companies or firms

operating at similar risk levels found themselves in a state of chaos. The worsening economic situation in the United States and the rapid spread of the crisis's contagious effects led many financial institutions in Europe to urgently request government assistance. European financial institutions had to rely on government support to cope with the impacts of the crisis. The crisis, further deepened by the freezing of liquidity, began to show its negative effects on real economies in the last quarter of 2008. The growth rate of the Eurozone, which was 2.7% in 2007, dropped to 0.7% in 2008, and in 2009, it experienced a contraction of 4.2%. The crisis deeply affected large European economies such as Germany, Spain, Italy, the United Kingdom, and France, and these countries faced significant economic devastation. The global financial crisis resulted in a \$1.6 trillion loss in the European banking system, while also exacerbating unemployment issues within the European Union. The unemployment rate in the Eurozone, which was 7.5% in 2007, rose to 9.9% in 2009, when the effects of the crisis were most acutely felt. This highlights the destructive impact that both the turmoil in the financial system and the economic downturn had on the labor market. Except for Germany, significant increases in unemployment rates were observed in all other major European countries. In Spain, one of the largest economies in the European Union, the unemployment rate rose from 8.3% in 2007 to 18.2% in 2009. Eastern European countries were severely impacted by the global financial crisis due to high current account deficits and significant external debts, leading some nations to request urgent assistance. Particularly, Ukraine and Hungary sought emergency help from the International Monetary Fund (IMF) to recover from the crisis (Shixue, 2010:4-7).

The 2008 global financial crisis negatively impacted employment in the European Union, leading to a rise in unemployment rates once again. From the beginning of 2005 to the third quarter of 2008, the unemployment rate steadily decreased from 9.5% to 6.7%. However, in the six-month period between the last quarter of 2008 and the first quarter of 2009, when the effects of the crisis were strongly felt, the rate rose again to 9.5%, the same level as four years earlier. In men, the unemployment rate, which was 6.5% in the third quarter of 2008, rose to 9.5% in the first quarter of 2009. For women, the rate increased from 7.4% to 9.2%. These figures demonstrate that the crisis had a significant impact on employment for both men and women (Holler et al, 2010:3-4).

Figure 5: GDP Growth, Inflation and Unemployment Rate (%) in Major EU Countries (2007-2010)

Source: World Bank

Note: Data obtained from the World Bank. The table and graph were created by the author.

According to Figure 5, in 2009, when the effects of the 2008 global financial crisis were most pronounced, the five major economies of the European Union experienced notable declines in Gross Domestic Product (GDP). Germany saw a decrease of 5.69%, the UK 4.61%, Italy 5.28%, Spain 3.76%, and France 2.87%. During this period, an increase in unemployment rates and a decrease in inflation were observed. For instance, in 2007, the GDP growth rates of Germany, the UK, and Italy were 2.8%, 2.62%, and 3.6%, respectively. However, in 2008, these economies experienced contractions of 0.95%, -0.22%, and -0.96%, and in 2009, all these economies faced significant downturns. These data reflect the contraction in economic activities and the challenges faced in the labor market during the crisis period. In 2009, when the global financial crisis deepened, the average unemployment rate in the five largest economies of the European Union reached 10%. In Spain, the unemployment rate, which was 6.4% in 2007, increased to 10.1% in 2008, 17.65% in 2009, and 19.56% in 2010. Following Spain, France experienced the highest unemployment rates among the five major EU economies.

It can be said that as a result of the crisis, there was a significant increase in unemployment rates across the five major economies of the European Union. Looking at inflation rates, the lowest rates in 2008, 2009, and 2010 were observed in Germany, the largest economy of the European Union. After the decline in inflation rates in 2009, inflation rates started to rise again in 2010. According to the data in figure 6, the impact of the 2008 global financial crisis began to decrease from the second quarter of 2009, but its effects continued to be felt in the European Union economy in 2010. This indicates that the recovery process from the crisis was long and challenging, and economic recovery did not occur immediately.

When examining the impact of the crisis in the context of the tourism sector in the European region, it is clear that tourism plays a significant role in the European Union economy, contributing greatly to both gross domestic product (GDP) and employment. The tourism sector accounts for approximately 5% of the European Union's GDP and provides employment opportunities for 5.2% of the working population. The tourism industry has a significant impact on the EU's Gross Domestic Product and total employment, not only through direct contributions but also through indirect contributions. With indirect contributions included, the tourism sector accounts for more than 10% of the European Union's GDP, and its job creation rate outpaces the overall European economy. In this context, the tourism sector contributes more than 12% of total EU employment. These figures demonstrate that tourism is a significant driver of the European economy, and that related industries are also growing (Hirschfeld and Gomez, 2011:1074).

The 2008 global financial crisis caused significant losses for many airlines in Europe. As a result of the crisis, these companies were forced to implement low pricing strategies and develop various marketing strategies in order to survive. Additionally, in an effort to reduce their losses, airlines increased customer demand through promotions. Leading European airlines such as Air France and KLM experienced revenue declines of up to 30% due to the decrease in ticket prices. In response to this situation, Air France and KLM reduced their workforce by 3% in 2009. British Airways, on the other hand, implemented various incentives for its loyal customers in an effort to retain them, adopting a strategy focused on maintaining customer loyalty, even if it meant not generating profit. Additionally, British Airways had to lay off 1,700 of its 14,000 cabin crew members in order to reduce costs (Oprea, 2010:56,57).

Table 4: International Tourist Arrivals to Continental Europe and Major European Countries (2007-2009)

	International Tourist Arrivals (Million)			Change %	
	2007	2008	2009	08/07	09/08
Europe	485.411	487.616	460.103	0.5	-5.6
Austria	20.773	21.935	21.355	5.6	-2.6
Croatia	9.307	9.415	9.335	1.2	0.9

Cyprus	2.416	2.404	4.141	-0.5	-10.9
Germany	24.420	24.886	24.224	1.9	-2.7
Hungary	8.638	8.814	9.058	2.0	2.8
Netherlands	11.008	10.104	9.921	-8.7	-1.8
Spain	58.666	57.192	52.231	-2.5	-8.7
Sweden	5.224	4.728	4.875	-9.5	3.1
Switzerland	8.448	8.608	8.294	1.9	-3.7
Turkey	22.248	24.994	25.506	12.3	2.0

Source: World Tourism Organization (UNWTO)

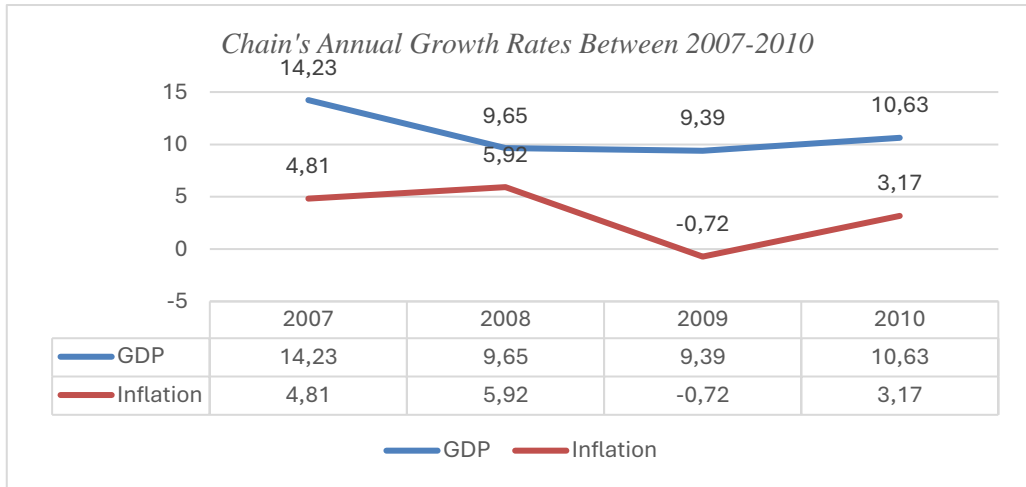
Europe, the largest and most developed region in global tourism, was significantly impacted by the 2008 global financial crisis. In 2009, the European region accounted for 52% of international tourist arrivals and 48% of international tourism revenue. However, in 2008, Europe hosted 487.6 million tourists, but in 2009, the number of tourists decreased by 5.6%, falling to 460.1 million. Tourism revenues in the European region were \$471.8 billion in 2008, but in 2009, they decreased by 12.90%, dropping to \$410.9 billion. As a result, Europe, the world's largest tourism destination, was significantly impacted by the global financial crisis, both in terms of tourist arrivals and tourism revenues. In Europe, countries in Western, Southern, and Mediterranean regions performed relatively better in response to the global financial crisis, while many countries in Eastern and Central Europe were severely impacted by the crisis, and their recovery has been more challenging. While there was a 10% decrease in the number of tourists visiting Eastern and Central Europe, some countries, such as Sweden with a 3% increase, Hungary with a 3% increase, and Turkey with a 2% increase, saw growth. However, overall, the region experienced a general decline in tourist arrivals. In some countries that are close to the European market and easily accessible, such as Croatia with a 1% decrease, the Netherlands with a 2% decrease, Germany with a 3% decrease, Austria with a 3% decrease, and Switzerland with a 4% decrease, the decline rates were lower than the overall 5.6% decrease seen in the European region in 2009. In countries like Cyprus and Spain, which are part of the Eurozone and heavily dependent on the British tourist market, the decline in tourism in 2009 exceeded the regional average, with significant reductions. Cyprus experienced a major blow with an 11% decrease, while Spain, one of the world's top tourist destinations, saw a 9% drop. However, in France and Greece, the number of tourists also decreased by 6% (World Tourism Organization (UNWTO), 2010, 2011:6).

4.5. Impacts on the Chinese Economy

The 2008 global financial crisis, which began in the real estate sector in the United States, deeply affected the world economy and had a negative impact on many countries, including China. In the years prior to the crisis, China stood out with a growth rate of around 12%. However, due to the impact of the global financial crisis, its growth rate significantly slowed down. The impact of the crisis led to a noticeable decline in China's exports, foreign direct investments, and

overall economic growth. Despite China's strong growth figures, the global crisis put significant pressure on its economy during this period (Linyue Li et al,2012:2)

Figure 6: China's Annual Growth Rates Between 2007 and 2010

Source: World Bank

Note: Data obtained from the World Bank. The table and graph were created by the author.

According to Figure 6, in the years 2008 and 2009, which illustrate the effects of the 2008 global financial crisis, China's Gross Domestic Product (GDP) was 9.65% in 2008 and 9.39% in 2009. During this period, inflation decreased from 5.92% in 2008 to -0.72% in 2009. During the crisis period between 2008 and 2009, China's annual growth experienced a decline of approximately 5%. While this rate may be considered a normal growth rate for many countries, the decline during the crisis period indicates that China, like developed countries, was significantly affected by the global financial crisis.

Figure 7: Foreign Direct Investment in China (Billion Dollars)

Source: World Bank

Note: Data obtained from the World Bank. The graph was created by the author.

According to Figure 7, the 2008 global financial crisis had a significant negative impact on foreign direct investments in China. Before the crisis, in 2007, foreign investments reached \$143 billion, but in 2008, they decreased by 15%, falling to \$121.068 billion. By 2009, when the effects of the crisis were most pronounced, foreign direct investments in China dropped by 42% compared to the previous year, falling to \$70.032 billion. These developments highlight the significant impact the crisis had on the Chinese economy.

China, one of the top five countries in the world in terms of tourism revenue and tourist arrivals, experienced negative impacts on its tourism sector due to the 2008 global financial crisis. The crisis led to noticeable declines in both the number of tourists visiting the country and tourism revenues. The following Table 5 presents the number of tourists visiting China, the tourism revenue, and the annual changes for the years 2007, 2008, and 2009.

Table 5: China International Tourist Arrivals and Tourism Revenues (2007-2009)

	International Tourist Arrivals (Million)			Change %	
	2007	2008	2009	08/07	09/08
China	54.720	53.049	50.875	-3.1	-4.1
	International Tourism Receipts US\$ (Billion)			Change %	
	2007	2008	2009	08/07	09/08
China	37.233	40.843	39.675	9.7	-2.9

Source: World Tourism Organization (UNWTO),2010:6).

As shown in Table 5, the number of international tourists visiting China was 54.72 million in 2007. In 2008, this figure dropped by 3.1%, falling to 53.049 million, and in 2009, it decreased by an additional 4.1%, reaching 50.875 million. These declines highlight the significant impact of the global financial crisis on the tourism sector, indicating a reduction in international travel to China. In terms of tourism revenue, the income was \$37.233 billion in 2007. In 2008, it saw an

increase of 9.7%, rising to \$40.843 billion. However, in 2009, due to the decrease in the number of tourists, revenue declined by 2.9%, falling to \$39.675 billion. This indicates that, despite the growth in 2008, the economic downturn in 2009 had a negative impact on revenue, reflecting a decrease in spending (World Tourism Organization (UNWTO, 2010:6).

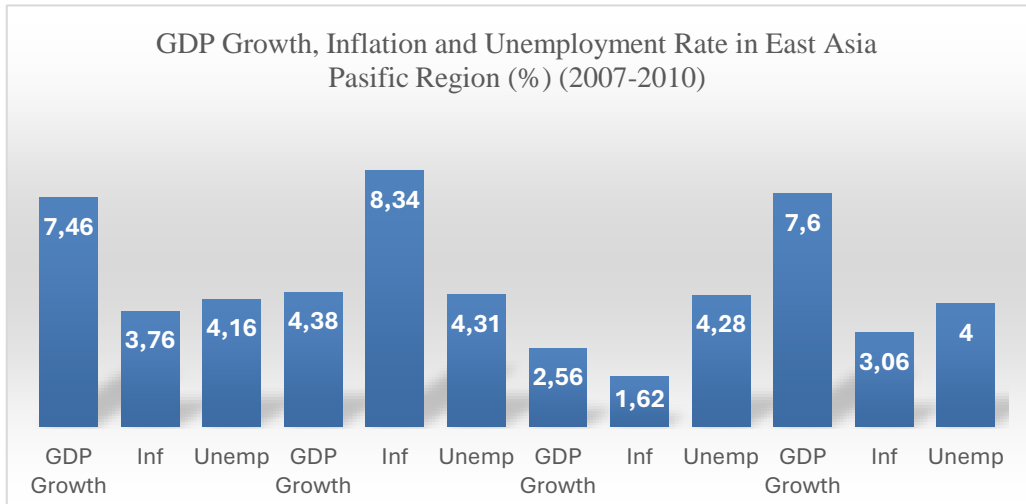
4.6. Impacts on the Economies of East Asia Pacific Economies

During the 2009 global financial crisis, the East Asia Pacific economies faced a particularly challenging and turbulent period. The scale of the crisis turned out to be much larger than anticipated for the Asian economies. Starting in the second half of 2008, the global economic crisis triggered a simultaneous period of recession across the world. The effects of the crisis spread through trade and financial channels, particularly amplifying fluctuations in production and making economic vulnerabilities more pronounced in countries that were strongly integrated into global markets. The impact of the crisis varied depending on the countries' reliance on external demand and credit. While Asia, in general, was not severely affected by the crisis, significant differences emerged between countries and subregions. Countries more dependent on exports, particularly South Korea and many Southeast Asian economies, experienced a significant decline in export demand. This situation had a substantial impact on other areas of the economy, leading to a chain reaction of consequences. For example, countries like Thailand experienced significant economic contractions at the start of the crisis due to the collapse in external demand. In 2009, exports in Thailand dropped by 13.9%, in South Korea by 13.7%, in Malaysia by 21.1%, and in the Philippines by 22.3%. In contrast, South Asian countries, which were less integrated into global supply chains and international financial markets, were less affected by the crisis. India, for example, had a lower export-to-GDP ratio compared to many East Asian economies, resulting in a slower and less pronounced decline in its Gross Domestic Product (Brunschwig et al, 2011:2).

The global financial crisis led to a withdrawal of foreign investments from stock markets in the region, causing significant declines in both stock and currency markets. However, the severity of these declines varied across different economies. Given the significant impact of foreign investors on capital markets in certain countries, capital outflows led to a marked depreciation of exchange rates against the US Dollar. Since August 2008, the largest stock market declines were seen in Thailand and Indonesia, while the most significant currency depreciation against the US Dollar occurred in the Republic of Korea, Indonesia, India, and Pakistan. Countries have managed to partially prevent the full reflection of currency outflows on exchange rates by using their foreign exchange reserves. Pakistan faced significant challenges in maintaining the value of its currency when it hit an all-time low in October and had to seek IMF support to bolster its declining reserves. The Republic of Korea and Singapore, each

considered a \$30 billion currency swap agreement with the U.S. Federal Reserve as a precautionary measure (Macroeconomic Policy Brief,2008:1).

Figure 8: GDP Growth, Inflation and Unemployment Rate (%) in East Asia and the Pacific (2007-2010)

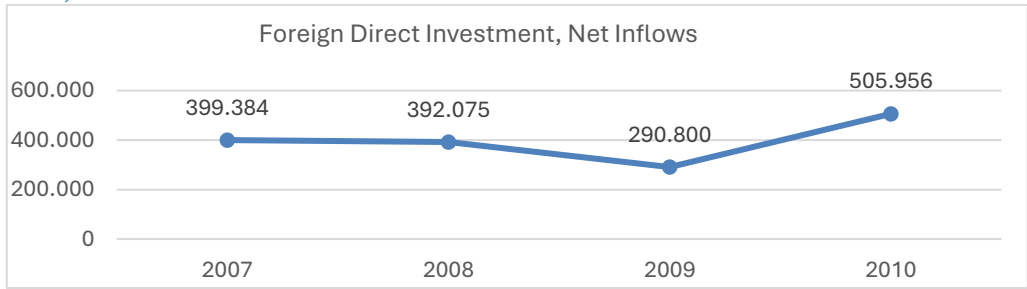

Source: World Bank

Note: Data obtained from the World Bank. The graph was created by the author.

According to World Bank data in Figure 8, the most significant effects of the 2008 global financial crisis were observed in 2009, with a marked decline in GDP growth in the East Asia and Pacific region, especially in 2009 when the crisis deepened. There was no major change in the unemployment rate, but inflation saw a rapid increase in 2008, followed by a 5.7% decrease in 2009 compared to the previous year. The GDP growth rate, which was 7.46% in 2007, contracted by 3% to 4.38% in 2008, and further declined by 5% to 2.56% in 2009 compared to 2007. The dramatic drop in Gross Domestic Product reflects the contraction in economic activities and the challenges faced in the labor market during the crisis period. In the East Asia and Pacific region, the inflation rate, which was 3.76% in 2007, rose by approximately 5% to 8.34% in 2008. By 2010, when the effects of the crisis began to subside, the inflation rate had decreased to 1.62%. Looking at the data, it is evident that the East Asia and Pacific region's economy was negatively affected by the crisis, with a slowdown in economic activities and a decrease in investments during the crisis period.

Figure 9: Foreign Direct Investment in East Asia and the Pacific Region (Billion USD)

Source: World Bank

Note: Data obtained from the World Bank. The graph was created by the author.

The 2008 global financial crisis led to a noticeable decline in foreign direct investments in the East Asia and Pacific regions. Before the crisis, in 2007, foreign direct investments reached \$399.384 billion, but in 2008, foreign direct investments decreased by 2%, falling to \$392.075 billion. In 2009, the year when the impact of the crisis was most severely felt, foreign direct investments decreased by 26% compared to the previous year, dropping to \$290.8 billion. In 2010, foreign direct investments flowing into the region increased by 88%, reaching approximately \$506 billion. This situation demonstrates that the East Asia and Pacific region was significantly impacted by the crisis, particularly in 2009, when foreign direct investments were sharply affected. However, it is also evident that the recovery in 2010 was remarkably rapid, reflecting a strong rebound in investment flows. From the perspective of the region's tourism sector, the 2008 global financial crisis had a negative impact on tourism in the Asia and Pacific region. International tourist arrivals and tourism revenues in the region, particularly in 2009, experienced a decline compared to the previous year. Although not as severe as in other regions, the Asia and Pacific region still experienced a decline in tourist numbers and revenues due to the significant negative impacts of the global financial crisis on developed markets

Table 6: International Tourist Arrivals and Tourism Receipts in Asia and the Pacific Region (2007-2009)

	International Tourist Arrivals (Mllion)			Change %	
	2007	2008	2009	08/07	09/08
Asia and The Pacific	182.0	184.1	180.9	1.1	-1.7
	International Tourism Receipts (Billion \$)			Change %	
	2007	2008	2009	08/07	09/08
Asia and The Pacific	186.8	208.9	203.1	11.8	-2.9

Source: World Tourism Organization (UNWTO) 2009,2010,2011

When examining Table 6, it can be observed that international tourist arrivals, which were 184 million in 2008, decreased by 1.7% in 2009, falling to approximately 181 million. This decline indicates that the 2008 global financial crisis, along with a reduction in disposable incomes and economic uncertainties,

had a negative impact on the tourism sector. A similar decline occurred in tourism revenues; in 2008, the revenue was \$208.9 billion, but in 2009, it decreased by approximately 2.9%, falling to \$203 billion. This decline in international tourism activities indicates a significant loss in economic income within the tourism sector. The impact of the crisis led not only to a decrease in the number of tourists but also to a reduction in spending, resulting in a contraction of tourism revenues (World Tourism Organization (UNWTO), 2009, 2010,2011).

5. Conclusion

The 2008 global financial crisis has gone down in history as a major financial crisis that deeply shook the world economy and changed the economic structure of many countries. The key causes of the crisis included the excessive rise in housing prices, high-risk mortgage loans, low-interest rate policies, securitization practices, and weak regulations. The bursting of the housing bubble in the U.S. and the collapse of major financial institutions led to the crisis spreading to global markets. The effects of the crisis on the world economies were widespread. In developed countries, particularly in the U.S. and Europe, the crisis led to high unemployment rates, economic contraction, and banking crises. These regions faced severe economic downturns, with businesses shutting down, financial institutions facing insolvency, and governments having to intervene with bailouts and stimulus packages to stabilize their economies. Developing countries, such as those in Latin America, were negatively affected by the decline in external demand and falling commodity prices. The impact was particularly pronounced in Mexico and Chile, which have close trade relations with the United States. Despite showing a faster recovery due to strong growth fundamentals, China and the Asia-Pacific region were negatively impacted, particularly in the first half of 2009, when the effects of the crisis were strongly felt, especially in terms of foreign direct investments and growth. The 2008 global financial crisis deeply shook the U.S. economy. The crisis was triggered primarily by the collapse of the housing market bubble, which led to the bankruptcy of financial institutions and large-scale job losses. As a result of the crisis, consumer confidence in the U.S. significantly declined, unemployment rates surged, and economic activity contracted sharply. The 2008 global financial crisis caused an economic recession worldwide and significantly impacted the tourism sector. The tourism industries in the U.S., Europe, Latin America, China, and the Asia-Pacific region were affected by the crisis to varying degrees. In the U.S. and Europe, there was a significant reduction in consumer spending, rising unemployment rates, and a loss of confidence in the economy. This situation led to restrictions in domestic tourists' travel expenditures and a decline in the number of international tourists. In the U.S., the financial crisis particularly impacted household spending, leading to a decrease in travel demand. In Europe, many countries were directly affected by the crisis, and due to the economic downturn, there was a notable decline in tourism revenues. Latin America, particularly in developing economies,

experienced a period of declining tourism demand. The crisis led to a contraction in global demand, resulting in a decrease in both tourist arrivals and tourism revenues, especially in countries like Mexico, which have strong commercial ties with the U.S. The crisis not only had a deep impact on financial markets but also resulted in multifaceted negative consequences, such as rising unemployment rates, weakened consumer confidence, and disruptions to the economic growth targets of countries. The crisis exposed the structural weaknesses of the global financial system, highlighting the inadequacies in financial regulations and deficiencies in risk management practices.

References

- Alantar, D (2008). Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme, *Maliye Finans Yazıları*,1(81), 1-10
- Allen, F and Carletti, E. (2010). The Global Financial Crisis: Causes and Consequences, *Central Bank of Chile Working Papers*,5(575), 1-29
- Atkinson, T., Luttrell, D. and Rosenblum, H. (2013). How Bad Was It? The Costs and Consequences of the 2007–09 Financial Crisis, *Staff PAPERS*, Federal Reserve Bank of Dallas, No. 20, July 2013;1-24.
- Beachy, B. (2012). A Financial Crisis Manual Causes, Consequences, and Lessons of The Financial Crisis, *Global Development and Environment Institute Working Paper*, 12(06), 1-91
- Blanco, L. (2010). Latin America and The Financial Crisis of 2008: Lessons and Challenges, *Pepperdine Policy Review*, 3(81), 81-89
- Brunschwig, S., Carrasco, B., Hayashi, T and Mukhopadhyay, H (2011) The Global Financial Crisis: Impact on Asia and Emerging Consensus, *ADB South Asia Working Paper Series*, No:1, February 2011, 1-25
- Edey, M. (2009). The Global Financial Crisis and Its Effects, *Economic Papers*, 28(3),186–195
- Hirschfeld, C.G. and Gómez, L.M.R (2011) Economic Crisis and Tourism in The European Union, *Journal of US-China Public Administration*, 8(9), 1074-1080
- Holler, J., Prettnner, K., Schuster, J and Barakat, B. (2010) The Impact of the Economic Crisis on Labour and Education in Europe, *Vienna Institute of Demography Working Papers*, 6(2010),1-15
- Katalina, M. Bianco. (2008). The Subprime Lending Crisis: Causes and Effects of the Mortgage Meltdown, *CCH Mortgage Compliance Guide and Bank Digest*, 1-21
- Kutlu, H. A and Demirci, N.S. (2011). Küresel Finansal Krizi (2007-?) Ortaya Çıkaran Nedenler, Krizin Etkileri, Krizden Kısmi Çıkış ve Mevcut Durum, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ekim 2011,121-136
- Linyue Li, Thomas D.Willett, and Zhan, N. (2012). The Effects of The Global Financial Crisis on China's Financial Market and Macro Economy, *Hindawi Publishing Corporation Economics Research International*, Volume 2012, Article ID 961694, 1-6
- Mckibbin, W.J. and Stoeckel. A (2009). The Global Financial Crisis: Causes And Consequens, *Working Papers in International Economics*,2(9),1-44

Oprea, M.G. (2010). The Effects of Global Economic Crisis on The Air Transport of Passengers in Europe and in Romania, *Geojournal of Tourism and Geosites*, 1(5), 52-61

Policy Brief (2008). Addressing the Impact of the Global Financial Crisis on Asia-Pacific Economies, *Economic and Social Corporation for Asia and Pacific Macroeconomic Policy Brief*, 1(1),1-4

Internet

<https://www.unescap.org/resources/mpdd-policy-brief-no1-december-2008-addressing-impact-global-financial-crisis-asia-pacific>

<https://www.bls.gov/>

http://www.business.cch.com/bankingfinance/focus/news/Subprime_WP_rev.pdf

<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

<https://www.unwto.org/>

<https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284413591>

<https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284413720>

<https://www.dallasfed.org/pubs/historical/~-/media/documents/research/staff/staff1301.pdf>

http://www.business.cch.com/bankingfinance/focus/news/Subprime_WP_rev.pdf

The Effect of Mobbing on Organizational Dissent and Whistleblowing

Metin Atay

metin.atay@kafkas.edu.tr

Kafkas University

orcid.org/0000-0001-8777-249X

Fatih Gönül

fatihgonul@hakkari.edu.tr

Hakkari University

orcid.org/0000-0003-1710-2997

Mehmet Emin Yaşar

meyasar@bingol.edu.tr

Bingöl University

orcid.org/0000-0001-8137-294

Corresponding Author

JEL Code: M1, M10, M16

Received: 04.03.2025

Revised: 18.03.2025

Accepted: 19.03.2025

Available Online: 21.03.2025

To cite this document

Atay, M., Gönül, F. & Yaşar, M. E. (2025). The Effect of Mobbing on Organizational Dissent and Whistleblowing. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 12 (1), 70-90. doi: 10.48064/equinox.1651082

Abstract

In human interactions, conflict is prevalent. Reporting workplace abuse and ending abuse in the workplace can increase success. However, research has shown that the consequences of whistleblowing can lead to serious economic, social, psychological and professional suffering for the individual involved. The way whistleblowing is handled determines whether the environment is supportive or destructive. In many countries around the world it has become clear that whistleblowing can be an important strategy for halting workplace problems. Employees who report inappropriate behavior are expected to be protected from retaliation and bullying in the workplace. People are capable of violent attacks even in the absence of physical contact. It is sometimes possible to see specific people being targeted within organizations, sometimes in open or closed areas. Here it has been observed that victims of assault often have a significant impact on their health and general well-being. The suppression of morally upright employees and employees with valuable ideas are other problems facing society. Mobbing, retaliation against whistleblowers and suppression of dissent are a few concepts that can help us understand these interactions. For this purpose, the study aims to understand the impact of mobbing on organizational dissent and whistleblowing.

Keywords: Mobbing, Bullying, Organizational Dissent, Whistleblowing

Mobbingin Örgütsel Muhalefete ve Bilgi Uçurmaya Etkisi

Öz

İnsan etkileşimlerinde çatışma yaygındır. İş yerindeki suiistimallerin raporlanması ve suiistimallere son verilmesi başarıyı artırabilir. Ancak araştırmalar, ihbarda bulunmanın sonuçlarının, söz konusu kişi açısından ciddi ekonomik, sosyal, psikolojik ve mesleki acılara yol açabileceğini göstermiştir. İhbarın ele alınma yolları, çevrenin destekleyici mi yoksa yıkıcı mı olduğunu belirler. Dünya çapında birçok ülkede ihbarcılığın işyeri problemlerini durdurmada önemli bir strateji olabileceği açıkça ortaya çıkmıştır. Uygunsuz davranışları bildiren çalışanların işyerinde misilleme ve zorbalığa karşı korunması beklenir. İnsanlar fiziksel temas olmasa bile şiddetli saldırılar gerçekleştirebilmektedir. Bazen kuruluşlar içinde, bazen de açık veya kapalı alanlarda belirli kişilerin hedeflendiğini görmek mümkündür. Burda saldırı mağdurları sıklıkla, sağlıkları ve genel refahları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu gözlenmiştir. Ahlakı açıdan dürüst çalışanların ve değerli fikirlere sahip olan çalışanların bastırılması da toplumun karşı karşıya olduğu diğer sorunlardır. Mobbing, ihbarcılara karşı misilleme ve muhaliflerin bastırılması bu etkileşimleri anlamamıza yardımcı olabilecek birkaç kavramdır. Bu amaçla, çalışma mobbingin örgütsel muhalefet ve bilgi uçurma üzerindeki etkisini belirlemeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Mobbing, Zorbalık, Örgütsel Muhalefet, Bilgi Uçurma

1. Giriş

Günümüz iş hayatının giderek daha karmaşık hale gelmesi, çeşitli tutum ve davranış kalıplarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, farklı kavramlarla ifade edilmesi gereken olguları beraberinde getirmiştir. Bu kavramlardan biri olan ve Türkçede “yıldırma” veya “bezdirme” olarak adlandırılan mobbing, gizliliği, farklı şekillerde ortaya çıkabilmesi ve giderek daha büyük bir sorun haline gelmesi nedeniyle bilim dünyasının dikkatini çekmiştir. Batılı ülkeler, bu sorunun ciddiyetini erken fark ederek mobbing üzerine kapsamlı araştırmalar yürütmüştür. Ülkemizde de bu konuda özgün çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Mobbingin ortaya çıkışı, örgütlerde muhalefetin daha görünür hale gelmesine neden olmuştur. Yoğun rekabet ortamı, çalışanlar üzerindeki iş yükünün artması ve çalışma koşullarının belirsizleşerek karmaşık bir yapıya bürünmesi, örgüt içinde çatışmalara yol açmıştır. Bu çatışmalar, çalışanların rahatsızlıklarını daha açık bir şekilde dile getirmelerine ve muhalefetin güçlenmesine zemin hazırlamıştır.

Bilgi uçurmaya, örgütte çalışanların etik değerler ve yasalarla çelişebilen tutum ve davranışlar içinde olma eğilimidir. Bu bağlamda giderek belirsiz bir hale gelen iş hayatında mobbingin, muhalefetin, bilgi uçurma gibi birçok tutum ve davranışlarda bulunma durumunu ortaya çıkarmıştır. Bundan dolayı çalışmada mobbingin örgütsel muhalefete ve bilgi uçurmaya olan etkisini belirlemek amaçlanmıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Mobbing

Mobbing kavramın Mob sözcüğü, yasal olmayan yollarla şiddet uygulayan “düzensiz kalabalık” anlamına gelmektedir. Aynı zamanda Mob fiili Latince’de sıkıntı vermek, düşmanca tavır sergilemek veya ortalıkta toplanmak anlamındadır. Latince’de “kararsız kalabalık” anlamına gelen “mobile vulgus” sözcüklerinden türediği belirtilmektedir. Bu bağlamda 1960’lı yıllarda bilim insanı olan Lorenz, mobbing kavramını birçok sebeple hayvanların birbirlerine uyguladıkları düşmanca davranışlarıyla ilişkilendirmiştir. Daha sonra İsveçli Peter-Poul Heinemann mobbing kavramını çocuklarının oluşturduğu küçük grupların, birbirlerine uyguladıkları zarar verici davranışlarını tanımlamak için kullandığı görmekteyiz. 1984 yılına gelindiğinde ise mobbing kavramını iş hayatıyla ilişkilendiren Heinz Leyman olduğu ileri sürülmektedir (Yaman,2009:21-22).

Araştırmacıların mobbing kavramıyla ilgili birçok çalışmalarında yer verdiği söylenebilir. Bu bağlamda araştırmacıların çalışmalarından mobbing kavramı ile ilgili yaptığı bazı tanımlar aşağıda verilmiştir:

Karakaş ve Okanlı (2013); Mobbing, iş yerinde çalışanlara karşı sistemli olarak yapılan etik dışı davranışlar ve bu davranışlar sonucunda çalışanı bezdirmeye, saf dışı bırakma, korkutma, yalnızlaştırma vb. birçok anlama geldiğini ifade etmiştir.

Erdem (2014); Mobbing, iş yerindeki kişilerin birbirlerine karşı uyguladıkları psikolojik taciz, yıldırma, rahatsız etmek, sosyal olarak dışlamak gibi birçok sürecin, işyerindeki psikolojik şiddetin durumlarını tanımlamak için kullanılmıştır.

Yaman (2015); Mobbing, maruz kalınan duygusal saldırılar olarak tanımlanmaktadır. İş yerinde çalışanların birbirlerine karşı uyguladıkları zorbalık, duygusal istismar, kötü muamele, taciz ve istismar bunlardan bazılarıdır.

Erkoç (2022); Mobbing, iş yaşamında çalışanların birbirlerine uyguladıkları ahlak dışı eylem ve davranışları olarak ifade etmiştir.

Rüzgar (2023); Mobbing, bireylere yönelik psikolojik saldırı olarak tanımlanmaktadır.

İş ortamında mobbing kavramının tek başına olumsuz bir süreç olduğu, fakat faillerinin tamamının olumsuz bir özellik taşımadığı gözlenmiştir. Heinz Leymann iş ortamında meydana gelen mobbing olgusunu mağdura yönelik 45 davranış gözlemiş olup bunları, beş farklı kategoride ele almıştır. Her bir kategori, kendini gösterme ve iletişim oluşumunu etkileme, sosyal ilişkilere saldırı, bireysel itibara saldırı, kişinin yaşam kalitesi ve mesleki durumuna saldırı, kişinin sağlığına doğrudan saldırı olmak üzere kurbanına karşı yöneltilen farklı bir saldırı tarzını ifade etmektedir (Deniz, 2012).

Ayrımcılık, cinsel taciz, mobbing/zorbalık ve muhaliflerin/hoşnutsuzluğun bastırılması konularında önemli çalışmalar yürütülmüştür. Çok az istisna dışında, bu zararlı davranışlar sıklıkla, örtüşmeleri ve etkileşimleri dikkate alınmaksızın, bağımsız olarak, teker teker ele alınmaktadır (Bjorkelo, ve ark., 2008). Kötü veya alçaltıcı sözler, dışlama, adaletsiz atamalar ve diğer birçok taktikle insanların hayatlarını olumsuz hale getirmiştir (Bartlett ve Bartlett, 2011). Bastırma, muhaliflere, göstericilere veya hoşnutsuz insanlara yönelik saldırıların yanı sıra, geleneksel akla veya güçlü kliklerin çıkarlarına aykırı olan kavram veya eylemlere yönelik saldırıları da içerir. Mobbing bazen protestonun veya mutsuzluğun bastırılmasını da beraberinde getirir, ancak diğer faktörler de kişiyi mobbinge maruz bırakabilir (Martin ve Pena, 2021).

Suç işleyenler, ihbarcıyı susturmak ve yolsuzluğu gizlemek için ek insanlara ihtiyaç duyduklarında, kasıtlı olarak ve tekrar tekrar diğer çalışanlara kendileriyle komplo kurmaları veya ihbarcının faaliyetleri hakkında bilgi paylaşmaları için baskı yapacaklardır. Mobbingin temel amacı bir nevi karakter suikastı olduğu da söylenebilir. Patron tarafından korkutulan veya kendi terfileri için onun onayını almak isteyen diğer astlar, suçlu tarafından

ihbarcayı gözetlemeleri istendiğinde işbirliği yapacaklardır. Bir meslektaşına zarar vermek için güçlü pozisyonlara getirildiklerinin farkında bile olmayabilirler, bir yandan da beyinleri yıkanarak "grup düşüncesi" zihniyetini benimseyerek katılımlarını haklı çıkarmalarına veya sessiz çoğunluğa katılmalarına olanak tanınabilir. Travma ve manevi yaralanma yaşamaya daha yatkın olan mağdurlar için güven sınırları çok ciddi şekilde ihlal edildiğinden, mobbing sosyal geri çekilme ve izolasyon için çok önemli bir göstergedir. Mobbinge hoşgörüyü yaklaşıldığında örgütün ahlaki otoritesi tehlikeye girer ve bu durum, temas kurduğu herkes için örgütün değerini azaltır. Mobbing daha zararlı davranışları ve yıkıcı taktikleri doğuracaktır (Garrick ve Buck, 2022).

2.1. Baskı ve Mobbing Arasındaki İlişki

Dünya çapında birçok farklı işletme kurumunda, baskı ve mobbing prosedürleri ve olay dizileri birbirine çok benzer. Çıkar çatışmasının olduğu bir durum, genellikle bir olayın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Genellikle eşit olmayan güç bağlamında, potansiyel saldırı hedefinin daha zayıf olduğu bir durumda ortaya çıkar. Bundan sonra, sıklıkla hedef ve performansı hakkında olumsuz ve kötü söylentilerin yayılmasıyla, hedefin aşağılanması süreci başlar ve sonuç olarak damgalanmaya, dışlanmaya ve izolasyona yol açmıştır. Performans işletmenin hedefini gerçekleştirmede önemli rol oynar. Ayrıca hedefin başarıları göz ardı edilirken kusurları gizlice vurgulanır. Açık ve bariz aşağılamalar sıklıkla meydana gelse de bunların çoğu gizlice ve hedefin bilgisi olmadan gerçekleşmiştir (Martin ve Pena, 2012, Güven ve Aslan, 2020:39-40). Bu, mobbing açısından "hazırlık aşaması"dır. Daha sonra "kusur" tespit edilir (veya alaycı bir şekilde uydurulur) ve resmi şikayetler, idari soruşturmalar veya yaptırımlar gibi durumların başlatılmasını desteklemek için kullanılır. Hazırlık aşamasının bir sonucu olarak, hedef bu noktada zaten damgalanmış ve yalnızdır, dolayısıyla yanıt olarak kolektif koruyucu eylem çok azdır veya hiç yoktur. Bunun yerine, kuruluşların çoğu üyesi, damgalanmış birinin yanında durmanın aptalca olduğuna inanan bir "grup mantığına" göre tepki verir (Bartlett ve Bartlett, 2011). Kötü niyetli dedikodu ve söylentiler de sıklıkla devam etmektedir. Bu deneyimi yaşamak son derece stresli ve zararlıdır. Bunun bir nedeni, baskı ve mobbingin uzun veya gelecek vaat eden kariyerleri sona erdirme, maddi sıkıntılara neden olma, aile içi çekişmelere yol açma ve evlilikleri sona erdirme gücüne sahip olması ve kısmen de sosyal bozulmanın kökeni olmasıdır. Hedefler saldırıları durduramadığında, devam eden saygınlık kaybı ve utanç duygusu söz konusu olur (Lewis, 2004). Bir hedefi anında susturmak zor olduğunda, hedefler aşağılanır ve içinde buldukları koşulların adaletsizliğinin şiddetle farkına varılır. İş arkadaşları ve hatta çoğu zaman eski dostlar gerçeği ve adaleti savunmadığında, hedefler bunu son derece incitici bulur. Çoğu iş arkadaşı fikirlerini kendilerine saklamaktadır ve yargılanma korkusuyla toplum içinde hedef olarak görülmekten kaçınmaktadır. Bu, hedef alınan kişiye bir adaletsizlik ve izolasyon hissi verir

ve bu durum kolayca sürekli endişeye ve durum hakkında takıntılı düşünmeye neden olabilir (Vartia, 2001). Kötü muameleyle maruz kalmak ve dışlanmak kişinin utanmasına ve öz-değer duygusunu kaybetmesine neden olabilir (Lewis, 2004). Hedefleri çevreleyen bağlam ve onların bu bağlam içindeki benzersiz konumları, genellikle bastırma ve mobbing arasında tanımlayıcı bir özellik olarak hizmet eder. Sadece bireyler değil, aynı zamanda fikirler, paradigmlar ve araştırma yolları da baskının hedefi olabilir. Örneğin araştırma verileri sansürlenebilir, yanlış yorumlanabilir veya çürütülebilir. Saldırının motivasyonu ne olursa olsun, bu motivasyon aynı zamanda kişinin fikirlerinin ve araştırma/öğretim hedeflerinin bastırılmasını da kapsasa bile, kişi her zaman mobbingin hedefidir. Hedefin yaşamı ve duygusal, bedensel ve psikolojik sağlığı bundan dolayı sıklıkla yıpranır. Bir dizi saldırıdan sonra hedefler duygusal açıdan kırılabilir ve yıpranmış olabilir, bu da başarılı bir savunma yapmalarını zorlaştırır (Therese ve Martin, 2010).

2.3. Duygusal İstismar

Fiziksel şiddet, genellikle haksız ve yasa dışı olduğuna inanıldığından kuruluşlarda veya kamuya açık tartışmalarda nadiren kullanılır. Hem mobbing hem de baskı için tercih edilen yöntem, olumsuz diyalog yoluyla uygulanan duygusal istismardır. Bu tür suiistimalleri belgelemek ve başkalarını bunun önemi konusunda ikna etmek zor olabilir. Çünkü son derece incelikli, inkâr edilmesi kolay, yakalanması zor ve ihbar edilmesi zor olabilir. Bu onu sınırsız saldırı için mükemmel kılar. Duygusal istismarda kullanılan "silah", sözlü ve sözsüz, tekrarlanan ve sürekli olumsuz ve düşmanca iletişimdir. Tedavi edilmezse zamanla ve çoğunlukla kötüleşir. Yalnızca düşmanca bir dil veya vücut dili değil aynı zamanda ayrımcılık, taciz, aşağılama, reddetme, korkutma, manipülasyon, baskı, acımasız eleştiri, duygusal duyarlılığı reddetme, asılsız suçlamalarda bulunma, yayma, dedikodular, tecrit etme, ihmal etme, görmezden gelme, dışlama, azarlama, iftira ve ısrarla takip etme gibi çok çeşitli taktikleri de içerir. Duygusal istismarın şiddet olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceği veya "şiddetin" yalnızca fiziksel saldırılarla mı ilgili olması gerektiği konusunda bazı anlaşmazlıklar vardır. Hedefin fiziksel, psikolojik ve duygusal sağlığının duygusal istismar nedeniyle ciddi şekilde zarar görebileceği genel olarak kabul edilmektedir. Duygusal istismar sürekli ve tekrarlayıcı olması nedeniyle bir çeşit işkence olarak düşünülebilir. Farklı fail grupları kuruluşlar içinde duygusal istismara karışabilir (Kerfoot, 2008). Bununla birlikte, kendi kazanılmış çıkarlarını "savunmak" için insan grupları bir araya gelerek kendi hâkimiyetlerini ve kontrollerini sağlarken, bir yandan da tehdit olarak gördükleri diğerlerine çeşitli şekillerde duygusal olarak saldırabilirler. Mobbing, bu kasıtlı, organize ve yaygın duygusal istismarı tanımlamak için kullanılan terimdir (Martin ve Pena, 2012a).

2.4. İşyerinde Zorbalık Sonrası Sağlık Sonuçları

Çeşitli çalışmalar, işyerinde zorbalığa maruz kalmanın, ilgili bireyler için zararlı sağlık etkilerini belgelemiştir (Brotheridge ve Lee, 2010). Bildirilen semptomlar arasında depresyon (Bechtoldt ve Schmitt, 2010), uyku güçlükleri (Niedhammer ve ark., 2009), anksiyete yer almaktadır (Nolf ve ark., 2010). İşyerinde suiistimal bildiren çalışanlar arasında da benzer belirtiler rapor edilmiştir (Jackson ve ark., 2010). İhbarcılar aynı zamanda görmezden geldiklerini de bildirebilmektedirler. McDonald ve Ahern (2002) tarafından yapılan bir çalışmada, hem ihbarcılarının (%70) hem de ihbarcı olmayanların (%64) ihbar durumuna dâhil olmakla ilişkili stres kaynaklı fiziksel sorunlar bildirdikleri gösterilmiştir.

3. Örgütsel Muhalefet

3.1. Örgütsel Muhalefet

Örgütsel muhalefet, örgüt üyelerinin, örgüt içindeki birtakım uyumsuzlukları ve aykırı görüşleri dile getirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Muhalif konuşmanın özünde ahlaki bir önemi vardır. Bir kuruluştaki muhalefetin ifade edilmesi ahlaki bir görev, siyasi bir hak, etik bir yönetim uygulaması, küçük bir rahatsızlık veya sadakatın cezai ihlali olarak kavramsallaştırılabilir. Örgütsel muhalefet, örgütsel çatışma, yukarıya doğru etki, çalışanların direnci, çalışanların sesi ve ihbar gibi bir dizi örgütsel kavramla güçlü bir şekilde ilişkilidir. Örgütsel muhalefete ilişkin farklı kavramlar, daha önceki birçok örgüt uzmanı tarafından ortaya atılmıştır. Bu tanımların tümü farklı varsayımları paylaşır. Mevcut tatmin edici olmayan bir durum, aynı zamanda örgütsel statükoya da meydan okuyan muhalefetin katalizörü olarak hizmet eder. Muhalefet aynı zamanda açık protestoyu da içerir, temelde çatışmacıdır ve öncelikli olarak ahlaki sorunlara odaklanır. Fikrin etrafındaki belirsizliği ortadan kaldırmak için muhalefetin yoğunluğunun dalgalanabileceği, her zaman açık protesto içermeyebileceği ve hem kişisel hem de felsefi kaygıları kapsayabileceği gerçeğinin ışığında yeniden düşünülmesi gerekir. "Örgütsel uygulamalar, politikalar ve operasyonlar hakkında fikir ayrılığının veya çelişkili görüşlerin ifade edilmesi" örgütsel muhalefetin tanımıdır. Bu tanım üç ana noktayı içermektedir: Muhalefet açıkça ifade edilmelidir; kurumsal uygulamalar ve politikalarla ilgili olmalıdır; ve anlaşmazlık veya farklı bakış açıları içermelidir. Muhalefet süreci ancak tetikleyici etkenlerin çalışanın toleransının aşılmasına neden olmasıyla başlar ki bu genellikle risklidir ve iletilmesi zordur. Muhalefetin dile getirilmesine ivme kazandıran olayların çeşitli nedenleri olabilir; bunlar arasında ahlaki ikilemler, bireye, kuruluşa veya başkalarına zarar verilmesi, kötü yargılama vb. yer alır (Zeng, 2018).

Muhalefet ya doğrudan üstlere (açıkça muhalefet), iş arkadaşlarına ya da benzer konumda olan kuruluşun diğer üyelerine (gizli ya da yatay muhalefet) ya da arkadaşlar, aile, iş arkadaşları gibi kuruluş dışındaki kişilere veya medya dile getirilebilir. Çalışanların muhalefet kararları bireysel, ilişkisel ve kurumsal

düzye'deki çeşitli unsurlardan etkilenir. Bireysel unsurlar, kişinin iletişim tercihleri ve eğilimleri gibi işe kattığı değer ve beklentileri içerir. Örneğin, iç kontrol odağına sahip çalışanlar sıklıkla hoşnutsuzluklarını yukarıya doğru dile getirirler, ancak dış kontrol odağına sahip çalışanlar bunu daha gizli bir şekilde yapmaya eğilimlidirler (Kassing ve Avtgis, 2001). Croucher ve ark., (2009)'a göre, yukarıya doğru muhalefet aynı zamanda tartışmacılıkla olumlu yönde, şiddetle ise olumsuz yönde ilişkilidir. Bir kişinin örgütün diğer üyeleriyle olan ilişkilerinin biçimi ve kalitesi, ilişkisel faktörlerin temel vurgusudur. Yukarıya doğru muhalefet, yönetici-ast ilişkisiyle pozitif yönde ilişkilidir ve gizli muhalefet, iş arkadaşı ilişkisiyle ilişkilidir (Kassing ve McDowell, 2008). Çalışanların örgütle olan ilişkileri ve algıları örgütsel faktörler olarak adlandırılmaktadır. Çalışanlar örgüte bağlı olduklarında (Kassing, 2000a), işyerinde yüksek düzeyde ifade özgürlüğü algıladıklarında (Croucher ve ark., 2014), yönetim pozisyonlarında bulduklarında (Kassing ve Armstrong, 2002) işleriyle daha fazla meşgul olurlar ve daha yüksek düzeyde örgütsel asimilasyon gösterdiklerinde (Goldman ve Myers, 2015), yönetime yönelik memnuniyetsizliklerini yukarı doğru ifade etme olasılıkları daha yüksektir (Kassing ve ark., 2012). Bazı çalışmalar, muhalefetin dile getirildiği hedef kitleyi inceleyen araştırmanın yanı sıra muhalefetin amaçlarını ve mesajlarını da incelemeye çalışmıştır. Kassing (2002)'ye göre çalışanlar memnuniyetsizliğini dile getirmek için beş farklı teknik kullanır. Gerçeklere dayanan muhalif argümanlar oluşturmaya "doğrudan gerçeklere dayalı itiraz" denir. "Tekrarlama", izleyici alıcı hale gelinceye kadar onunla aynı fikirde olma durumunu gerektirir. "Çözüm benimseme" yöntemini kullanan çalışanlar, muhalif mesajlarında çözümlere yer verir. Çalışanların endişelerini doğrudan amirleri yerine üst düzey bir yöneticiye proaktif bir şekilde dile getirmelerine "hileli atlatma" denir. Son olarak, "istifa tehdidi" yalnızca insanlar yönetimin hemen harekete geçmesini beklediğinde uygulanması gereken riskli bir taktiktir. Garner (2009), çözümlerin sunulması, doğrudan gerçeklere dayalı çağrılar, ilham, ittifaklar, tekrarlar, hile yapma, mizah, kendini açığa vurma, iltifat, değişim, baskı ve mizah dahil olmak üzere 11 mesaj türünü, daha önceki araştırmalara dayanarak kullandığı bir "Muhalefet Mesajı Ölçeği" oluşturmuştur. Bu mesaj türleri Garner (2009) tarafından ayrıca üç gruba ayrılmıştır: doğrudan gerçeklere dayalı itirazları, alışverişi ve çözüm sağlamayı içeren rasyonel grup; iltifat, ilham, mizah ve öfkeyi içeren yumuşak grup; ve baskıyı, koalisyonları, atlatmayı ve istifa tehditlerini içeren sert grup olarak değerlendirilmiştir.

3.2. İşyerinde İfade Özgürlüğü

Örgütün kullandığı yönetim uygulamaları, çalışanların sesliliğine ilişkin örgüt ikliminin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sıkı bir çalışma ortamı algılayan çalışanların sessiz kalma olasılıkları daha yüksektir ve yalnızca açıkça etik olmayan faaliyetlere tepki olarak onaylamadıklarını dile getirirler. İşyerinde ifade özgürlüğü, çalışanların önemli düşüncelerini sonuçlarla

yüzleşme endişesi olmadan dile getirme konusunda kendilerini rahat hissettikleri organizasyon kültürünü ifade eder. Açıklık fikri ile misillemeye karşı özgürlük arasında ayırım yapmak için terminoloji önemlidir. Toplumun ifade özgürlüğü hakkına yönelik anayasal korumalar, "vatandaşların ifade nedeniyle misilleme veya haklarından mahrum edilmemelerini" öngörmektedir (Zeng, 2018). Demokratik bir organizasyonda çalışırken, çalışanların işyerine üstün performans ve bağlılık gösterme olasılıkları daha yüksektir denilebilir. Kassing'e (2000) göre işyerinde ifade özgürlüğü, üretkenlik, örgütsel muhalefet, ihbar, eşitlik ve işyerinde arkadaşlık gibi diğer faktörlerle olumlu bir şekilde ilişkilidir. Kassing'e (2006) göre çalışanlar, işyerinde ifade özgürlüğü daha fazla olan işletmeleri mali açıdan daha istikrarlı görme eğilimindedir. Demokratik bir organizasyon el ortamda farklı bakış açıları sıklıkla teşvik edilir ve bu da çoğunlukla daha iyi kararların alınmasıyla sonuçlanır. Örgütlerde demokratik söylem demokratik yapıya göre daha önemlidir (Kassing, 2000). Başka bir deyişle, bir kuruluş içinde düşüncelerin dile getirilmesi için yalnızca resmi yollara sahip olmak mutlaka demokratik bir ortamı teşvik etmez; daha ziyade önemli olan insanların rahatça konuşabilecekleri özgür bir ortam oluşturmaktır. İşyerinde ifade özgürlüğüne çok değer verildiği görüldüğünde, çalışanların saldırgan mesajlar yerine tartışmacı mesajlar üretme olasılığı daha yüksektir. İşyerinde ifade özgürlüğünü araştırırken, akademisyenlerin kavramı çevreleyen tartışmaları ve kısıtlamalarını dikkate alması gerekebilir. İlgili araştırma ilgi alanlarına sahip birçok çalışma, örgütsel iklim ve örgütsel katılımcı kültür gibi alternatif sözcükler kullanarak bu tür eleştirilerden kaçınmıştır (Richardson ve ark., 2008).

3.3. Muhalefetin/Hoşnutsuzluğun Bastırılması

Baskıya yol açabilecek birçok farklı muhaliflik türü vardır. Bunlar arasında hassas konular hakkında eğitim vermek, etkili grupların hoşuna gitmeyen sonuçlar veren araştırmalar yapmak veya yayınlamak, bir kuruluş içinde fikirleri ifade etmek ve ana akım medyada veya sosyal medyada fikirleri ifade etmek yer alır. Hiyerarşik bir organizasyonda bu tür görevlerin emir komuta zinciri içerisinde yerine getirilmesi zor olabilir. Muhalifler, yaptıklarının etkili gruplara tehdit oluşturduğunun farkında olabilir veya yaptıklarının sadece mesleklerinin bir parçası olduğuna inanıyor olabilirler. Muhalefet veya hoşnutsuzluğa yönelik misillemeler çok çeşitli olabilir. Bunlar; dışlama, küçük taciz, zayıf iletişim, randevuların engellenmesi, araştırma fonlarının reddedilmesi, makalelerin reddedilmesi, söylentilerin yayılması, azarlamalar, psikiyatristlere yönlendirme, zorla transferler, rütbe indirilmeleri, işten çıkarmalar veya kara listeye alma birer bastırma örnekleridir (Martin ve Pena, 2012a).

4. Bilgi Uçurma

4.1. Bilgi Uçurma

Foucault (2001), hakikati dillendirmeyi (parrhesia) asimetrik güç ilişkileri bağlamında ortaya çıkan 'korkusuz konuşma', 'özgür konuşma ve 'hakikat mesleği' olarak yorumlar. Antik Yunan'da parrhesiastin rolünü inceleyen Foucault'ya göre, parrhesia terimi 'her şeyden önce ve temelde politik bir kavramdır'. Bu, halkın önünde, meclisin önünde gerçeğin söylenmesi anlamına geliyordu. Siyasi ve etik parrhesia birçok bakımdan farklılık gösterir. Paylaştıkları şey, yerleşik pratikleri yeniden üretmek yerine bozma ve açma şeklindeki "parrhesia işlevi"dir. Siyasi bağlamda parrhesia'nın işlevi 'tartışmaya doğruyu söylemenin farklılığını dahil etmek' ve demokratik oyunun oynanabilmesinin bir koşulu olan bir fikir ayrılığı oluşturmaktır. Etik alanında parrhesia'nın işlevi, alışılmış pratikler ve yaşam tarzları üzerinde düşünmeye izin vermektir. Bu anlamda parrhesia, kişinin kendisiyle ve başkalarıyla ilişki kurmanın yeni yollarının (etik boyut) ve başkalarıyla ilişkileri düzenlemenin yeni yollarının (siyasi boyut) olanaklarını açan etik-politik bir pratiktir. Parrhesiast, bilgenin aksine açıkça konuşur ve aklındaki her şeyi söyler (konuştuğu hakikatle ilgili olduğu sürece). Uzmanın aksine, kendi adına konuşur ve belirttiği hakikati 'kişisel olarak imzalar' (Foucault, 2011). Diğer tüm doğrulama tarzlarının aksine parrhesia, içinde ortaya çıktığı maddi bağlama müdahale eder. Parrhesiast tekil bireylere, durumlara veya koşullara ilişkin olarak 'olan şeyi söyler' ve kader, gelecek veya ilkeler hakkında genel terimlerle konuşmaz. Parrhesia hakikate bağlıdır. 'Gerçeğin tamamını söylemek, gerçeğin hiçbir kısmını saklamamak, gerçeği hiçbir şeyin arkasına saklamadan söylemek' anlamına gelir (Foucault ve ark., 2010).

Konuşmacının çoğunluğa ya da daha güçlü bir muhabata karşı konuşma cesaretine sahip olması, bu konuşmacının parrhesiastes olduğunun göstergesi olarak kabul edilir. Parrhesiastin aldığı risk bu pratiğin temel bir özelliğidir. Parrhesiast'ın söylediği şey kendisi için tehlikelidir ve 'pahalı sonuçlar' doğurabilir (Foucault, 2011). Tehlike, parrhesiacının muhabatla ilişkisinde daha aşağı konumda olmasından ve söylenen hakikatin muhabatı potansiyel olarak incitmesi, sinirlendirmesi veya kızdırması, "onu aşırı şiddet içeren davranışlara bile kıskırtması"nda yatmaktadır. Dolayısıyla şiddet riskine maruz kalan hakikattir" (Foucault ve ark., 2010). Risklerin söz konusu olması aynı zamanda parrhesia'yı öznel cesaret eğilimine de bağlar: Bu da gerçeği söyleme ve tüm sonuçlarını tam olarak bilmeden kendini ifşa etme cesareti olduğudur. Parrhesia bir nevi eleştirinin özel bir biçimidir. 'Aşağıdan' gelir ve 'yukarı'ya doğru yönlendirilir' (Foucault, 2001). Konuşmacı nispeten zayıf bir konumdadır ve en uç durumda hayatını tehlikeye atar. Dolayısıyla parrhesia, başkalarıyla belirli bir ilişkiyi ve kişinin kendisiyle belirli bir ilişkiyi ima eder. Eleştirel kendi kendine ilişki, parrhesia'yı kişinin kendisiyle kurduğu belirli bir ilişki olarak etiğe bağlar (Catlaw ve ark., 2014). Parrhesiast kendisini teşhir

eder ve böylece başkalarının eleştirisine açık hale gelir. Parrhesia eleştirisinin karakteri, kanıtı veya evrensel normlara dayanan rasyonel tartışmadan ziyade, refleksif 'küstahlık'tır (Folkers, 2016). Verilen bir hak değil, daha ziyade 'öznenin kendisine hakikatin iktidar üzerindeki etkilerini sorgulama ve iktidarın kendi hakikat söylemleri üzerindeki sorgulama hakkını verdiği bir harekettir'. Parrhesia'nın son iki özelliği özgürlük ve görevdir. Dolayısıyla parrhesia hakikatini söylemek, öznenin ahlaki bir yükümlülük anlamında kendi görevini ('meydan okuma ve konuşma görevi') yerine getirmek için özgürlüğünü kullandığı gönüllü bir eylemdir. Aslında parrhesia 'tehlikeli bir özgürlük uygulamasıdır' (Weiskopf ve ark., 2016). Parrhesia konuşmasında hakikat içi farklı ancak iç içe geçmiş düzeyde dile getirilir. Bir düzeyde parrhesiast, durumun ne olduğunu dürüstçe söyler ("bu yanlış", "bu adil değil", "şu ya da bu oldu" vb. ve "işte bu") ve böylece kendisini ifadeye bağlar. Vazgeçilmez olan ikinci düzeyde parrhesiast, söylediği hakikatin aynı zamanda kişisel olarak doğru kabul ettiği şey olduğunu açıkça ortaya koyar. Böylece kendisini gerçeği açıklama eylemine bağlar ve bunun sonuçlarının risklerini üstlenir (Foucault ve ark., 2010).

4.2. İhbar ve Muhbir

İhbarcı, kamu yararına konuşan kişidir. İhbarcı terimi daha geniş anlamda kullanılabilir de, genellikle yalnızca kendi kuruluşları içindeki sorunları bildiren kişileri ifade etmek için kullanılır. Bir kavram olarak ihbarcılık, çoğunlukla işyerinde çalışanların yolsuzluk veya kamuya yönelik tehlikeler hakkında konuşmasını ifade eder. Örneğin bir şirket tehlikeli atıklarını bir su yoluna boşaltıyor olabilir; bir çalışan bu durumu patronuna veya çevre koruma kurumu gibi dışarıdan bir kuruluşa şikâyet eder. Bu tür bireylere ihbarcılardan ziyade aktivistler, kampanyacılar veya ilgili vatandaşlar olarak atıfta bulunulur. Bu bağlamda ihbarcılar için öne çıkmak tehlikeli olabilir çünkü sıklıkla mobbing, dışlanma, taciz, söylentilerin yayılması, külfetli görevler, kınamalar, rütbe indirilmeleri, işten çıkarma ve kara listeye alma gibi misillemelerle karşı karşıya kalırlar. Aynı zaman da kişinin sağlığı, ilişkileri ve zihinsel durumu açısından ciddi etkiler sıklıkla görülebilmektedir. Buna ek olarak İhbar, genellikle topluma yarar sağlar çünkü çok az kişinin harekete geçmeye hazır olduğu durumlarda çözülmesi gereken sorunları gün ışığına çıkardığını söylenebilir (Martin ve Pena, 2012b).

4.3. Organizasyon Kültürlerini Değiştirmek

Eylemlerde ve politikalarda değişiklik oluşturmaya çalışmanın bir yolu kuruluştaki kültürü değiştirmeye çalışmaktır. Böylece sorunların ortaya çıkma olasılığı azalır ve sorunların çözümü daha fazla kabul görür. Bunun bir örneği, olumsuz olayların rapor verenlere hata atfedilmeden rutin olarak raporlanmasına yönelik bir sistemin getirilmesidir (Freestone ve ark., 2006, Yaşaroğlu ve Çakan, 2018). Diğer bir yol olan sızıntı ise, bilginin izinsiz olarak ifşa edilmesidir. Bu, genellikle sızdıranın kimliği açıklanmadan bir ihbar

yöntemi olabilir. Tartışmaya açık bir şekilde, sızıntı yoluyla anonim bilgi uçurma, açıklama yaparken kişinin kimliğini açığa vurmasından genellikle daha etkilidir. Bilgiyi sızdıran kişinin misillemeye maruz kalma olasılığı çok daha düşüktür, işinde kalabilir ve bilgi toplamaya ve sızdırmaya devam edebilir ve normalde bilgi toplayan ve sızdıran dış gruplarla iletişim kurabilir. Sızıntı en yaygın olarak medyaya veya çevre kampanyacıları gibi eylem gruplarına yapılır; bu gruplar bilgiyi genel halk da dahil olmak üzere alıcı kitlelere ulaştırma olasılığı daha yüksektir (Flynn 2006).

4.4. İhbarın Ardından İşyerinde Zorbalık

İhbar, bir çalışanın kötü yönetim veya muamele konusunda harekete geçebilecek bir örgüt üyesini bilgilendirmesi durumunda ortaya çıkar. Araştırmalara göre, suiistimallerin rapor edilmesi işyerinde zorbalığa ve misillemeye (örneğin dışlama ve seçici küçülme) yol açabilir (Bjorkelo ve ark., 2008). İşyerinde zorbalığa ilişkin çalışmalarda ve okullarda zorbalığa ilişkin çalışmalarda zorbalığın tanımı ve işyerinde zorbalığın tanımına göre, olumsuz bir eylemin zorbalık olarak sınıflandırılması için önceden niyet edilmesini gerektirmez. Ancak işyerinde zorbalık ile saldırgan davranış arasında birçok benzerlik vardır: 1) zaman faktörü (tekrar tekrar yapılması) ile karakterize edildiğinden; 2) güç dengesizliği; 3) sözlü taciz gibi doğrudan veya sosyal izolasyon gibi dolaylı olabilecek olumsuz eylemlere karşı kendini savunamamaktır (Einarsen ve ark., 2011). Misilleme gayri resmi ve resmi olabilir. Örneğin dışlanma veya "cüzamlı" muamelesi görme şeklini alabilir (Cortina ve Magley, 2003). Örneğin çalışanlar zorla iş görevlerinden uzaklaştırılabilir ve sıklıkla sosyal açıdan izole edilebilir. Etkileşimin doğasına ilişkin olarak, ihbar ile işyerinde zorbalık arasında bir bağlantı da gösterilmiştir. Örneğin, çalışanların daha önce işyerinde suiistimal bildirmiş olmaları durumunda, zaman içinde işyerinde zorbalığı bildirme olasılıkları diğer çalışanlara göre iki kat daha fazladır. Örgütsel hiyerarşinin her seviyesindeki işçiler, gayri resmi misilleme biçimlerine girişme yeteneğine sahiptir. Bunun nedeni, bu çalışanların iş arkadaşlarıyla etkileşimde bulunma olasılıklarının, bir yöneticinin personeliyle olduğundan daha fazla olmasıdır (Bjorkelo, 2013).

İşyerinde zorbalık tanımının bir bileşenine göre çalışan, kendisini savunamayacak bir duruma getirilir (Yamada, 2003). Çalışan, bu tür eylemlerin hedefi olduğunda kendisini zarara karşı koruyamayacağına inanmaya başlar. Benzer durum, kişinin bir veya daha fazla iş arkadaşının tekrarlayan resmi olmayan olumsuz ve misilleme niteliğindeki eylemlerine karşı kendini savunabilme algısı için de yapılabilir. Bir çalışan, bir iş arkadaşının kendisi hakkında olumsuz konuştuğuna inanabilir; ancak bunun işyerinde zorbalık sayılmaması gerekir. Ancak çalışanın düzenli olarak baltalayıcı ve kişisel olarak saldırgan davranışlara maruz kalması ve bu davranışlarla başa çıkma veya karşı koyma konusunda kendini çaresiz ve

güçsüz hissetmesi durumunda bu tamamen farklı bir durumdur. Bir çalışan böyle bir senaryoyu öğrenilmiş çaresizlik durumuna benzer şekilde istikrarlı ve yönetilemez olarak görebilir (Nielsen ve ark., 2008). Stres teorisine göre, algılanan stres düzeyi, stres kaynağının nasıl algılandığına göre etkilenebilir. İşyerinde zorbalık söz konusu olduğunda, stres etkenini durdurma konusunda çaresizlik yaşamının kişinin sağlığına zararlı olduğu kanıtlanmıştır (Zapf, 2007). Yönetim tarzı ve organizasyon kültüründeki farklılıklar da ihbar sürecinin nasıl sonuçlanacağını etkileyebilir.

4.5. İşyerinde İhbar ve Zorbalıkta Liderlerin Rolü

İhbar tipik olarak "işverenlerinin kontrolü altındaki yasa dışı, ahlaka aykırı veya meşru olmayan uygulamaların kuruluş üyeleri (eski veya mevcut) tarafından eyleme geçebilecek kişi veya kuruluşlara ifşa edilmesi" olarak tanımlanır (Near ve Miceli, 2011). İhbar ve işyerinde zorbalık çeşitli yollarla ilişkilendirilebilir. Zorbalık ve ihbarın her ikisinin de etik sonuçları vardır. İhbar, yanlış davranışları ve etik olmayan uygulamaları ortaya çıkarma ve durdurma çabalarıyla bağlantılıdır ancak zorbalık, başlı başına, çalışan haklarını ihlal eden etik olmayan bir eylemdir (D'Cruz ve Noronha, 2016). Ayrıca bazı araştırmalara göre liderler zorbalık olaylarını her zaman yararlı bir şekilde yönetememektedirler (McKay, 2014). Bu, ihbarı yapan çalışana ilişkin uygunsuz davranış nedeniyle şikayette bulunulmasını da içerir. Bu durum, ilk şikâyette bulunan kişiyi bir kez daha mağdur edebilir ve haberciyi hareketsiz bırakarak susturabilir. İhbar sosyokültürel dinamiklerden (ideolojiler ve sosyal ilişkiler gibi) ve hem bireysel yönelimler (yöneticilerin ve liderlerin yönelimleri dahil) hem de işyerinin kişisel yönelimleri üzerinde etkili olabilecek küresel etmenlerden etkilenir (D'Cruz ve Bjørkelo, 2016a).

5. Mobbingin Örgütsel Muhalefete Ve Bilgi Uçurmaya Etkisi

5.1. Mobbingin Örgütsel Muhalefete ve Bilgi Uçurmaya Etkisi

Bu bölümde Mobbingin örgütsel muhalefete ve bilgi uçurmaya olan etkisinin genel değerlendirmesi yapılarak sürece ilişkin çıkarımlar ve sonuç ele alınacaktır.

5.2. Genel Değerlendirme ve Uygulamaya Yönelik Çıkarımlar

Etik olmayan muamele gibi mali olmayan türde yanlış davranışlar söz konusu olduğunda, yanlış davranışlara ilişkin karşılıklı algılara ulaşmak zor olabilir. İhbarcılar tarafından rapor edildiğinde ekonomik olmayan konuların etkili bir şekilde ele alınması olasılığını artırmanın; misilleme ve işyerinde zorbalık olasılığını azaltmanın bir yolu, kuruluşun istenmeyen işyeri davranışlarına ilişkin açık örnekler sunmasıdır. Neyin yanlış davranış teşkil ettiğinin net bir şekilde anlaşılması etkili ihbarcılığın anahtarıdır (Miceli ve ark., 2008). Etkili şirket içi ihbarı artırmanın; misilleme ve işyeri zorbalığı olasılığını azaltmanın bir başka yolu da, ilgili taraflara, bildirilen yanlış davranışla ilgili olarak gerçekleştirilen eylemler hakkında geri bildirim sağlamaktır. Çeşitli

çalışmalarda da görüldüğü gibi ihbar çok nadirdir denilebilir (Miceli ve ark., 2009). Bu nedenle yönetim, işteki uygunsuz davranışlar gibi yanlış davranışlar hakkında bilgi vermeye istekli çalışanların sayısını artırmaya odaklanmalıdır. Bu, proaktif davranmaya ve işteki yanlışlıkları bildirmeye istekli çalışanları teşvik ederek ve ödüllendirerek başarılabilir. Proaktif işyeri davranışı, çalışanların niyet ve eylem yoluyla mevcut sosyal veya sosyal olmayan durumu değiştirme biçimiyle ilgilidir. Başarılı bir ihbarın gözlemlenmesi, misilleme ve işyerinde zorbalık olasılığını azaltabilir ve resmi statü pozisyonu olmayan çalışanların yanlış davranışları bildirmeye istekli olma olasılığını artırabilir. Alt düzey çalışanlar, zorbalık ve istismarcı denetim de dahil olmak üzere kurumsal suiistimaller hakkında önemli bilgilere sahip olabileceğinden ikincisi hayati öneme sahiptir (Tepper ve ark., 2009).

İhbar yoluyla proaktif işyeri davranışını artırmanın birkaç yolu vardır. Diğer alanlarda uygulanan yaklaşımlardan biri proaktif öğrenme ve eğitimidir (Kirby ve ark., 2002). Bilgi uçurmayla ilgili olarak bu, ihbar olgusu hakkında farkındalığın artırılmasını içerebilir (Matthiesen ve Bjørkelo, 2011). Bu, genel olarak çalışanlar arasındaki proaktif davranış düzeyini iyileştirebileceği gibi, değişimi başlatan ve yanlış davranışları bildiren çalışanların potansiyel olumsuz algılarına da çözüm getirebilir. Uygulamaya yönelik bir başka sonuç da, işyerinde hangi düzeyde proaktivite ve inisiyatifin istendiği konusunda işveren ve çalışan beklentilerinin eşleştirilmesidir. Proaktif işyeri davranışı, bu tür girişimlere açık kişilerin aktif olarak istihdam edilmesiyle de artırılabilir (Kim ve ark., 2009). Yenilikçi fikirler ve inisiyatifle ilişkili proaktif işyerleri oluşturmaya değer veren ve bunu amaçlayan kuruluşlar, misilleme ve işyerinde zorbalık olasılığının yanı sıra yanlış davranışı azaltmak için proaktivite ile ilişkili kişilik özelliklerini sergileyen personeli aktif olarak arayabilir. Olumlu örgütsel koşulların ve 'iletişim kültürlerinin' ihbarı teşvik edebileceğini ve ihbarcılara karşı misillemeyi engelleyebileceğini göstermektedir (Skivenes ve Trygstad, 2010). Yönetimsel bir zorluk, çok fazla ya da çok az proaktiviteden kaçınmak ve çok fazla ya da çok az kontrol uygulamaktan kaçınmaktır. Çünkü bu araçların her ikisi de daha az ihbar, daha fazla misilleme ve işyeri zorbalığının sona ermesine yol açabilir. İşyerinde zorbalık ve ihbar politikaları geliştirmenin birçok avantajı vardır ancak bazı zorluklar da vardır (Tsahuridu ve Vandekerckhove, 2008). Bunlardan biri, hangi tür davranışın etik veya etik dışı olduğuna karar vermenin zorluğu meselesidir. Etik dışı davranmak toplumda güvnsizliği yaratıyor (Arı, 2018:10-11). Bu değerlendirmeler sonuçta neyin iyi ve kötü olduğuyla ilgili ebedi soruyla ilgilidir. Dolaylı olarak prosedürler, hem ihbarcının hem de işverenin süreçle ilgili kanıt sunabilmesi nedeniyle adli süreci kolaylaştırabilir. Ancak bu bizi yanlış davranışın ne olduğuna dair karşılıklı algı kazanmanın zorluğunun çözüldüğü düşüncesine sürüklememelidir. Yargı sistemi yine de işveren ve ihbarcı ile aynı fikirde olabilir veya olmayabilir (Bjorkelo, 2013). Vega ve Comer'e (2005) göre, yazılı belgeler ancak 'çalışanlar onlar hakkında bilgi

sahibi olduğu ve üst yönetimin bunların arkasında olduğuna inandığı süreç' etkilidir. İhbar, yöneticilerin yanlış davranışlar hakkında doğrudan bilgi alabilmesinin bir yoludur. Çalışanların bu tür hayati bilgileri sağlaması durumunda, yöneticilerin bildirilen yanlış davranışı araştırmaya ve söz konusu kişiyi/kişileri misilleme ve işyeri zorbalığından koruması teşvik edilir (Miceli ve ark., 2009).

6. Sonuç

Mobbing bugüne kadar sadece şirketlerde gerçekleşen bir olay olarak düşünülmüyordu. Güçlü kanıtlar bunun günümüzde farklı birçok kurumda da gerçekleştiğini göstermektedir. Organizasyonlarda baskının sıklıkla göz ardı edilmesi mümkündür. Kuruluşlardaki kişilere, kavramlara veya girişimlere yönelik saldırılar birçok farklı biçime bürünür ve etkileşimli ve birbiriyle ilişkilidir. Bu ilişkiler göz ardı edilegelmiştir. Örneğin mağdurun direnmesi durumunda, ihbarcılara karşı misilleme ya da muhalif/hoşnutsuzluğun bastırılması mobbinge dönüşebilir. Saldırganlığın altında yatan motivasyonlar, faillere, hedeflere, eylemlere ve bunların hedef ve kuruluşlar üzerindeki etkilerine odaklanılması nedeniyle kolayca gizlenebilir. Kurumlar ahlak, insan hakları ve sağlık üzerinde büyük olumsuz etkileri olabilecek zorbalık veya baskı kültürünü benimseyebilir.

İhbarcılar, ister fiili ister potansiyel olsun, şirket içi danışmanlık alabilirler. Bu işçilerin danışmanlığa da ihtiyaç duyabileceği bilinmektedir. Gelecekte ihbarcılığın daha da artması muhtemeldir. Dünya çapında birçok ülkede ihbarcılığın işyeri beceriksizliğini durdurmada önemli bir strateji olabileceği açıkça ortaya çıkmıştır. Uygunsuz davranışları bildiren çalışanların işyerinde misilleme ve zorbalığa karşı korunması da beklenir. İhbarcılara verilen potansiyel olarak yıkıcı tepkilerin ve işyeri zorbalığının önemli yansımalarının daha iyi anlaşılmasının, bunların ortaya çıkmasını azaltmaya ve kurumsal uygunsuz davranışların etkili bir şekilde durdurulma olasılığını artırmaya yardımcı olacağı ortadadır.

Kaynakça

- Alvesson, M., Blom, M., ve Sveningsson, S. (2016). *Reflexive leadership: Organising in an imperfect world*. Sage.
- Arı, F.(2018). Yönetişim Yaklaşımı ve Yönetişimin Türkiye'deki Yansımaları Bağlamında Yasal Düzenlemelerin İncelenmesi. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 1(1), ss.01-13
- Bartlett, J. E., ve Bartlett, M. E. (2011). Workplace bullying: An integrative literature review. *Advances in Developing Human Resources*, 13(1), 69-84.
- Bechtoldt, M. N., ve Schmitt, K. D. (2010). It's not my fault, it's theirs: Explanatory style of bullying targets with unipolar depression and its susceptibility to short-term therapeutical modification. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 83(2), 395-417.
- Bjorkelo, B. (2013). Workplace bullying after whistleblowing: Future research and implications. *Journal of Managerial Psychology*, 28(3), 306-323.
- Bjorkelo, B., Ryberg, W., Matthiesen, S. B., ve Einarsen, S. (2008). When you talk and talk and nobody listens": A mixed method case study of whistleblowing and its consequences. *International Journal of Organisational Behaviour*, 13(2), 18-40.
- Brotheridge, C. M., ve Lee, R. T. (2010). Restless and confused: Emotional responses to workplace bullying in men and women. *Career Development International*, 15(7), 687-707.
- Catlaw, T. J., Rawlings, K. C., ve Callen, J. C. (2014). The courage to listen: Government, truth-telling, and care of the self. *Administrative Theory and Praxis*, 36(2), 197-218.
- Cortina, L. M., ve Magley, V. J. (2003). Raising voice, risking retaliation: Events following interpersonal mistreatment in the workplace. *Journal of occupational health psychology*, 8(4), 247.
- Croucher, S. M., Braziunaite, R., Homsey, D., Pillai, G., Saxena, J., Saldanha, A., ... ve Agarwal, K. (2009). Organizational dissent and argumentativeness: A

comparative analysis between American and Indian organizations. *Journal of Intercultural Communication Research*, 38(3), 175-191.

Croucher, S. M., Parrott, K., Zeng, C., ve Gomez, O. (2014). A cross-cultural analysis of organizational dissent and workplace freedom in five European economies. *Communication Studies*, 65(3), 298-313.

Deniz, D.(2012). MOBBİNG (İşyerinde Yıldırma) İnsanda Saldırganlığı Açıklayan Kurumlar ve Vaka Örnekleriyle... , İstanbul, Fam yayınları, s.48-49.

D'Cruz, P., ve Bjørkelo, B. (2016). Sociocultural dynamics in whistleblowing: insights from India. *Asia-Pacific Journal of Business Administration*, 8(2), 143-162.

Erdem, T. (2014). Mobbing ve Mobbing ile Mücadele Yöntemleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(4), 622-628.

Erkoç, B. (2022). Sosyal Hizmet Perspektifinden Mobbing. *Ombudsman Akademik*, 8(15), 155-181.

Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D., ve Cooper, C. (2020). The concept of bullying and harassment at work. *Bullying and harassment in the workplace developments in theory, research, and practice*, 3-39.

Flynn, K. (2006). Covert disclosures: Unauthorized leaking, public officials and the public sphere. *Journalism Studies*, 7(2), 256-273.

Foucault, M. (2001). *Fearless speech*, ed. Joseph Pearson. Los Angeles: Semiotext (e), 169.

Foucault, M. (2011). *The courage of truth: The government of self and others*. New York: Palgrave Macmillan.

Foucault, M., Davidson, A. I., ve Burchell, G. (2010). *The government of self and others: Lectures at the Collège de France 1982–1983*. Springer.

Folkers, A. (2016). Daring the truth: Foucault, parrhesia and the genealogy of critique. *Theory, Culture and Society*, 33(1), 3-28.

Atay, M., Gönül, F. & Yaşar, M. E. (2025). The Effect of Mobbing on Organizational Dissent and Whistleblowing. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 12 (1), 70-90. doi: 10.48064/equinox.1651082

Freestone, L., Bolsin, S. N., Colson, M., Patrick, A., ve Creati, B. (2006). Voluntary incident reporting by anaesthetic trainees in an Australian hospital. *International Journal for Quality in Health Care*, 18(6), 452-457.

Garner, J. T. (2009). When things go wrong at work: An exploration of organizational dissent messages. *Communication Studies*, 60(2), 197-218.

Garrick, J., ve Buck, M. (2022). Mobbing. In *The Psychosocial Impacts of Whistleblower Retaliation: Shattering Employee Resilience and the Workplace Promise* (pp. 53-63). Cham: Springer International Publishing.

Goldman, Z. W., ve Myers, S. A. (2015). The relationship between organizational assimilation and employees' upward, lateral, and displaced dissent. *Communication Reports*, 28(1), 24-35.

Güven, M., & Aslan, M. (2020). Bilgi Teknolojilerinin Çalışanların Performansına ve Motivasyonuna Etkisi: TRB1 Bölgesindeki KOBİ'lerde Bir Uygulama. *Bingöl Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 35-54.

Jackson, D., Peters, K., Andrew, S., Edenborough, M., Halcomb, E., Luck, L., ... ve Wilkes, L. (2010). Trial and retribution: A qualitative study of whistleblowing and workplace relationships in nursing. *Contemporary nurse*, 36(1-2), 34-44.

Karakaş, S. A. ve Okanlı, A. (2013). Hemşirelik Ve Mobbing. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(4), 562-576.

Karfakis, N., ve Kokkinidis, G. (2011). Rethinking cynicism: Parrhesiastic practices in contemporary workplaces. *Culture and Organization*, 17(4), 329-345.

Kassing, J. W. (2000). Exploring the relationship between workplace freedom of speech, organizational identification, and employee dissent. *Communication Research Reports*, 17(4), 387-396.

Kassing, J. W. (2002). Speaking up: Identifying employees' upward dissent strategies. *Management Communication Quarterly*, 16(2), 187-209.

Kassing, J. W. (2006). Employees' expressions of upward dissent as a function of current and past work experiences. *Communication Reports*, 19(2), 79-88.

- Kassing, J. W., Piemonte, N. M., Goman, C. C., ve Mitchell, C. A. (2012). Dissent expression as an indicator of work engagement and intention to leave. *The Journal of Business Communication* (1973), 49(3), 237-253.
- Kassing, J. W., ve Armstrong, T. A. (2002). Someone's going to hear about this: Examining the association between dissent-triggering events and employees' dissent expression. *Management Communication Quarterly*, 16(1), 39-65.
- Kassing, J. W., ve McDowell, Z. J. (2008). Disagreeing about what's fair: Exploring the relationship between perceptions of justice and employee dissent. *Communication research reports*, 25(1), 34-43.
- Kassing, J. W., ve Avtgis, T. A. (2001). Dissension in the organization as it relates to control expectancies. *Communication Research Reports*, 18(2), 118-127.
- Kerfoot, K. (2008). Bossing or serving? How leaders execute effectively. *Medsurg nursing: official journal of the Academy of Medical-Surgical Nurses*, 17(2), 133-134.
- Kim, T. Y., Hon, A. H., ve Crant, J. M. (2009). Proactive personality, employee creativity, and newcomer outcomes: A longitudinal study. *Journal of Business and Psychology*, 24, 93-103.
- Kirby, E. G., Kirby, S. L., ve Lewis, M. A. (2002). A Study of the Effectiveness of Training Proactive Thinking 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 32(7), 1538-1549.
- Lewis, D. (2004). Bullying at work: The impact of shame among university and college lecturers. *British Journal of Guidance and Counselling*, 32(3), 281-299.
- Martin, B., ve Pena, F. (2012a). Mobbing and suppression: Footprints of their relationships. *Social Medicine*, 6(4), 217-226.
- Martin, B., ve Pena, F. (2012b). Mobbing, suppression of dissent/discontent, whistleblowing, and social medicine.

- Matthiesen, S. B., Bjørkelo, B., Burke, R., Clarke, S., ve Cooper, C. (2011). Workplace bullying-A toxic part of organizational life. *Occupational health and safety*, 161-177.
- McDonald, S., ve Ahern, K. (2002). Physical and emotional effects of whistle blowing. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, 40(1), 14-27.
- McKay, R. B. (2014). Confronting workplace bullying: Agency and structure in the Royal Canadian Mounted Police. *Administration and Society*, 46(5), 548-572.
- Miceli, M. P., Near, J. P., ve Dworkin, T. M. (2008). *Whistle-blowing in organizations*. New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Miceli, M. P., Near, J. P., ve Dworkin, T. M. (2009). A word to the wise: How managers and policy-makers can encourage employees to report wrongdoing. *Journal of business ethics*, 86, 379-396.
- Near, J. P., ve Miceli, M. P. (2011). Integrating models of whistle-blowing and wrongdoing. *Rebels in groups: Dissent, deviance, difference and defiance*, 302-323.
- Niedhammer, I., David, S., Degioanni, S., Drummond, A., Philip, P., and 143 Occupational Physicians. (2009). Workplace bullying and sleep disturbances: findings from a large scale cross-sectional survey in the French working population. *Sleep*, 32(9), 1211-1219.
- Nielsen, M. B., Matthiesen, S. B., ve Einarsen, S. (2008). Sense of coherence as a protective mechanism among targets of workplace bullying. *Journal of occupational health psychology*, 13(2), 128.
- Nolfe, G., Petrella, C., Zontini, G., Uttieri, S., ve Nolfe, G. (2010). Association between bullying at work and mental disorders: gender differences in the Italian people. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 45, 1037-1041.
- Richardson, B. K., Wheelless, L. R., ve Cunningham, C. (2008). Tattling on the teacher: A study of factors influencing peer reporting of teachers who

violate standardized testing protocol. *Communication Studies*, 59(3), 202-219.

Rüzgar, N. (2023). Mobbing Perceptions of Academic Staff. *OPUS Journal of Society Research*, 20(51), 95-109. <https://doi.org/10.26466/opusjsr.1191308>

Skivenes, M., ve Trygstad, S. C. (2010). When whistle-blowing works: The Norwegian case. *Human Relations*, 63(7), 1071-1097.

Tepper, B. J., Carr, J. C., Breaux, D. M., Geider, S., Hu, C., ve Hua, W. (2009). Abusive supervision, intentions to quit, and employees' workplace deviance: A power/dependence analysis. *Organizational behavior and human decision processes*, 109(2), 156-167.

Therese, S., ve Martin, B. (2010). Shame, scientist! Degradation rituals in science. *Prometheus*, 28(2), 97-110.

Tsahuridu, E. E., ve Vandekerckhove, W. (2008). Organisational whistleblowing policies: Making employees responsible or liable?. *Journal of Business Ethics*, 82, 107-118.

Vartia, M. A. (2001). Consequences of workplace bullying with respect to the well-being of its targets and the observers of bullying. *Scandinavian journal of work, environment and health*, 63-69.

Vega, G., ve Comer, D. R. (2005). Sticks and stones may break your bones, but words can break your spirit: Bullying in the workplace. *Journal of business ethics*, 58, 101-109.

Weiskopf, R., ve Tobias-Miersch, Y. (2016). Whistleblowing, parrhesia and the contestation of truth in the workplace. *Organization Studies*, 37(11), 1621-1640.

Weiskopf, R., ve Willmott, H. (2013). Ethics as critical practice: The "Pentagon Papers", deciding responsibly, truth-telling, and the unsettling of organizational morality. *Organization studies*, 34(4), 469-493.

Yamada, D. (2002). Workplace bullying and the law: towards a transnational consensus? D AV ID YA MADA: Towards a transnational consensus?. In *Bullying and Emotional Abuse in the Workplace* (pp. 417-429). CRC Press.

Atay, M., Gönül, F. & Yaşar, M. E. (2025). The Effect of Mobbing on Organizational Dissent and Whistleblowing. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 12 (1), 70-90. doi: 10.48064/equinox.1651082

Yaman, E., (2009). Yönetim Psikolojisi Açısından İşyerinde Psikoşiddet-Mobbing- , Ankara, Nobel, s.21-22.

Yaman, E. (2015). Mobbing and Stress. *International Journal Of Progressive Education*, 11(2), 6-13.

Yaşaroğlu C. ve Çakan, M (2018) “Üniversite Öğrencilerinin Değer Eğilimleri İle Politik Katılım Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Researcher*, vol. 6, no. 2, pp. 21-32.

Zapf, D. (2007). IV Mobbing und Whistleblowing in Organisationen. *Zivilcourage trainieren! : Theorie und Praxis*, 59.

Zeng, C. (2018). Exploring organizational dissent in a global setting. *Jyväskylä studies in humanities*, (343).